

Institut projektového řízení a. s.

www.institutpr.eu

Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR

2017

**Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost**

Zpracováno v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“, číslo projektu CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0001687.

Obsah

SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ ANALÝZY (MANAŽERSKÁ ZPRÁVA)	4
Cíle Analýzy stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR.....	4
Metodologie výzkumu	4
Odborné posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR (základní informace)	6
Procesní analýza a její výstupy.....	6
Analýza kritérií posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči a její výstupy	9
Analýza vybraných zahraničních systémů odborného posuzování	10
Hlavní závěry analýzy	15
Systémová doporučení.....	15
1. CÍLE ANALÝZY A METODOLOGIE VÝZKUMU	21
1.1. Cíle analýzy	21
1.2. Metodologie výzkumu	23
1.2.1. Fáze I (přípravná)	23
1.2.2. Fáze II (realizační)	24
1.2.3. Fáze III (interpretační).....	26
2. VÝCHODISKA ANALÝZY	28
2.1. Předchozí výzkumy a analýzy	28
2.2. Právní úprava odborného posouzení	31
3. PROCESNÍ ANALÝZA	36
3.1. Úvod (právní a metodická úprava procesu odborného posouzení)	36
3.1.1. Zahájení procesu odborného posuzování a role obecního úřadu obce s rozšířenou působností	36
3.1.2. Role krajských úřadů v procesu odborného posouzení	37
3.1.3. Počty řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče.....	38
3.1.4. Odborné posuzování dětí.....	39
3.1.5. Závěrečná fáze procesu zprostředkování (odborného posuzování)	40
3.2. Témata procesní analýzy	41
3.3. Hlavní město Praha	42
3.4. Jihočeský kraj	47
3.5. Jihomoravský kraj	50
3.6. Karlovarský kraj.....	54
3.7. Kraj Vysočina	56
3.8. Královéhradecký kraj	58
3.9. Liberecký kraj	61
3.10. Moravskoslezský kraj.....	64

3.11.	Olomoucký kraj	68
3.12.	Pardubický kraj	71
3.13.	Plzeňský kraj	74
3.14.	Středočeský kraj	76
3.15.	Ústecký kraj	78
3.16.	Zlínský kraj	82
3.17.	Rozhodovací činnost Ministerstva práce a sociálních věcí	85
3.18.	Proces odborného posuzování z perspektivy žadatelů o náhradní rodinnou péči	86
3.19.	Proces odborného posouzení z perspektivy osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany (realizátorů příprav)	90
3.20.	Shrnutí procesní analýzy	93
3.20.1.	Metodiky odborného posouzení na úrovni krajů	93
3.20.2.	Proces odborného posouzení	95
3.20.3.	Personální zajištění odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči	100
3.20.4.	Jaké informace dostávají žadatelé o náhradní rodinnou péči?	102
3.20.5.	Spolupráce mezi krajskými úřady a dalšími subjekty v závěrečné fázi zprostředkování náhradní rodinné péče	103
4.	<u>ANALÝZA KRITÉRIÍ POSUZOVÁNÍ ŽADATELŮ O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI</u>	105
4.1.	Úvod	105
4.2.	Právní a metodická úprava kritérií odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči (předpoklady žadatele)	106
4.2.1.	Charakteristika osobnosti žadatele a psychický stav	107
4.2.2.	Zdravotní stav žadatele a dítěte, jemuž má být zprostředkována náhradní rodinná péče	112
4.2.3.	Posuzování manželského vztahu a prostředí v rodině (posouzení rodinného systému).....	115
4.2.4.	Posuzování sociálního prostředí	116
4.2.5.	Bezúhonnost žadatele	117
4.3.	Kritéria vhodnosti žadatelů v metodických dokumentech a postupech krajských úřadů	118
4.4.	Význam jednotlivých kritérií odborného posuzování žadatelů	123
4.4.1.	Význam kritérií posuzování u žadatelů o osvojení dítěte	123
4.4.2.	Význam kritérií posuzování u žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče	125
4.4.3.	Význam kritérií posuzování u žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu	126
4.4.4.	Shrnutí	128
4.5.	Kontraindikace k výkonu náhradní rodinné péče	130
5.	<u>ODBORNÉ POSOUZENÍ A DALŠÍ PRŮBĚH NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE</u>	132
6.	<u>POPIS ZAHRANIČNÍCH SYSTÉMŮ ODBORNÉHO POSOUZENÍ</u>	137
6.1.	Východiska pro výběr příslušných zahraničních systémů	137
6.2.	Příklad zahraničního systému č. 1 (Spolková republika Německo)	139

6.3.	Příklad zahraničního systému č. 2 (Irsko).....	145
6.4.	Příklad zahraničního systému č. 3 (Dánsko)	151
7.	<u>ZÁVĚRY A SYSTÉMOVÁ DOPORUČENÍ</u>	156
7.1.	Závěry Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči.....	156
7.2.	Systémová doporučení	159
8.	<u>ZDROJE INFORMACÍ A POUŽITÁ LITERATURA</u>	170
9.	<u>SEZNAM ZKRATEK</u>	172
10.	<u>PŘÍLOHY</u>	173
	Příloha č. 1: Dotazník pro krajské úřady (šetření v oblasti posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči).....	173
	Příloha č. 2: Podklady pro rozhovory s pověřenými osobami	173

Shrnutí závěrů analýzy (manažerská zpráva)

Cíle Analýzy stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR

Cílem Analýzy stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR (dále jen „Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči“) byl popis současné praxe odborného posuzování, které je prováděno pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče podle § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se podrobně zabývala průběhem odborného posouzení ve všech jeho fázích, charakterem a zaměřením podkladů, které jsou v tomto procesu využívány, a kritérii, jejichž sledování a následné vyhodnocení je určující pro závěry odborného posouzení a rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence žadatelů vedené krajským úřadem.

Analýza sledovala tři hlavní skupiny žadatelů o náhradní rodinnou péči:

- a) žadatelé o osvojení dítěte;
- b) žadatelé o svěřené dítěte do pěstounské péče;
- c) žadatelé o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.

Zabývala se také otázkou odborného posuzování dětí, které již žijí v domácnosti žadatele a dětí, pro které je náhradní rodinné péče vyhledávána

Metodologie výzkumu

Zpracování analýzy bylo rozděleno do tří fází:

1. **Přípravná fáze**, sekundární analýza dat z dostupných informačních zdrojů, stanovení okruhů výzkumných otázek pro další šetření, zpracování podkladů pro kvalitativní rozhovory a dotazníková šetření, realizace úvodních kvalitativních rozhovorů zaměřených na formulaci témat a otázek a jejich porozumění ze strany účastníků výzkumu (respondentů).
2. **Realizační fáze**, sběr dat a informací potřebných pro zpracování analýzy kombinací kvantitativních a kvalitativních metod; základním nástrojem výzkumu bylo dotazníkové šetření a následné výběrové kvalitativní polostrukturované rozhovory zaměřené na klíčové cílové skupiny v systému náhradní rodinné péče.

3. Interpretací fáze (formulace návrhů a doporučení).

Data byla získávána v několika úrovních:

- a) **Ministerstvo práce a sociálních věcí** (oddělení sociálně-právní ochrany dětí Ministerstva práce a sociálních věcí).
- b) **Krajské úřady** (všech 14 regionálních úřadů včetně Magistrátu hl. města Prahy). Respondenty byli sociální pracovníci, psychologové a další odborní pracovníci, kteří se podílejí na odborném posuzování.
- c) **Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen „pověřené osoby“) disponující pověřením k převzetí příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny, kterou jinak zajišťuje krajský úřad). Celkem bylo do tohoto výzkumu zařazeno 5 pověřených osob z různých částí České republiky (jak nestátní neziskové organizace, tak příspěvkové organizace krajů).

Prostřednictvím pověřených osob byl osloven rovněž vzorek **žadatelů zařazených do příprav a již pečujících osob**, jimž byla v posledních 3 letech zprostředkována náhradní rodinná péče pro účely vyhodnocení způsobu, zda a jak byli žadatelé v průběhu procesu seznamování s kritérii posuzování a jaká byla míra jejich porozumění tomuto procesu. Výzkumu se zúčastnilo celkem 54 žadatelů zařazených do různých fází procesu zprostředkování a příprav (žadatelé ve fázi před zařazením do evidence krajského úřadu, zařazení žadatelé před přijetím dítěte i žadatelé nezařazení), a 155 osob, které v uplynulých letech prošly procesem odborného posuzování a v současné době již pečují o děti formou náhradní rodinné péče.

Přehled výzkumných metod a technik použitých při Analýze posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Výzkumná metoda/technika	Popis
Desk research	Sekundární analýza dat (odborná literatura, metodiky a pracovní postupy krajských úřadů, informační materiály krajských úřadů a pověřených osob pro cílovou skupinu, údaje ze správních a odvolacích řízení, informace o zahraničních systémech)
Dotazníková šetření	Sběr dat pro provedení procesní analýzy, analýzy kritérií posuzování, vyhodnocení způsobu informování žadatelů o náhradní rodinnou péči atd.
Polostrukturované kvalitativní rozhovory	Sběr dat pro procesní analýzu, analýzu kritérií posuzování, vyhodnocení způsobu informování žadatelů o náhradní rodinnou péči
Anonymizované	Popis případů nového posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči,

případové studie	případy předčasného ukončení náhradní rodinné péče
------------------	--

Odborné posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR (základní informace)

- Platná právní úprava (§ 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí) vyjmenovává okruhy témat, jimiž se má posouzení zabývat a kompetence orgánů sociálně-právní ochrany. Nejsou však stanovena kritéria hodnocení, resp. **standard předpokladů a charakteristik vhodného zájemce o náhradní rodinnou péči**.
- U více než poloviny dětí **nedochází k „úřednímu“ zprostředkování náhradní rodinné péče**, tedy ani k odbornému posouzení budoucích náhradních rodičů, neboť jde o **příbuzné dítěte, resp. osoby blízké**. V případě pěstounské péče jde až o 70 % všech náhradních rodičů. Tato skutečnost vyplývá z § 20 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Stejně je tomu v případě dalšího typu náhradní péče, tzv. **péče jiné osoby** podle § 953 občanského zákoníku (ve sledovaném období let 2014 až 2016 svěřeno mezi 1250 až 1300 dětmi ročně, z toho v cca 80 % případů do péče příbuzných)

Procesní analýza a její výstupy

Procesní analýza se zaměřovala na následující témata:

- a) jakým způsobem jsou získávány potřebné informace o žadatelích o náhradní rodinnou péči (rozhovory, zprostředkované informace, zprávy orgánů sociálně-právní ochrany, odborných poradenských pracovišť a dalších subjektů);
- b) jakým způsobem je zajištěn přenos informací z příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče do procesu odborného posuzování;
- c) počet a profil odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování na úrovni krajských úřadů (profesní zařazení atd.);
- d) „metodické zázemí“ odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování (zda jsou na úrovni krajů zpracovány příslušné metodiky a pracovní postupy nad rámec metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí);
- e) jakým způsobem jsou hodnoceny děti žadatelů a jak je s nimi komunikováno;
- f) jakým způsobem jsou žadatelé informováni o kritériích posuzování (formy informování, obsah a úroveň veřejně dostupných informačních zdrojů).

Výstupy procesní analýzy:

Informace podávané žadatelům o náhradní rodinnou péči

- Úroveň informací o procesu odborného posouzení a jeho kritériích poskytovaných krajskými úřady se co do podrobnosti velmi liší. Některé krajské úřady (a rovněž Ministerstvo práce a sociálních věcí) se omezují pouze na informace zákonného charakteru.
- V několika krajích (Karlovarský, Královéhradecký) byly zřízeny specializované webové stránky, další kraje informují zájemce více či méně podrobnými „průvodci“, které jsou k dispozici jak v tištěné, tak elektronické podobě. Pouze v některých krajích jsou tedy zájemcům k dispozici informace o kritériích, které by měl „vhodný“ náhradní rodič splňovat.
- Více informací o procesu odborného posouzení je k dispozici pro zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu, nejméně pak pro žadatele o osvojení dítěte.
- Liší se rovněž celkové vyznění informací pro zájemce o náhradní rodinnou péči. První způsob se zaměřuje na zdůraznění kontraindikací k výkonu péče, vybízí zájemce ke zvážení vlastních předpokladů a ujasnění motivace. Druhý způsob informování zdůrazňuje „pozitivní“ předpoklady vhodného zájemce.

Řízení o odborném posouzení žadatele o náhradní rodinnou péči

- Průměrná doba odborného posuzování (od postoupení žádosti na krajský úřad po vydání rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence) se pohybuje mezi 10 (zájemci o osvojení) až 12 měsíci (žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu). V jednotlivých krajích jde o dobu od 5 do 16 měsíců.
- V případě, že dojde k zastavení nebo přerušení řízení, je většina těchto řízení (76 %) je zastavena ještě před zařazením žadatele do přípravy, pouze v 16 % po ukončení příprav.
- Podnětem pro zastavení nebo přerušení řízení je v naprosté většině případů žádost zájemce o náhradní rodinnou péči. Jak vyplývá z informací krajských úřadů a žadatelů, často k tomuto aktu dává doporučení přímo krajský úřad z důvodu zjednodušení souvisejících administrativních procesů.

Personální zajištění procesu odborného posouzení na úrovni krajů

- Za proces odborného posouzení odpovídají sociální pracovníci a psycholog (v 10 krajích jde přímo o zaměstnance krajského úřadu, ve 3 o psychologa realizátora příprav, v jednom kraji jde o jinou krajskou organizaci).
- Třetí odborností, která je přímo navázána na krajský úřad (ve formě „externí“ smlouvy) je posudkový lékař (v každém regionu jde zpravidla o jednoho až dva „smluvní“ lékaře či lékařky). Celkově jde tedy o skupinu cca 70 až 100 odborníků v rámci celé České republiky (nepočítaje vedoucí sociálních odborů, kteří vydávají konečné rozhodnutí), kteří se přímo podílejí na procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči.
- Ve všech krajích i nadále fungují poradní sbory (se změněnými názvy, například pracovní skupina, kolegium, aktiv atd.).

Vztah procesu odborného posuzování k přípravám žadatelů o náhradní rodinnou péči

- Naprostá většina krajů (10) zařazuje žadatele do přípravy po předchozím (alespoň úvodním) psychologickém posouzení a posouzení zdravotního stavu.
- Existují tři modely vztahu procesu odborného posuzování k přípravám žadatelů o náhradní rodinnou péči:
  - a) Oddělené procesy. Realizátor příprav procesu odborného posuzování neúčastní. Funguje jako „dodavatel“ přípravy pro (krajským úřadem) předem vybranou skupinu žadatelů. Výstupem z přípravy je závěrečná zpráva, jejímž vyhotovením role realizátora příprav v procesu odborného posouzení končí (dalších fází práce s žadatelem se neúčastní).
  - b) Částečně provázané procesy (nejčastější postup v rámci krajů). Jde o různé formy propojování procesu odborného posuzování a příprav.
  - c) Zcela provázané procesy. Příprava je vnímána jako integrální součást odborného posuzování. Sociální pracovníci a pracovníci krajského úřadu odpovědní za přípravu podkladů pro vydání rozhodnutí se účastní větší části příprav a během nich formou pozorování a konzultací získávají informace o žadatelích.

Analýza kritérií posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči a její výstupy

Další z částí Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči byla analýza kritérií posuzování. Bylo hodnoceno, jaké údaje jsou o žadatelích shromažďovány, jaká je jim přiřkládána relevance (škály důležitosti kritérií), jaké faktory jsou vnímány jako výhoda a jaké jako handicap (kontraindikace) při rozhodování o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence krajského úřadu. Byly sledovány rozdíly v přístupech mezi jednotlivými kraji a rozdíly ve vztahu k jednotlivým skupinám žadatelů (zájemci o osvojení, pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu).

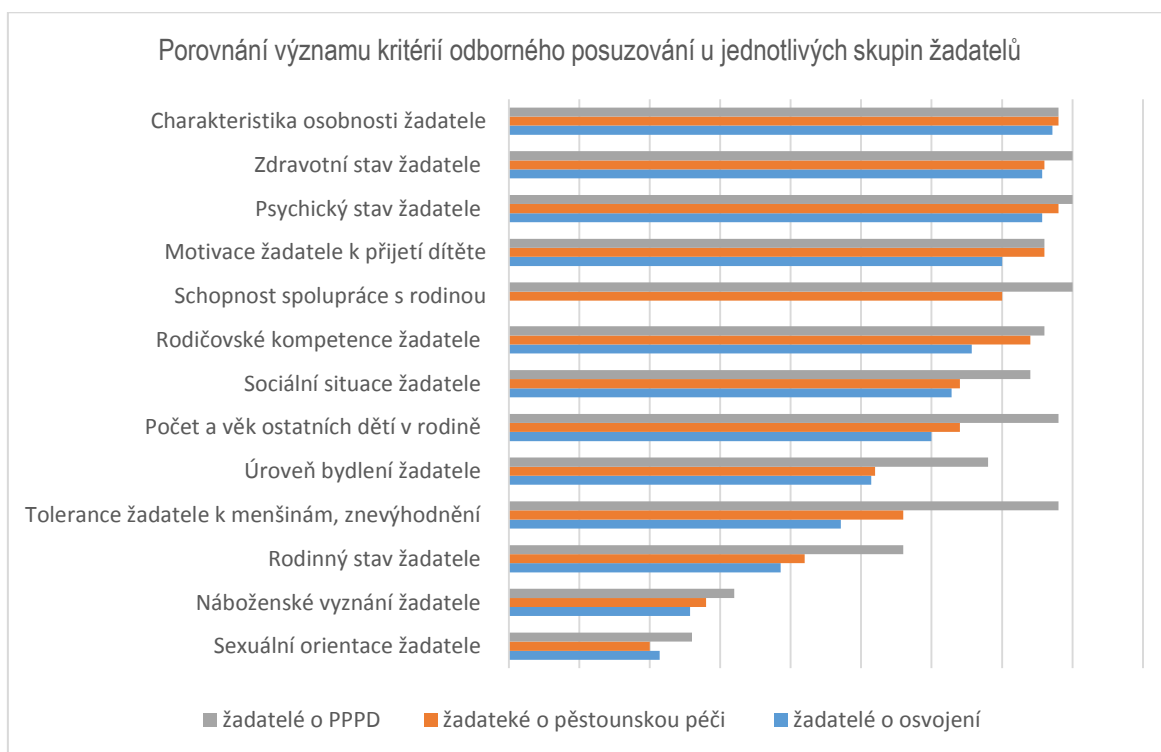
Metodika odborného posuzování

- Většina krajů nadále vychází (vedle platné právní úpravy) z metodických doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009. 5 krajských úřadů má zpracován vlastní metodický postup pro odborné posouzení, v případě dalších dvou krajů je tato metodika k dispozici na úrovni zřizované organizace, která výhradně nebo většinově zajišťuje v daném regionu přípravu zájemců k přijetí dítěte do rodiny.
- U posuzování zdravotního stavu se vychází z metodického doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2013.
- Metodická doporučení ministerstva z roku 2009 zdůrazňují význam psychologického posuzování v procesu hodnocení žadatele a koncepci příprav žadatelů jako nedílné součásti tohoto hodnocení.

Význam kritérií posuzování

- U všech kategorií žadatelů jsou za nejvýznamnější kritéria pro odborné posouzení považovány charakteristika osobnosti, zdravotní stav žadatele a psychický stav žadatele. Důležitou roli hraje rovněž motivace k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Zejména u pěstounů na přechodnou dobu je pak považována za klíčovou schopnost spolupracovat s vlastní rodinou dítěte.
- Za kritérium s průměrným významem je považována sociální situace žadatele, úroveň jeho bydlení a rovněž počet dětí žijících v rodině žadatele. To je sledováno především v případě, že v rodině již je větší počet dětí (tři a více včetně vlastních dětí žadatele).

- Tolerance žadatele k menšinám nebo případnému zdravotnímu znevýhodnění je považována za více důležitou pouze v případě žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu

Analýza vybraných zahraničních systémů odborného posuzování

Součástí analýzy je rovněž popis tří zahraničních evropských modelů práce se žadateli o náhradní rodinnou péči se zaměřením na popis určujících kritérií pro postup žadatelů v procesu příprav na náhradní rodinnou péči a rozhodujících kritérií pro konečné posouzení žadatelů “kvalifikovaných” pro přijetí dítěte do rodiny. Zahraniční příklady byly vybírány s důrazem na možnou přenositelnost dobré praxe do podmínek v České republice a promítají se do oblasti závěrečných doporučení.

Příklad zahraničního systému č. 1: Spolková republika Německo

Ve Spolkové republice Německo jsou pěstounské rodiny chápány jako partneři systému pomoci dětem a mládeži. Proto je kladen důraz na prověření způsobilosti a kompetencí pěstounů v průběhu standardizovaného procesu, který současně nabízí řadu podpůrných mechanismů. Zásadní skutečností je, že příbuzné pečující osoby (do 3. stupně příbuzenství) žádné pečovatelské povolení pro přijetí dítěte do rodiny. Uchazeč o náhradní rodinnou péči nemá **žádný zákonný nárok na posouzení**. Zda a v jakém

rozsahu uchazeče úřad pro péči o mládež osloví a „přezkouší“, je zcela na jeho uvážení a odvíjí se od místní potřeby (poptávky) pěstounské péče. Úvodní část procesu náhradní rodinné péče se dělí do tří fází:

1. Fáze prvního kontaktu
2. Přípravná a kvalifikační fáze
3. Posuzovací (vyhodnocovací) a rozhodovací fáze.

Uchazeči procházejí systémem **dvoustupňového posouzení**. Nejprve je posouzena jejich všeobecná „způsobilost“, v následujícím druhém kroku je posouzena jejich speciální „způsobilost“, tedy již vhodnost pro přijetí konkrétního dítěte nebo mladistvého. V rámci posuzování jsou stanoveny jednotlivé oblasti posouzení a jednoznačná kritéria.

Kritéria pro zamítnutí žadatelů na úrovni posuzování všeobecné způsobilosti zahrnují indície:

- **pochybnosti v oblasti schopnosti vychovávat**, například déle trvající výchovné problémy s vlastními dětmi a delší využívání pomoci při výchově;
- **zdravotní stav žadatelů** (pečovatelská schopnost žadatelů je ovlivněna dlouhodobým onemocněním);
- **bytové poměry**, není k dispozici dostatečný prostor a existuje podezření, že by toto mohlo vést k omezením a stresovým situacím pro dítě;
- **ekonomická situace**, nedostatečný příjem, nedostatečná profesní kontinuita, časté změny v zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost;
- **osobní konflikty a zátěžové situace**, vlastní nezpracované traumatické zážitky, odpor manžela či manželky, popřípadě jiného člena rodiny ohledně přijetí dítěte do rodiny, dřívější tresty, které by mohly představovat ohrožení dítěte (např. násilnické delikty, sexuální zneužívání, majetkové delikty), členství, popřípadě příslušnost k ideologickému uskupení, které by mohlo mít vliv na blaho dítěte.

Existují však i tzv. **předběžná vylučovací kritéria**, která mají „odkladný“ účinek v procesu posuzování žadatele: nevyřešený párový nebo jiný rodinný konflikt, těžká nemoc některého ze členů rodiny, aktuální předvídatelné změny v životě rodiny (např. stěhování), ztráta rodinného příslušníka, která ještě nemohla být zpracována.

Příklad zahraničního systému č. 2: Irsko

Zařazení irského systému do analýzy bylo přínosné především z důvodu existence zpracovaných **standardů pěstounské péče**.

Pěstounem se v Irsku rozumí osoba, která prošla **hodnocením**, absolvovala odbornou přípravu a následně byla zařazena do databáze schválených pěstounů pro potřeby péče o děti v péči státu. Zájemce musí splňovat následující minimální kritéria:

- a) být ve věku starším než 25 let,
- b) mít dostatečný prostor v bytě či domě pro přijetí dítěte,
- c) disponovat řidičskou licencí,
- d) být připraven vykonávat pěstounství na „plný úvazek“,
- e) pokud žije v manželství nebo partnerství, musí tento svazek trval více než 5 let.

Pěstouni poskytují služby vládní agentuře *Tusla* nebo soukromým pěstounským agenturám. Pečující blízkou osobou je osoba, která je přítelem, sousedem nebo příbuzným dítěte, nebo osoba, s níž dítě nebo jeho rodina navázali vztah před tím, než bylo dítě přijato do péče, a která o dítě pečuje na základě dohody s agenturou. Tato osoba prošla hodnocením nebo souhlasí s tím, že hodnocením projde, a to do 16 týdnů od chvíle, kdy je dítě umístěno do její péče a kdy byla schválena jako pečující blízká osoba.

Vhodní zájemci musejí prokázat splnění následujících **kritérií**:

- a) zdravý respekt a lásku k dětem nebo mladým lidem,
- b) flexibilní postoje a nesoudící přístup k životu,
- c) schopnost vyjednávat a dělat kompromisy v situaci, kdy se mají vyrovnat se změnou, stresem nebo problémem,
- d) schopnost chápat a přijmout dítě, které bylo týráno nebo zanedbáváno,
- e) schopnost chápat a přijmout situaci rodičů dítěte,
- f) schopnost brát chování dítěte jako vyjádření jeho pocitů,
- g) schopnost bez předsudků pomoci dítěti pochopit důvod jeho odloučení od biologických rodičů,
- h) připravenost a ochotu absolvovat školení s cílem prohloubit své dovednosti a znalosti týkající se pěstounské péče, jakmile bude k zájemcům umístěno dítě,

- i) ochotu spolupracovat se sociálními pracovníky, kteří dohlížejí na poskytování pěstounské péče a poskytují pěstounům podporu,
- j) ochotu a připravenost podporovat pravidelný kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou.

Urychlené schválení žádosti o pěstounskou péči je dovoleno pouze v případě péče ze strany příbuzného a je k němu mimo jiné potřebné úvodní šetření v domácnosti (ověření, zda vyhovuje určitým minimálním standardům vhodnosti), rozhovor se všemi dospělými žijícími v domácnosti, rozhovor s nejméně jednou osobou poskytující doporučení a doložení schopnosti poskytovat péči a zajistit školní docházku dítěte. Všechna hodnocení probíhají na bázi **standardů pěstounské péče**. Další hodnocení probíhá rok po umístění prvního dítěte a následně každé tři roky. Hlavním účelem hodnocení je posoudit, zda jsou pěstouni a jejich rodina i nadále vhodní k poskytování pěstounské péče. Hodnocení je rovněž prováděno pokaždé, když dojde k zásadní změně v situaci pěstouna (nebo pokud se objeví jakékoli obavy týkající se pěstouna nebo jeho situace). odborné posuzování pěstounů v Irsku není jednorázovým, ale **kontinuálním procesem**. Je prováděno na bázi sociální práce, a jsou do něho zapojováni podle potřeby nejenom odborníci (např. z oblasti zdravotnictví), ale také lidé žijící v přirozeném sociálním prostředí pěstouna (přátelé, kolegové z práce, učitelé dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči atd.).

Příklad zahraničního systému č. 3: Dánsko

Dánsko je zajímavé širokým spektrem forem pěstounské péče (například síťová pěstounská péče, společné umístění dospělého rodiče a dítěte do pěstounské rodiny atd.). Na dánském systému lze demonstrovat odlišný přístup k fázi „posouzení vhodnosti“ pěstouna a jeho následné podpory. Pro oblast **odborného posuzování náhradních rodičů** je klíčovou právní normou Zákon o sociální supervizi, který upravuje systém zřizování a dohledu u veřejných a soukromých sociálních služeb. V oblasti pěstounské péče se týká pěstounské péče a komunální pěstounské péče. Tento zákon stanoví, že v rámci každého regionu existuje pověřený místní orgán (úřad pro sociální supervizi), který je zodpovědný za schvalování a supervizi těchto pěstounských rodin.

Pěstounské rodiny a komunální pěstounské rodiny pro děti a mladé lidi jsou prověřovány a schvalovány pro účely tzv. „všeobecné péče“ a případně i pro zprostředkování speciální péče o děti nebo mladé lidi se specifickými potřebami. Síťové pěstounské rodiny posuzují

lokální úřady (v Dánsku je cca 90 místních samospráv, které svou velikostí odpovídají českým okresům), které zprostředkovávají konkrétní specifickou péči ve vztahu k určitému dítěti nebo mladému člověku. Schvalující úřad má povinnost v případech specifických forem pěstounské péče (zejména síťové a komunální) nabídnout v souvislosti se schválením pěstounské rodině kurz pěstounských a rodičovských dovedností.

Při posuzování vhodnosti pěstounských rodin je postupováno podle struktury ukotvené v zákoně o sociální supervizi. Mezi posuzované, vyhodnocované a následně kontrolované oblasti patří:

1. Vzdělávání a zaměstnání
2. Autonomie a vztahy
3. Cílové skupiny, metody a výstupy
4. Organizace a management
5. Dovednosti a kompetence
6. Finance
7. Prostředí a zázemí

Posouzení, zda naplňuje pěstounská rodina nezbytnou kvalitu, je založeno na komplexním a profesionálním vyhodnocení. Vyhodnocení je založeno na posouzení podmínek rodiny a schopnostech naplnit kvalitativní indikátory a kritéria. Předmětem posouzení jsou všechny indikátory vyhodnocované ve dvou úrovních:

1. Pěstounská rodina je schopna naplnit indikátor.
2. Neočekává se, že by pěstounská rodina byla schopna naplnit význam indikátoru.

Vyhodnocení indikátorů je oporou pro zhodnocení kritérií a následně základem písemného vyhodnocení každého tématu. Posouzení je zaznamenáváno do systému *Services Gateway*, pokud je pěstounská rodina schválena jako vhodná. Na úrovni kontroly kvality výkonu náhradní rodinné péče je posuzováno, zda má rodina stále dostatečné pečovatelské kompetence pro výkon pěstounské péče. **Proces hodnocení „zájemců“ před příchodem dítěte do rodiny tedy kontinuálně přechází do hodnocení samotné náhradní rodinné péče.** Indikátory jsou evaluovány za pomoci pětistupňové škály v úrovních:

5 - kompetence jsou přítomny ve velké míře

- 4 - vysoká míra spokojenosti
- 3 - středně dostačující kompetence
- 2 - kompetence na nízké úrovni
- 1 - kompetence na velmi nízké úrovni

Hlavní závěry analýzy

Závěr č. 1: Proces odborného posuzování je sám o sobě relativně funkční, chybí však návaznost na další procesy v oblasti výkonu náhradní rodinné péče

Závěr č. 2: Odborné posuzování je systémem, který nemá k dispozici standardizovaný obsah kritérií, spoléhá především na kompetence odpovědných pracovníků.

Závěr č. 3: Proces odborného posouzení je jednotný pouze do fáze postoupení žádosti na krajský úřad

Závěr č. 4: Klíčovým aspektem posuzování je osobnost žadatele, ta je posuzována často za využití psychologických metod

Závěr č. 5: Procesem odborného posuzování náhradní rodinné péče prochází pouze polovina všech osob, které požádají o svěření dítěte

Závěr č. 6: Klíčové rozhodovací procesy probíhají i po „zrušení“ poradních sborů kolektivní formou

Závěr č. 7: Negativem současného systému je jeho nízká transparentnost a pochopitelnost pro zájemce.

Systémová doporučení

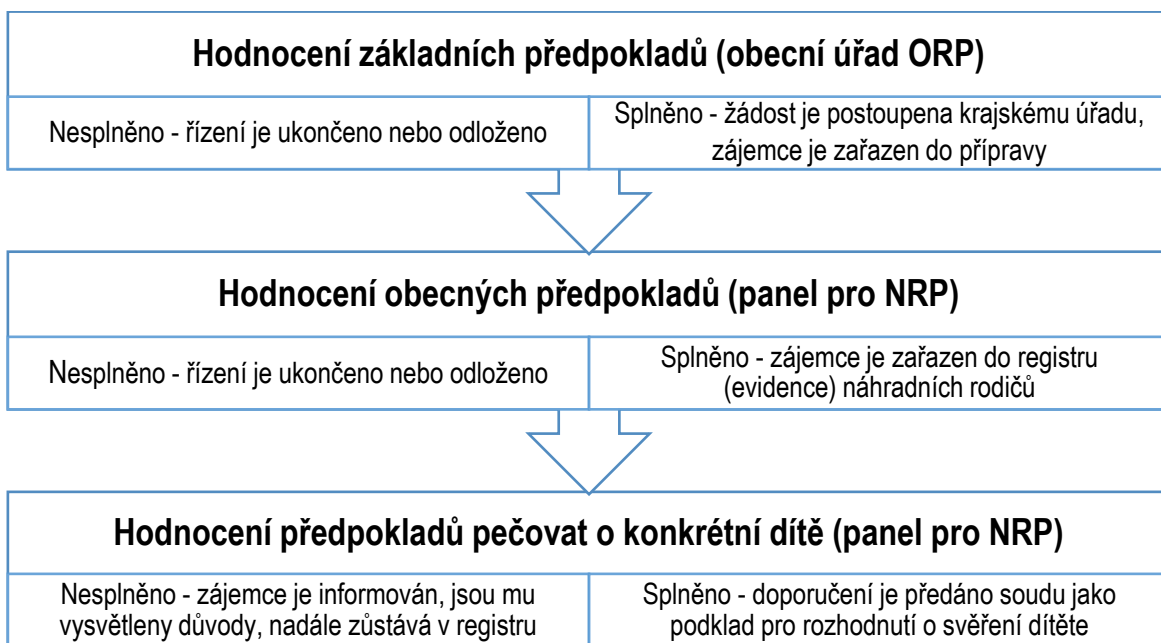
1. Zpracovatel doporučuje zcela nahradit metodická doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009 novými **standardy postupu hodnocení** žadatelů o náhradní rodinnou péči spojenými se **standardem předpokladů** vhodného zájemce o tuto péči.
2. Doporučuje se rovněž provést novelizaci § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, případně zapracování upravených postupů hodnocení zájemců o náhradní rodinnou péči do **nové právní úpravy ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti**.

3. V rámci standardů se doporučuje stanovit rovněž **okruh práv a povinností zájemce** a přístupy veřejné správy k této cílové skupině. Hodnocení musí být vnímáno jako podpůrný proces, se žadateli musí být transparentně pracováno i v případě negativního hodnocení (zjištění nesplnění předpokladů).
4. V této souvislosti se doporučuje nahradit terminologii „žadatel“ pojmem „zájemce“ nebo „uchazeč“ o náhradní rodinnou péči. Změna terminologie mimo jiné zdůrazní odlišný přístup orgánů veřejné správy k osobám, které projeví zájem pečovat o dítě formou náhradní rodinné péče.
5. **Proces hodnocení** žadatelů o náhradní rodinnou péči by měl představovat třístupňový systém. V prvním stupni hodnocení by mělo být provedeno hodnocení **základních požadavků** na zájemce. Po jejich splnění by probíhalo hodnocení **obecných předpokladů zájemce** ve vztahu vykonávat náhradní rodinnou péči. Ve třetím stupni hodnocení by pak byly posuzovány **předpoklady zájemce pečovat o konkrétní dítě**. Všechny tři stupně hodnocení by měly být realizovány na bázi sociální práce se zájemcem (kromě posouzení zdravotního stavu, které provádí lékař) a hodnocení rodičovských kompetencí.
6. Doporučuje se zavedení principu průběžného hodnocení výkonu pěstounské péče směřujícího ke specializovaným formám pěstounské péče. Součástí doprovázení a kontroly výkonu pěstounské péče by mělo být cílené doplňování kompetencí pěstounů a jejich posuzování ve vztahu možné specializace na určité specifické potřeby či situace ohrožených dětí.
7. Základní požadavky na zájemce mohou do jisté míry kopírovat současnou právní úpravu. Jde o souhrn minimálních předpokladů, který musí splňovat každý člověk uvažující o náhradní rodinné péči (hodnotí je prvostupňový orgán). Jde o tyto požadavky:
  - a) Úplná bezúhonnost.
  - b) Minimální věk zájemce (doporučuje se minimální věk 25 let).
  - c) Zajištěné bydlení, umožňující přijetí dítěte do náhradní rodinné péče.
  - d) Základní ekonomické předpoklady (nepřítomnost exekucí, žadatel není závislý na dávkách hmotné nouze atd.).
  - e) Zdravotní stav, umožňující výkon rodičovství.
  - f) Závazek účastnit se přípravných kurzů.
8. Vzhledem k tomu, že přes změny provedené v právní úpravě v roce 2013 i nadále na úrovni krajů existují kolektivní poradní orgány odborníků, kteří se účastí různých

fází procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, doporučuje se využít tohoto potenciálu a ustanovit na úrovni krajů **panely pro náhradní rodinnou péči**, které budou odpovídat za druhý a třetí stupeň hodnocení.

9. Tyto panely mohou být (ve zjednodušeném formě řízení) využívány i pro hodnocení osob, které v současné době procesu odborného posuzování neúčastní, tj. **osoby s příbuzenským vztahem k dítěti nebo osoby blízké**. Příslušné obecní úřady obcí s rozšířenou působností nebo soudy by se mohly obracet na tyto panely pro účel vyhodnocení obecných předpokladů náhradního rodiče stanovených občanským zákoníkem. Zavedení této kompetence by však vyžadovalo změnu platné právní úpravy.
10. Složení panelu je navrženo i s ohledem na skutečnost, že musí jít o velmi flexibilní orgán, jehož činnost bude v zásadě kontinuální (nepůjde o ad hoc jednání jednou za několik měsíců, jako je tomu u současných neoficiálních poradních orgánů). Zřejmě nejdiskutovanější otázkou návrhu se může stát otázka **zapojení psychologů**.
11. Každý zájemce o náhradní rodinnou péči, který projde první fází hodnocení (splnění základních předpokladů) by měl mít určeného svého **klíčového sociálního pracovníka**, který ho bude doprovázet celým procesem hodnocení a zprostředkování náhradní rodinné péče (tj. až do doby přijetí dítěte do rodiny) a bude spolupracovat s klíčovým pracovníkem náhradní rodiny v úvodních fázích po přijetí dítěte do rodiny.
12. Z hlediska **posloupnosti procesu** se doporučuje následující řazení jednotlivých fází hodnocení:

13. Hodnocení obecných předpokladů by probíhalo za **současně probíhající přípravy**. Tato otázka může být ještě podrobena diskusi. Nastavení těchto fází procesu hodnocení totiž závisí na pojetí (metodice) příprav, resp. zda využívaná metodika reprezentuje koncept podle něhož je součástí přípravy i hodnocení zájemce.
14. V případě splnění obecných předpokladů by došlo k zařazení zájemce do **registru náhradních rodičů** (případně „zájemců o náhradní rodinnou péči“). Tento registr by měl existovat na národní úrovni, vstupem do registru by bylo rozhodnutí příslušného krajského úřadu. Jednotný registr o zájemcích o náhradní rodinnou péči by měl zajistit informační propojení mezi kraji, větší flexibilitu při vyhledávání vhodných náhradních rodičů pro konkrétní dítě a podobně.
15. **U zájemců, kteří žádají o zprostředkování náhradní rodinné péče opakovaně**, by probíhalo zpravidla pouze hodnocení předpokladů pečovat o konkrétní dítě. V případě pochybností (problémy v péči o dítě, stížnosti svěřeného dítěte, předčasné ukončení náhradní rodinné péče atd.) by však byl zájemce vždy znovu posuzován z hlediska splnění obecných předpokladů.
16. Panely by zájemce posuzovaly na základě předem **stanovených (standardizovaných) kritérií**. Pro standardizaci procesu posuzování je potřebné jasné legislativní nebo metodické ukotvení kritérií posuzování, ke kterým bude vztažen celý posuzovací proces. Jako vhodné se pro české podmínky jeví nastavení kompetenčního vymezení kritérií, tedy určení oblastí, dovedností a kompetencí, jimiž musí pěstoun disponovat, být si jich vědom a prakticky a prokazatelně je ovládat při výkonu pěstounské péče.
17. Důležitou součástí procesu kritériálního posuzování je **schopnost efektivního sběru informací** a jejich vyhodnocování. Součástí podrobné metodiky posuzování by proto měla být část věnována hodnocení získaných informací a dovedností uchazečů.
18. V této souvislosti se doporučuje zavedení **závazného posuzovacího rámce** formou legislativní úpravy. Doporučená témata posuzovacího rámce:
  - Motivace
  - Sociální podpůrná síť
  - Vztahy
  - Rodičovství
  - Rodinná historie
  - Zvládání stresu
  - Bezpečnost domácnosti

- Zdravotní stav
  - Reference
  - Porozumění potřebám dětí
  - Povědomí o kulturním zázemí
  - Týmová spolupráce
19. Dále se doporučuje zavést **legislativní definici nového přístupu odborného posouzení, které je založeno na partnerské spolupráci**: „Odborné posouzení spočívá ve vzájemné spolupráci zájemce a sociálního pracovníka, kteří společně podstupují proces posouzení tak, aby bylo možné rozpoznat pečovatelské kompetence uchazeče a jak je využít v nejlepším zájmu svěřeného dítěte. Finální rozhodnutí o zařazení či nezařazení uchazeče mezi budoucí pěstouny je zodpovědností úřadu (resp. panelu). Posouzení uchazečů o pěstounskou péči je procesem sběru informací o schopnostech uchazeče a jeho potenciálu pro výkon pěstounské péče a následně rozhodování o jeho vhodnosti založeném na vyhodnocení sebraných informací a posouzených dovedností.“
20. Součástí navrhovaných změn v právní úpravě je **legislativní ukotvení dalších zdrojů, které mají být využívány pro odborné posouzení**:
- Výstupy z prověřování osobní historie uchazeče a jeho členů rodiny
  - Pozorování uchazečovy rodiny, interakcí v ní a fyzického zázemí rodiny (zjišťovat též při rozhovorech s uchazečem)
  - Účast uchazeče v přípravách – informace z pracovních listů a ze zpráv od vedoucích příprav.
21. Je rovněž vhodné legislativní ukotvit **účel posouzení**: „účelem posouzení uchazečů o pěstounskou péči je jejich zhodnocení a prověření tak, aby bylo zajištěno, že budou poskytovat bezpečnou a odpovídající péči dětem a mladým lidem, kteří potřebují náhradní rodinnou péči“; a **principy posouzení**: „posouzení uchazečů o pěstounskou péči se provádí způsobem:
- Aby bylo zajištěno bezpečí pro všechny děti, které jsou umisťovány k prověřeným pěstounům.
  - Zajištění odpovídajících a aktuálních informací.
  - Sběrem odpovídajících a užitečných informací.

- Vedení odpovídajících záznamů zjišťovaných informací (potřeba vyhnout se duplikování informací).
  - Zachování soukromí uchazečů o pěstounskou péči.
22. Legislativní úpravu se doporučuje doplnit **metodickým ukotvením podpůrných principů pro proces posuzování**.
23. Součástí metodiky by měla být i **doporučení ve vztahu k závěrečné zprávě z posouzení**. Závěrečná zpráva z posouzení by měla vést k jasnému doporučujícímu závěru. Deklarování doporučení je cílem zprávy.
24. Pro hodnocení obecných předpokladů může být stanoveno několik kategorií kritérií podle „**specializace**“ **náhradní rodinné péče**. V případě dnešní pěstounské péče na přechodnou dobu nebo dalších typů náhradní rodinné péče (budou-li zavedeny), lze využít rozšířené „sady“ kritérií v závislosti na potřebách dětí, které budou těmto náhradní rodičům svěřovány. Pro krizové a profesionální typy péče mohou být zároveň stanovena i odlišná procesní pravidla (v případě krizové náhradní rodinné péče by se například 3. stupeň hodnocení neprováděl nebo prováděl jako následné opatření).
25. Účastníky „odborného posuzování“ jsou v současné době i **děti, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče**. V jejich případě se doporučuje nahradit současné „posuzování“ nastavením standardu (okruhu) informací, které by měly být o dítěti k dispozici:
- a) panelu pro náhradní rodinnou péči pro fázi hodnocení předpokladů zájemce pečovat o konkrétní dítě;
  - b) následně vybranému zájemci, který přebírá dítě do péče.
26. Veškerá výše navržená opatření je nutno provázat s opatřeními v oblasti příprav zájemců o náhradní rodinnou péči (viz samostatná Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání). Vzhledem k tomu, že jde o poměrně závažné změny (které však využívají pozitiv a potenciálu současných kapacit), doporučuje se před realizací potřebných legislativních změn provést pilotní ověření nového systému ve vybraných regionech a vytvořit **strategii implementace změn**, jejíž součástí bude cílený trénink všech aktérů systému odborného posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči v České republice.

1. Cíle analýzy a metodologie výzkumu

1.1. Cíle analýzy

Cílem Analýzy stávajícího systému posuzování žadatelů¹ o náhradní rodinnou byl popis současné praxe odborného posuzování, které je prováděno pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče podle § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“). Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se podrobně zabývá průběhem odborného posouzení ve všech jeho fázích, charakterem a zaměřením podkladů, které jsou v tomto procesu využívány, a kritérii, jejichž sledování a následné vyhodnocení je určující pro závěry odborného posouzení a rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence žadatelů vedené krajským úřadem.

Bylo rovněž zkoumáno, zda a jak jsou žadatelé v průběhu procesu odborného posuzování informováni o kritériích posuzování a jaká je míra jejich porozumění tomuto procesu. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči byla zpracována ve struktuře zohledňující regionální členění České republiky (úroveň krajů). Analýza sledovala tři hlavní skupiny žadatelů o náhradní rodinnou péči:

- d) žadatelé o osvojení dítěte;
- e) žadatelé o svěřené dítěte do pěstounské péče;
- f) žadatelé o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.

Zabývala se také otázkou odborného posuzování dětí, které již žijí v domácnosti žadatele a dětí, pro které je náhradní rodinné péče vyhledávána (jakým způsobem je toto posuzování realizováno, jaké jsou využívány podklady, kdo toto posuzování provádí atd.).

---

¹ Zpracovatel analýzy používá v souladu s platnou právní úpravou pojem „žadatel“ o náhradní rodinnou péči. Označení „žadatel“ však do jisté míry předurčuje „subordinační“ postavení této osoby vůči orgánům veřejné správy, které se podílejí na procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Vhodnější by bylo označení „zájemce“, „uchazeč“, případně jiný termín, který lépe vyjádří skutečnost, že se na orgány sociálně-právní ochrany dětí obrací osoba, která nabízí své služby ve formě možnosti převzetí dítěte do náhradní rodinné péče.

Pro zhodnocení způsobu práce s kritérii posuzování bylo nutno zmapovat prostředky získávání informací v rámci procesu odborného posuzování a (dle možností, které nabízejí standardní výzkumné metody) rovněž zhodnocení vlivu lidského faktoru v těchto procesech. Analýza se proto nezaměřovala pouze na kritéria samotná, ale také na profesionální pracovníky, kteří se odborného posuzování účastní, včetně jejich metodického zázemí, a rovněž na způsob komunikace mezi těmito odbornými pracovníky a žadateli o náhradní rodinnou péči.

S procesem odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči úzce souvisí otázka „úspěšnosti“ zprostředkované náhradní péče. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči proto sledovala souvztažnost mezi odborným posouzením a dalším vývojem náhradní rodinné péče. Česká republika nemá nastaveny standardy kvality pěstounské péče ani jiná kvalitativní kritéria pro objektivnější hodnocení průběhu náhradní rodinné péče. Vývoj dítěte v náhradní rodinné péči je sledován orgány sociálně-právní ochrany (v případě pěstounské péče systematicky, u osvojení při stanovení dohledu ze strany soudu) a částečně také prostřednictvím tzv. „doprovázení“ (sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče, která by měla mj. vycházet z individuálního plánu ochrany dítěte). Pokud existují závažné nedostatky v péči o dítě, nebo je zájem dítěte jinak ohrožen, dochází k předčasnému ukončení péče. Pro hodnocení faktoru „úspěšnosti“ proto zpracovatel provedl analýzu případů předčasného ukončení náhradní rodinné péče a příčin tohoto ukončení. Zaměřil se rovněž na četnost těchto případů, protože podíl předčasně ukončených pěstounských péčí měl před provedením zásadních opatření v systému péče o ohrožené děti v roce 2013, dosahovat až 8 %². Bylo rovněž zkoumáno, jak v tomto ohledu funguje pěstounská péče na přechodnou dobu.

Součástí analýzy je rovněž popis tří zahraničních evropských modelů práce se žadateli o náhradní rodinnou péči se zaměřením na popis určujících kritérií pro postup žadatelů v procesu příprav na náhradní rodinnou péči a rozhodujících kritérií pro konečné posouzení žadatelů „kvalifikovaných“ pro přijetí dítěte do rodiny. Zahraniční příklady byly vybírány s důrazem na možnou přenositelnost dobré praxe do podmínek v České republice a promítají se do oblasti závěrečných doporučení. Vzhledem k tomu, že proces odborného posouzení je úzce spojen s procesem přípravy na převzetí dítěte a následným

---

² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 6. volební období 2010-2013, sněmovní tisk 564/0, s. 60.

vzděláváním pečujících osob bylo zpracování Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči koordinováno s pracemi na *Analýze kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání*. To se projevilo mj. tím, že pro obě analýzy byly popsány shodné zahraniční systémy (Spolková republika Německo³, Irsko a Dánsko). Zdůvodnění jejich výběru je popsáno v úvodu příslušné kapitoly této analýzy.

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči je podkladem pro realizaci klíčové aktivity č. 4. 1. Individuálního projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“ (dále jen „Individuální projekt“), jejímž cílem je nastavení jednotných kritérií pro proces odborného posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči a stanovení postupu jejich ověření. Z tohoto důvodu jsou součástí výstupů analýzy rovněž doporučení ve vztahu ke stanovení jednotlivých kritérií odborného posuzování a sjednocení postupů na úrovni krajských úřadů i odvolacího orgánu, Ministerstva práce a sociálních věcí.

1.2. Metodologie výzkumu

Tato kapitola stručně popisuje zvolenou metodologii a vybrané výzkumné metody. Vzhledem k tomu, že práce na analýze byly koordinovány s pracemi na několika dalších výzkumech, bylo cílem zvolení takových výzkumných metod, které přinesou co nejrelevantnější údaje a zároveň zajistí maximální efektivitu kontaktů s účastníky výzkumu (zejména krajské úřady, osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany atd.). Zpracování analýzy bylo rozděleno do tří fází (přípravná, realizační a interpretační).

1.2.1. Fáze I (přípravná)

Úvodní fáze zpracování Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zahrnovala sekundární analýzu dat z dostupných informačních zdrojů, zejména statistických výkazů, informací zveřejňovaných orgány sociálně-právní ochrany, již realizovaných výzkumů a analýz v oblasti náhradní rodinné péče atd. Na základě této sekundární analýzy byly stanoveny okruhy výzkumných otázek pro další šetření. V této „přípravné“ fázi byly zpracovány podklady pro kvalitativní rozhovory a dotazníková šetření. Proběhly úvodní kvalitativní rozhovory, zaměřené na formulaci témat a otázek a jejich porozumění ze strany respondentů. Byl zároveň stanoven reprezentativní vzorek

---

³ Vzhledem k tomu, že otázka posuzování žadatelů je v podrobnostech upravena příslušnou zemskou legislativou, byly v rámci analýzy popsány jen příklady některých spolkových zemí s přihlédnutím ke legislativě (zejména Spolkový sociální zákoník), která je shodná pro celé území Spolkové republiky Německo.

účastníků výzkumu (dále jen „respondenti“) v souladu se zadávacími podmínkami objednatele analýzy, Ministerstva práce a sociálních věcí. V přípravné fázi byla rovněž provedena rešerše a porovnání různých evropských systémů odborného posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči, na jejímž základě došlo k výběru tří systémů k podrobnější analýze.

1.2.2. Fáze II (realizační)

V realizační fázi Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči byl proveden sběr dat a informací potřebných pro zpracování analýzy kombinací kvantitativních a kvalitativních metod. Bylo provedeno rozsáhlé dotazníkové šetření, na něž navázaly polostrukturované kvalitativní rozhovory zaměřené na získání detailních informací. Vzhledem k rozsahu výzkumu neobsahuje tato analýza doslovné přepisy kvalitativních rozhovorů, ale pouze jejich výstupy a zásadní zjištění. Data byla získávána v několika úrovních:

- d) **Ministerstvo práce a sociálních věcí.** Respondenty byli pracovníci a pracovnice Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Ministerstva práce a sociálních věcí.
- e) **Krajské úřady** (všech 14 regionálních úřadů včetně Magistrátu hl. města Prahy). Respondenty byli sociální pracovníci, psychologové a další odborní pracovníci, kteří se podílejí na odborném posuzování.
- f) **Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen „pověřené osoby“) disponující pověřením podle § 48 odst. 2 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí (tj. pověření k převzetí příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny, kterou jinak zajišťuje krajský úřad). Celkem bylo do tohoto výzkumu zařazeno 5 pověřených osob z různých částí České republiky (jak nestátní neziskové organizace, tak příspěvkové organizace krajů).

Prostřednictvím pověřených osob byl osloven rovněž vzorek **žadatelů zařazených do příprav a již pečujících osob**, jimž byla v posledních 3 letech zprostředkována náhradní rodinná péče pro účely vyhodnocení způsobu, zda a jak byli žadatelé v průběhu procesu seznamování s kritérii posuzování a jaká byla míra jejich porozumění tomuto procesu. Výzkumu se zúčastnilo celkem 54 žadatelů zařazených do různých fází procesu zprostředkování a příprav (žadatelé ve fázi před zařazením do evidence krajského úřadu, zařazení žadatelé před přijetím dítěte i žadatelé nezařazení), a 155 osob, které v uplynulých letech prošly procesem odborného posuzování a v současné době již pečují o děti formou náhradní rodinné péče.

Ve spolupráci s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajskými úřady byly shromážděny údaje o počtu předčasně ukončených případů zprostředkované náhradní rodinné péče (tj. případů, kdy dítě muselo neplánovaně a nuceně odejít z této péče) v letech 2014 až 2016. Případové studie sledovaly příčiny odchodu dítěte z náhradní rodiny a také skutečnost, zda byly faktory vedoucí k tomuto ukončení známy v procesu příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich odborného posuzování. Výstupem shromážděných dat a poznatků ze studií je rozbor zaměřený na identifikaci klíčových momentů, možných příčin a systémových zásahů, které významně přispěly k neplánovanému ukončení náhradní rodinné péče.

Údaje získané prostřednictvím dotazníkových šetření a rozhovorů byly následně analyzovány a zpracovány v několika základních okruzích. **Procesní analýza** se zaměřila na následující témata:

- g) jakým způsobem jsou získávány potřebné informace o žadatelích o náhradní rodinnou péči (rozhovory, zprostředkované informace, zprávy orgánů sociálně-právní ochrany, odborných poradenských pracovišť a dalších subjektů);
- h) jakým způsobem je zajištěn přenos informací z příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče do procesu odborného posuzování;
- i) počet a profil odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování na úrovni krajských úřadů (profesní zařazení atd.);
- j) „metodické zázemí“ odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování (zda jsou na úrovni krajů zpracovány příslušné metodiky a pracovní postupy nad rámec metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí);
- k) jakým způsobem jsou hodnoceny děti žadatelů a jak je s nimi komunikováno;
- l) jakým způsobem jsou žadatelé informováni o kritériích posuzování (formy informování, obsah a úroveň veřejně dostupných informačních zdrojů).

Jednou z klíčových částí Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči byla **analýza kritérií posuzování**. Bylo hodnoceno, jaké údaje jsou o žadatelích shromažďovány, jaká je jim přiřazována relevance (škály důležitosti kritérií), jaké faktory jsou vnímány jako výhoda a jaké jako handicap (kontraindikace) při rozhodování o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence krajského úřadu. Byly sledovány rozdíly v přístupech mezi jednotlivými kraji a rozdíly ve vztahu k jednotlivým skupinám žadatelů (zájemci o osvojení, pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu).

Vzhledem k tomu, že v rámci individuálního projektu realizovaného zadavatelem působí samostatná pracovní skupina, která se specializuje na otázku používaných **psychologických metod** (testy, rozhovory atd.) využívaných pro posouzení zájemců o náhradní rodinnou péči (výstupy z činnosti této skupiny budou k dispozici v roce 2018), věnovala se Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v případě posouzení psychického stavu žadatele (vyšetření) především jeho úloze v celém procesu odborného posouzení, jeho obsahem (jaké otázky a tematické okruhy psycholog se zájemci řeší), jeho významem pro výrok rozhodnutí krajského úřadu a podobně.

Celkový přehled použitých výzkumných metod je uveden v tabulce č. 1. Vzory hlavních dotazníků a podkladů pro kvalitativní rozhovory jsou přílohou této analýzy.

Tabulka č. 1: Přehled výzkumných metod a technik použitých při Analýze posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Výzkumná metoda/technika	Popis
Desk research	Sekundární analýza dat (odborná literatura, metodiky a pracovní postupy krajských úřadů, informační materiály krajských úřadů a pověřených osob pro cílovou skupinu, údaje ze správních a odvolacích řízení, informace o zahraničních systémech)
Dotazníková šetření	Sběr dat pro provedení procesní analýzy, analýzy kritérií posuzování, vyhodnocení způsobu informování žadatelů o náhradní rodinnou péči atd.
Polostrukturované kvalitativní rozhovory	Sběr dat pro procesní analýzu, analýzu kritérií posuzování, vyhodnocení způsobu informování žadatelů o náhradní rodinnou péči
Anonymizované případové studie	Popis případů nového posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči, případy předčasného ukončení náhradní rodinné péče

1.2.3. Fáze III (interpretační)

Úkolem závěrečné fáze analýzy (syntézy získaných dat, závěrů a praxí) bylo vypracování strukturovaného přehledu o aktuálním stavu procesu odborného posouzení a používaných kritérií pro hodnocení předpokladů žadatelů o náhradní rodinnou péči v České republice. Syntéza zohledňovala možnosti využití inspirativních příkladů dobré praxe ze zahraničí při definování metodického souboru doporučených kritérií. Syntéza rovněž zahrnuje relevantní závěry vyplývající z analýzy případových studií zaměřených na specifické situace procesu zprostředkování náhradní rodinné péče.

Při vytváření **závěrečných doporučení** k postupům odborného posuzování a stanovení kritérií pro výběr vhodných zájemců o náhradní rodinnou péči v České republice vycházel zpracovatel jak ze skutečností zjištěných v rámci předchozích fází výzkumu, tak z

obecných nároků vycházejících z principu **zájmu dítěte jako předního hlediska** všech činností vykonávaných v systému ochrany práv dětí, resp. definic a standardů obsažených v Obecném komentáři č. 14 Výboru pro práva dítěte k právu dítěte na uplatňování zájmu dítěte jako předního hlediska (čl. 3 odst. 1)⁴, Směrnice pro náhradní rodinnou péči⁵, Standardů kvality Quality4chilren⁶ a dalších obecně přijímaných dokumentů stanovujících pravidla pro péči o dítě v náhradním rodinném prostředí.

Součástí závěrečné (interpretační) fáze zpracování analýzy bylo zapracování připomínek z externí oponentury a konzultace s příslušným věcným oddělením zadavatele, Ministerstva práce a sociálních věcí.

---

⁴ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Dostupné z:

http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf [cit. 2016-12-03].

⁵ Směrnice o náhradní péči o děti. Rámec Organizace spojených národů. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček. 2011. 31 s.

⁶ Quality4Chilren. Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček; Člověk hledá člověka o. s. 2011. 74 s.

2. Východiska analýzy

2.1. Předchozí výzkumy a analýzy⁷

Proces odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči byl v České republice v minulosti zkoumán pouze okrajově, zpravidla jako součást analýz a výzkumů zabývajících se problematikou příprav žadatelů o osvojení dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče či širších témat ve sféře náhradní rodinné péče. Mezi tyto výzkumy patří například *Analýza náhradní rodinné péče v České republice*⁸ z roku 2013, která popisovala způsob zajištění příprav žadatelů a jejich odborného posouzení v jednotlivých krajích České republiky. Výstupy této analýzy jsou využitelné zejména pro porovnání vývoje v organizaci tohoto procesu v různých regionech po provedení zásadních legislativních změn v oblasti náhradní rodinné péče novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinnou od 1. ledna 2013 (porovnání situace v době zpracování této analýzy se situací zjištěnou novým výzkumem). Analýza se však nezabývala kritérii posuzování žadatelů. *Analýza náhradní rodinné péče v České republice* konstatovala, že proces odborného posouzení byl ve všech krajích úzce spojen s přípravami. Obvykle kraje při rozhodování vycházely z výsledků příprav (závěrečných zpráv), zdravotního posouzení, zprávy sociálního pracovníka a zejména psychologických vyšetření. Rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence vedené krajským úřadem bylo zpravidla činěno týmově. Doba celého procesu přípravy a odborného posouzení se blížila jednomu roku a byla závislá zejména na kapacitách psychologů krajských úřadů. Krajské úřady uváděly, že tuto dobu považují za přiměřenou s ohledem na nutnost shromáždění komplexních podkladů před vydáním rozhodnutí.

Otázkou odborného posouzení se v kontextu s podrobným zkoumáním nového modelu příprav zájemců o náhradní rodinnou péči PRIDE (*Parent Resources for Information, Development and Education*) zabývala rovněž *Analýza implementace programu PRIDE v ČR*.⁹ Tato analýza (byť jsou jejím primárním tématem přípravy) je pro celý proces dalšího vývoje v oblasti odborného posuzování velmi významná. Jak vyplývá z této

⁷ Tato kapitola se zabývá pouze výzkumy a analýzami týkajícími se systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v České republice. V zahraničí existuje k tomuto tématu rozsáhlá literatura, ta je částečně zohledněna v části této analýzy věnované příkladům zahraniční praxe.

⁸ *Analýza náhradní rodinné péče v České republice*. Hradec Králové: Institut projektového řízení. 2013, 97 s.

⁹ *Analýza implementace programu PRIDE v ČR*. Ostrava: SocioFactor, 2015. 144 s.

analýzy program PRIDE (nebo alespoň některé z jeho prvků) je používán ve většině krajů České republiky. Metodická úprava programu obsahuje rovněž prvky, které se dotýkají hodnocení předpokladů účastníka přípravy k náhradnímu rodičovství. Koncepce tohoto hodnocení je přitom poněkud jiná než dosud užívané techniky a postupy. V této souvislosti *Analýza implementace programu PRIDE v ČR* identifikovala zásadní význam psychologického vyšetření v procesu posuzování předpokladů žadatele o náhradní rodinnou péči v České republice. Tato analýza připomíná, že „psychologické posouzení, které je v České republice součástí komplexního posouzení, není v mnoha zemích, v nichž je využíván program PRIDE, vůbec realizováno (původní verze programu, který vznikl ve Spojených státech amerických psychologické posouzení nezahrnuje). V ČR je naproti tomu toto posouzení prováděno i v pilotních krajích programu PRIDE.“ Všimá si rovněž rozdílu mezi rolí přípravy v procesu odborného posouzení: „základní kurzy přípravy PRIDE počítají, na rozdíl od klasických příprav, nejen s přípravou zájemců o NRP na roli náhradních rodičů, ale též s **výběrem vhodných náhradních rodičů mezi nimi** (zvýrazněno zpracovatelem). Klasické přípravy tento cíl plní jen v některých případech, v jiných případech se příprav účastní už jen ti zájemci, kteří již byli vybráni prostřednictvím komplexního posouzení.“ Analýza se z tohoto důvodu zabývala podrobně porovnáním vypovídací hodnoty (významu) závěrečné zprávy z přípravy ve srovnání s psychologickým posouzením. Program PRIDE je spočívá v posuzování pěti kategoriích klíčových kompetencí žadatele o náhradní rodinnou péči, které jsou základním kritériálním rámcem celého přípravného, posuzovacího, ale i následného podpůrného procesu výkonu náhradního rodičovství:

- a) chránit děti a starat se o ně;
- b) naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj;
- c) podporovat vztahy mezi dětmi (a jejich původními rodinami či blízkými osobami);
- d) vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život;
- e) pracovat jako člen týmu.

V rámci příprav probíhá tzv. vzájemné posuzování (*Mutual Assessment*), které představuje další z klíčových zásad programu PRIDE. Podstatou vzájemného posuzování je poskytnutí zpětné vazby účastníkům základního kurzu PRIDE, jež má podobu identifikace silných stránek a potřeb rodiny, v oblasti jejího fungování a v oblasti naplňování pěti vymezených kompetencí.

Analýza implementace programu PRIDE v ČR upozornila na skutečnost, že v rámci České republiky dosud nebyla sjednocena posloupnost jednotlivých modulů (celků)

posouzení a přípravy: „zatímco v některých krajích prochází zájemci nejprve sociálním, lékařským a psychologickým posouzením a teprve následně, je-li jejich vyhodnocení kladné, vstupují do přípravy, v jiných krajích probíhá psychologické posouzení souběžně s přípravou nebo až po ní. Jak účastníci kurzů, tak někteří lektori a odborníci přitom druhou z možností obvykle považují za méně vhodnou.“ Podle analýzy je hlavním důvodem nespokojenosti žadatelů „prodlužování období mezi ukončením přípravy a zařazením do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči, tedy možností přijetí dítěte“. Někteří lektori PRIDE a pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany upozorňují na skutečnost, že „předchází-li příprava psychologickému posouzení, může, v případě že psycholog zájemce o náhradní rodinnou péči nedoporučí, docházet ke zbytečnému vynakládání financí na přípravy takových zájemců“. Tento argument nabývá na síle i s ohledem na vyšší finanční náročnost kurzů PRIDE oproti klasickým přípravám. Pakliže by tedy měla být i posloupnost posouzení a příprav sjednocena, citovaná analýza doporučuje zařadit přípravy až po psychologickém posouzení.¹⁰

Rolí příprav v procesu odborného posuzování se zabýval rovněž starší výzkum *Monitoring současných příprav pro náhradní rodinnou péči v ČR* z roku 2010¹¹. Výzkum upozornil na skutečnost, že přípravy nemají současnou právní úpravou jasně definované cíle s jedinou výjimkou, a to je **získání informací a podkladů pro hodnocení žadatele**. Spatřuje pak rozpor mezi jednou z dalších rolí příprav, a to je navázání spolupráce mezi náhradními rodiči a odborníky: „je obtížné vytvářet prostředí otevřenosti a důvěry (nutné ke splnění cílů definovaných respondenty), když jsou žadatelé zároveň neustále hodnoceni“. Závěry výzkumu vnímají tuto skutečnost jako vážný problém: „rozumíme tomu, že instituce a osoby v nich pracující cítí velkou odpovědnost za dobrý výběr žadatelů (...). Víme, že je nedostatek žadatelů a že u mnohých z nich odborníci oprávněně pochybují o motivech a schopnostech, včetně schopnosti sebereflexe. Co nejdůkladnější posuzování by mělo snížit rizika na minimum. Jako možné kompromisní řešení se nabízí vícestupňový diagnostický proces, částečně popsáný i v Metodickém doporučení a v některých krajích

---

¹⁰ Tamtéž, s. 120. „Vzhledem k délce procesu psychologického posuzování doporučujeme zahajovat proces psychologického posuzování před zařazením zájemce o náhradní rodinnou péči do přípravy PRIDE. Výsledkem by pak mělo být to, aby znalosti nabyté účastí na kurzu PRIDE měli náhradní rodiče při přebírání dítěte dostatečně „čerstvé“. Jinou možností řešení je zkrácení procesu psychologického posuzování, případně jeho individualizace, kdy by bylo využíváno jen v případech nezbytné potřeby, což však vzhledem k jeho schopnosti identifikovat eventuelní osobnostní rizika či patologie mezi zájemci nelze zcela jednoznačně doporučit.“

¹¹ *Monitoring současných příprav pro náhradní rodinnou péči v ČR*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. 120 s. ISBN 978-80-87455-00-5.

postupně zaváděný. Elegantnějším řešením tohoto zásadního problému by podle nás bylo přitáhnout do náhradní rodinné péče větší počet zájemců, aby bylo z čeho vybírat.“¹² Závěry výzkumu dodávají, že dle autorů „cílená psychoterapie nemá v přípravných kurzech prostor.“

Unikátní regionální sondu do procesu zprostředkování náhradní rodinné péče včetně fáze odborného posuzování představuje *Analýza současného stavu v náhradní rodinné péči v Moravskoslezském kraji*.¹³ V tomto kraji byl podrobně popsán okruh žadatelů o náhradní rodinnou péči z hlediska jejich rodinného stavu, věku, vzdělání, motivace k náhradní rodinné péči a celé řadě dalších faktorů. Tato analýza je zajímavá rovněž z důvodu, že podrobně mapovala důvody jejich nezařazení do evidence vedené krajským úřadem a případy předčasného ukončení náhradní rodinné péče v letech 2009 až 2013. Analýza provedená v Moravskoslezském kraji společností SocioFactor přinesla zajímavé poznatky i v otázce předčasného ukončení náhradní rodinné péče, nesledovala však souvztažnost mezi tímto „selháním“ a předchozím odborným posuzováním žadatele.

Z výše uvedeného přehledu je zřejmé, Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči představuje jeden z prvních výzkumů, který se zabývá otázkou odborného posouzení komplexně včetně detailního popisu procesů a kritérií, na jejichž základě je rozhodováno o „vhodnosti“ konkrétních žadatelů o náhradní rodinnou péči.

2.2. Právní úprava odborného posouzení

Právní úpravě odborného posouzení pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče se věnuje jediné ustanovení § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Odborné posouzení zahrnuje:

- a) posouzení dítěte a žadatele;
- b) zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu¹⁴;

---

¹² Tamtéž, s. 109.

¹³ Analýza současného stavu v náhradní rodinné péči v Moravskoslezském kraji. Ostrava: SocioFactor, 2015. 351 s. Dostupné z: http://www.msk.cz/assets/socialni_oblast/priloha-c--3_analyza-soucasneho-stavu-nahradni-rodinne-pecce-v-msk.pdf [cit. 2017-01-26].

¹⁴ Zhodnocení příprav jako součásti odborného posouzení žadatelů do náhradní rodinné péče bylo do procesu zprostředkování zavedeno roce 2006 novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí (publikována pod č. 134/2006 Sb.).

- c) vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost;
- d) posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny;
- e) zjištění bezúhonnosti žadatele a dalších osob (manžela, druha, dítěte žadatele a jiných osob tvořících s žadatelem společnou domácnost);
- f) u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

U dětí, jimž je vyhledávána náhradní rodinná péče, se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje, včetně jejich specifických potřeb a nároků, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jeho statusová práva, etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte, a rovněž vhodnost náhradní rodinné péče a jejich forem. V případě žadatelů je předmětem posouzení charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav (resp. posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě), předpoklady vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřením do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřením do pěstounské péče.

Platná právní úprava tedy vyjmenovává okruhy témat, jimiž se má posouzení zabývat, a stanovuje kompetence orgánů sociálně-právní ochrany v této oblasti. Nejsou však stanovena kritéria hodnocení, resp. **standard předpokladů a charakteristik vhodného zájemce o náhradní rodinnou péči**. Tento stav je jedním ze zásadních faktorů ovlivňujících tuto „úvodní a přípravnou“ fázi procesů v oblasti náhradní rodinné péče. Zpracovatel Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se proto v rámci zpracování tématu „kritérií“ zaměřil na oblast metodické úpravy jejich obsahu (viz část 4. této analýzy) a zkoumal rovněž (v rámci procesní analýzy), zda si kraje stanovují vlastní „parametry“ u jednotlivých typů náhradní rodinné péče.

Dalším zásadním faktorem, který významně charakterizuje celý systém náhradní rodinné péče v České republice je skutečnost, že u více než poloviny dětí **nedochází k**

„úřednímu“ zprostředkování náhradní rodinné péče¹⁵, tedy ani k odbornému posouzení budoucích náhradních rodičů podle § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, neboť jde o **příbuzné dítěte, resp. osoby blízké** (definici osoby blízké upravuje § 22 občanského zákoníku¹⁶). V případě pěstounské péče jde až o 70 % všech náhradních rodičů. V případě osvojení je podíl příbuzenské péče výrazně nižší, ve sledovaném období let 2014 až 2016 se pohyboval mezi 5 až 10 % (viz tabulku č. 2).

Tabulka č. 2: Podíl dětí svěřených do vybraných typů náhradní rodinné péče příbuzným a osobám blízkým v letech 2014 až 2016.¹⁷

Typ péče	Počet dětí svěřených do NRP celkem			Děti svěřené do péče příbuzných			Podíl dětí svěřených do péče příbuzných v %		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Péče před osvojením	339	412	458	8	18	42	2,4	4,4	10,2
Osvojení	300	302	377	30	26	26	10,0	8,6	6,9
Předpěstounská péče	262	271	194	86	84	48	32,8	31,0	43,3
Pěstounská péče	2218	1941	1892	1554	1289	1295	70,1	66,4	68,1
Celkem	3119	2926	2921	1678	1417	1411	53,8	48,4	48,3

Stejně je tomu v případě dalšího typu náhradní péče, tzv. **péče jiné osoby** podle § 953 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“, případně „nový občanský zákoník“). Do tohoto institutu péče, který stojí mimo proces zprostředkování náhradní rodinné péče (a následného „doprovázení“) i v případě osob bez příbuzenského nebo obdobného vztahu k dítěti, bylo ve sledovaném období let 2014 až 2016 svěřeno mezi 1250 až 1300 dětmi ročně (z toho v cca 80 % případů do péče příbuzných).¹⁸

V případě, že nedochází ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče orgány sociálně-právní ochrany, prověřuje „vhodnost“ budoucího osvojitele nebo pěstouna příslušný soud. Občanský zákoník v § 827 stanoví, že v případě osvojení (resp. předání

¹⁵ Tato skutečnost vyplývá z § 20 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁶ Podle § 22 občanského zákoníku je osoba blízká „příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

¹⁷ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2014 až 2016.

¹⁸ Tamtéž.

dítěte do péče před osvojením, jež je obligatorním předstupněm osvojení) může soud rozhodnout až poté, co provede šetření ohledně vzájemné vhodnosti dítěte a osvojitele, zejména se zřetelem na:

- a) osobnost a zdravotní stav osvojitele i jeho sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, jakož i schopnost osvojitele pečovat o dítě a pohnutky osvojitele k osvojení;
- b) osobnost a zdravotní stav dítěte, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jakož i jeho statusová práva;
- c) etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte a osvojitele;
- d) dobu, po kterou bylo dítě v péči osvojitele.

Tento výčet uvedený v občanském zákoníku vychází z Evropské úmluvy o osvojení dětí¹⁹, již je Česká republika signatářem. Ta v článku 9 podmiňuje rozhodnutí o osvojení dítěte předchozím šetřením týkajícím se osvojitele, dítěte a jeho rodiny v otázkách:

- a) osobnosti, zdravotního stavu a prostředků osvojitele, podrobností o jeho domově a domácnosti a o jeho způsobilosti k výchově dítěte;
- b) proč si osvojitel přeje dítě osvojit;
- c) v případě, že pouze jeden z obou manželů téhož manželství žádá o osvojení dítěte, proč se k žádosti nepřipojí i ten druhý;
- d) jak se dítě a osvojitel snášejí a po jakou dobu bylo dítě v jeho péči.

V případě pěstounské péče se § 962 odst. 1 občanského zákoníku omezuje na konstatování, že „kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče“. Tento požadavek lze aplikovat i na „péči jiné osoby“, pro kterou jsou v otázce práv a povinností užívána přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o pěstounství.²⁰ Ani důvodová zpráva k občanskému zákoníku nerozvádí bližší kritéria pro posouzení „záruky řádné péče“.²¹ Je pouze konstatováno, že zájemce o pěstounskou péči „musí být bezúhonný a musí podstoupit odbornou přípravu upravenou zvláštním zákonem“. Druhá část citovaného komentáře k § 962 občanského zákoníku však není přesná, neboť (jak bylo demonstrováno statistickými údaji) přípravou, která je součástí procesu zprostředkování

¹⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.

²⁰ § 955 občanského zákoníku.

²¹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. Konsolidovaná verze. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

(a stejně tak procesem odborného posuzování), **prochází menší část pěstounů**. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí tedy v § 27 upřesňuje a rozšiřuje pro tuto menší část budoucích náhradních rodičů obecná kritéria kladená na všechny osvojitele a pěstouny občanským zákoníkem.

Při stanovování kritérií pro výběr „vhodného“ náhradního rodiče je však nutno z těchto obecních kritérií vycházet vzhledem k mezinárodním závazkům České republiky a rovněž z předpokládané dlouhodobé existence občanskoprávního kodexu (předchozí občanský zákon, resp. zákon o rodiče platili téměř 50 let).

Pro úplnost je třeba dodat ještě jednu specifickou oblast posuzování, kterou je možno provádět v případě tzv. hostitelské péče (resp. při pobytech dítěte mimo ústav podle § 30 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Hostitelská péče představuje problematiku, která přesahuje rámec této analýzy²². Nicméně v případě této péče existuje možnost, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností požádal krajských úřad o odborné posouzení fyzické osoby, u níž má dítě v rámci hostitelské péče pobývat. Vždy se posuzuje jejich bezúhonnost. Pro proces posuzování se přiměřeně využívají postupy podle § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

---

²² K této problematice je v České republice k dispozici několik samostatných metodik, například: BLAHUTOVÁ, Michaela – ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Hostitelská péče a příprava k ní*. Odborná metodika. Zlín: Tigris. 2011, 107 s.

3. Procesní analýza

3.1. Úvod (právní a metodická úprava procesu odborného posouzení)

3.1.1. Zahájení procesu odborného posuzování a role obecního úřadu obce s rozšířenou působností

Již bylo uvedeno, že proces odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči je součástí tzv. zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (§ 19a a násl. zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Navazuje na úvodní část zprostředkování, kterou je podání žádosti obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností a založení spisové dokumentace žadatele tímto úřadem.²³ Místní příslušnost úřadu se řídí trvalým pobytem osoby, která má zájem stát se osvojitelem nebo pěstounem. Již ve fázi podání žádosti jsou shromažďovány některé podklady sloužící pro pozdější odborné posuzování. Určité informace poskytuje přímo žadatel prostřednictvím vyplnění formuláře *Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli/pěstouny/pěstouny na přechodnou dobu*²⁴, který je nedílnou součástí žádosti. Tiskopis žádosti (včetně dotazníku) má podobu předepsanou Ministerstvem práce a sociálních věcí²⁵, sběr dat o žadateli je tak v této fázi sjednocen. Na základě podání žádosti je zahájeno správní řízení, které končí rozhodnutím o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence vedené krajským úřadem (případně zastavením řízení na žádost žadatele atd.). Odlišně od obecné úpravy zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“), jsou účastníky tohoto řízení pouze žadatel nebo žadatelé (manželé) a nikoliv další osoby, které mohou být vydaným správním rozhodnutím dotčeny (děti žadatele, jiné osoby žijící se žadatelem v domácnosti atd.)²⁶. Odborné posouzení však tyto osoby zohledňuje.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností po shromáždění všech podkladů a přezkoumání obsahu žádosti z hlediska naplnění povinných náležitostí postupuje správní

²³ § 21 odst. 2, 3 a 5 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁴ Tento dotazník je dostupný například z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15308/dotaznik_NRP.pdf [cit. 2017-25-02]. Obsahuje informace o osobních údajích žadatele, jeho vzdělání, zaměstnání, zájmech, zkušenostech s péčí o děti, zdravotním stavu. Jeho součástí jsou rovněž údaje o rodičích žadatele, partnerských vztazích, dětech žijících v rodině i mimo rodinu, bytových poměrech (včetně charakteristiky lokality, kde se domácnost žadatele nachází) a finanční situaci. V rámci dotazníku sděluje žadatel (žadatelé) svá očekávání a představy o dítěti, která má být přijato do náhradní rodinné péče.

²⁵ § 60 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁶ MACELA, Miloslav [et al]. (2015), s. 268.

spis krajskému úřadu. Součástí spisu jsou zejména doklady o bezúhonnosti žadatele, zpráva ze sociálního šetření realizovaného orgánem sociálně-právní ochrany, zpráva o zdravotním stavu žadatele a údaje o jeho ekonomických a sociálních poměrech. Dalším podkladem je **vyjádření** místně příslušného úřadu k žádosti. Stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností by mělo obsahovat jednoznačný názor o vhodnosti žadatelů stát se náhradními rodiči s ohledem na zjištěné informace o žadatelích, které má tento úřad k dispozici (ve formě doporučení či nedoporučení).²⁷

3.1.2. Role krajských úřadů v procesu odborného posouzení

Hlavní část odborného posouzení probíhá na regionální úrovni. Podle § 27 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí provádí odborné posouzení krajský úřad (v Praze Magistrát Hlavního města Prahy) a to před zařazením žadatele do evidence vedené tímto krajským úřadem (nejpozději do 30 dnů ode dne zjištění všech potřebných skutečností, lhůta pro zjišťování těchto „potřebných skutečností“ však není stanovena). Místní příslušnost krajského úřadu se řídí místem trvalého pobytu fyzické osoby, která má zájem stát se osvojitelem nebo přijmout dítě do pěstounské péče (§ 61 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Výjimku tvoří případy, kdy žadatel podá návrh na postoupení žádosti jinému krajskému úřadu, v jehož obvodu se nalézá faktické bydliště žadatele postupem podle § 131 odst. 5 správního řádu. Není tedy vyloučen ani „přesun“ mezi kraji v době probíhajícího řízení, nebo opakované podání žádosti v různých regionech. Krajský úřad při odborném posuzování spolupracuje s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, poskytovateli zdravotních služeb a školskými zařízeními, dalšími odbornými zařízeními, pověřenými osobami a s odborníky pro otázky výchovy a péče o dítě. V praxi se lze setkat s případy, kdy kraj od pověřené osoby, která je realizátorem příprav, „objednává“ i provedení některých částí odborného posouzení. V praxi jde zejména o psychologické vyšetření žadatele nebo jeho dětí.

Jak uvádí Komentář k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí²⁸, „jedním ze základních předpokladů pro kompetentní provedení odborného posouzení žadatelů, zejména pokud jde o jejich psychologické vyšetření, je osobní kontakt pověřených zaměstnanců krajského úřadu s žadateli“. Z toho důvodu je v zákoně zakotveno oprávnění krajského úřadu vyzvat žadatele o zprostředkování náhradní rodinné péče k osobnímu jednání za účelem jejich odborného posouzení, dále povinnost žadatelů podrobit se v rámci

²⁷ Tamtéž, s. 279.

²⁸ MACELA, Miloslav [et al]. (2015), s. 332.

odborného posouzení vyšetření jejich zdravotního stavu, sdělit údaje o svém zdravotním stavu atd. (§ 53 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Před konečným rozhodnutím v řízení o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče má krajský úřad povinnost umožnit žadatelům nahlédnout do spisové dokumentace a vyjádřit se k podkladům pro vydání rozhodnutí v souladu s ustanovením § 36 odst. 3 a § 38 správního řádu. Kromě naplňování této „úřední“ povinnosti se Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zabývala otázkou, jaké informace o odborném posouzení jsou žadatelům v průběhu procesu ze strany krajského úřadu sdělovány.

3.1.3. Počty řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče

Ročně je v České republice podáno zhruba 500 až 700 žádostí o zprostředkování osvojení dítěte a zhruba stejný počet žádostí o zprostředkování pěstounské péče nebo zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Vzhledem k rozsáhlé změně právní úpravy náhradní rodinné péče provedené v letech 2012 až 2014 novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinnou od 1. ledna 2013²⁹ a přijetím nového občanského zákoníku, se krajské úřady v letech 2012 až 2014 potýkaly s určitým „náporcem“ žádostí týkajících se pěstounské péče. Údaje za roky 2015 a 2016 ukazují, že zájem o pěstounskou péči se vrací k „běžné“ úrovni před provedením zmíněné novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Došlo však k určitému „přerozdělení“ uchazečů mezi „dlouhodobou“ pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu (viz tabulku č. 3).

Tabulka č. 3: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v České republice v letech 2011 až 2016 podle jednotlivých typů péče.³⁰

Typ péče	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Osvojení	673	729	626	548	585	540
Pěstounská péče ³¹	703	1152	1756	1156	407	382
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	-	-	395	204

²⁹ Zmíněná novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí byla publikována ve sbírce zákonů pod č. 401/2012 Sb.

³⁰ Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2011 až 2016.

³¹ V údaje za roky 2011 až 2014 o žadatelích o pěstounské péči jsou zahrnuti i žadatelé o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Výkazy V 20-01 tyto kategorie neodlišovaly.

Celkem	1376	1881	2382	1704	1387	1126
---------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči také podrobně mapovala jednotlivé fáze procesu odborného posouzení. Zaměřila se přitom mimo jiné na případy, kdy je řízení přerušeno nebo zastaveno na žádost zájemce nebo na základě správního aktu (usnesení či rozhodnutí) krajského úřadu. V případě, že žadatel o náhradní rodinnou péči požádá o **přerušeni procesu zprostředkování** (resp. procesu odborného posuzování), je krajský úřad povinen mu vyhovět (tato možnost není výslovně v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí zmíněna, vyplývá však podpůrně z ustanovení § 64 správního řádu)³². Žadatelé mohou o přerušeni řízení požádat z jakéhokoliv důvodu. O přerušeni správního řízení může rozhodnout i kraj sám usnesením z moci úřední, a to na nezbytnou dobu, pokud se u žadatele vyskytnou překážky bránící jeho odbornému posouzení (§ 22 odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Případné odvolání proti usnesení nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodnutí. Dalším případem správního aktu, jímž může krajský úřad vstoupit do procesu odborného posouzení, je **zamítnuti žádosti** ještě před provedením odborného posouzení, a to tehdy, pokud krajský úřad zjistí „závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů“ (§ 22 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

3.1.4. Odborné posuzování dětí

Samostatnou otázkou je oblast **posuzování dětí**. Jde jednak o děti vyrůstající v rodině žadatele, u nichž se (jak bylo uvedeno) zjišťuje především názor na případnou novou situaci v rodině a jejich „připravenost“ na příchod dalšího dítěte do rodiny. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zjišťovala, jakým způsobem je s dětmi žadatelů komunikováno, kdo tuto komunikaci zajišťuje (zda psycholog nebo sociální pracovník), případně jaké jsou pro zjištění postojů dětí žadatele využívány nástroje a techniky. U dětí, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče, se má podle § 27 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí posuzovat „úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jakož i jeho statusová práva, a etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte“ a dále „vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem“. Pro tento účel je vedena obecním úřadem obce s rozšířenou působností spisová dokumentace o dítěti (§ 21 odst. 4 zákona

³² Tamtéž, s. 287.

o sociálně-právní ochraně dětí)³³, která vedle podkladů pro posouzení právní situace dítěte (rozhodnutí soudu, doklady o státním občanství atd.) mimo jiné obsahuje:

- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů,
- zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

V této souvislosti je třeba zmínit povinnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností provádět u „ohrožených“ dětí vyhodnocení situace dítěte a rodiny, zpracovávat a pravidelně aktualizovat individuální plán ochrany dítěte (§ 10 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Vzhledem k tomu, že tato povinnost byla zavedena (nikoliv však retroaktivně) do roku 2013 měly by být u všech dětí, jimž je vyhledávána náhradní rodinná péče, tyto dokumenty k dispozici. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zaměřila na otázku, zda kromě této dokumentace využívají krajské úřady pro posouzení dítěte další podklady, zda například probíhá psychologické vyšetření, jsou vyžadovány zprávy a posudky od ústavních zařízení (pokud je dítě v ústavní péči), a zda se rovněž zjišťují informace od náhradních rodičů nebo organizací „doprovázející“ náhradní rodiny, pokud dítě aktuálně vyrůstá v pěstounské péči na přechodnou dobu.

3.1.5. Závěrečná fáze procesu zprostředkování (odborného posuzování)

Ačkoliv odborné posouzení formálně končí správním rozhodnutím o zařazení žadatele do příslušné evidence krajského úřadu, informace získané v jeho průběhu jsou využívány v samostatné finální části procesu zprostředkování (jeho završení), kterým je vyhledání vhodného náhradní rodiče pro dítě, tzv. **„párování“ dítěte a náhradního rodiče**. Zde je žadatel znovu de facto posuzován, tentokrát již ve vztahu ke konkrétnímu dítěti. Odborné posouzení žadatele může být navíc podle § 22 odst. 10 zákona o sociálně-právní ochraně dětí v úplném nebo částečném rozsahu provedeno opětovně i v době, kdy je žadatel o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče již zařazen v evidenci krajského úřadu. V takovém případě pak závěry z nového odborného posouzení mohou „vyústit ve výběr žadatele jako vhodného osvojitele nebo pěstouna pro určité dítě, anebo naopak mohou být důvodem pro rozhodnutí krajského úřadu o přerušení zprostředkování či dokonce

---

³³ Podrobnosti o obsahu a vedení všech spisových dokumentací v oblasti sociálně-právní ochrany na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností obsahuje „Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č.j. 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013, o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.“

vyřazení žadatele z evidence.“³⁴ Analýza zkoumala, kdo se těchto „následných“ procesů účastní a jaký rozsah informací o žadatelích a dětech je v rámci rozhodovacích procesů k dispozici.³⁵ Jde zejména o zavedenou praxi tzv. **poradních sborů** při krajských úřadech, které se až do konce roku 2012 systematicky účastnily zprostředkování náhradní rodinné péče. Novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinnou od 1. ledna 2013 byla role poradních sborů přesunuta z oblasti přímého rozhodování (resp. účasti na tomto rozhodování) do pozice možného koncepčního a poradního orgánu hejtmána kraje. Praxe kolektivních orgánů však v krajích přetrvává v podobě „pracovních skupin“, „aktivů“ atd. Z tohoto důvodu bylo nutné zmapovat, jaká je role těchto (v podstatě neformálních a do jisté míry zvykových) uskupení a jak ovlivňují proces odborného posuzování a zprostředkování náhradní rodinné péče.

3.2. Témata procesní analýzy

Navazující kapitoly 3. části Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči (procesní analýza) se zabývají následujícími tématy a údaji:

- a) Jaký je obvyklý počet osob, které procházejí procesem odborného posouzení v jednotlivých krajích (v rozdělení podle typu péče). Tento údaj je významný jednak z hlediska úvah o personálním zabezpečení procesu odborného posuzování a jednak pro zjištění podílu řízení, která jsou v jednotlivých regionech přerušována nebo zastavována.
- b) Orientační informace o tom, jak často dochází k přerušení řízení či jeho zastavení (na žádost zájemce nebo formou vydání rozhodnutí o nezařazení žadatele ještě před ukončením celého procesu odborného posouzení), jaké jsou právní důvody pro přerušení zastavení řízení o zařazení žadatele do evidence, počet řízení, která dospějí do fáze odvolání (této otázce se věnuje samostatná kapitola věnovaná správní činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí). Podle kvalifikovaného odhadu učiněného před zahájením analýzy jsou desítky řízení ročně zastaveny na žádost účastníků řízení na základě informací od správního orgánu, že nesplňují některé z kritérií posuzování. Výzkum zkoumal, jaký podíl takto zastavených řízení

---

³⁴ Tamtéž, s. 325.

³⁵ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0065-9, která je sama zkušenou pěstovankou, na s. 25n vyslovuje pochybnosti, zda mají odpovědné úřady dostatek informací: „V našem případě (...) neznali členové poradního sboru ani nás, ani dítě, pro které hledali rodinu. (...) Nejedná se o ojedinělý případ.“

na celkovém počtu žádostí a další aspekty komunikace krajských úřadů s účastníky řízení.

- c) Způsobem „metodického“ zázemí činnosti odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování (zda má kraj zpracovány vlastní metodické materiály nebo vychází z metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí).
- d) Podklady, které jsou nutné pro zařazení žadatele do odborné přípravy (význam doporučujícího stanoviska obecního úřadu obce s rozšířenou působností, posouzení zdravotního stavu, zjištění, zda je před přípravou požadováno psychologické vyšetření atd.).
- e) Způsobem přenosu informací z příprav žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a z dílčích odborných „vyšetření“ (posouzení) žadatele do procesu odborného posuzování (zda jednotlivé podklady obsahují jednoznačné doporučení či nedoporučení k zařazení žadatele do evidence, nebo zda si krajský úřad ponechává prostor pro vlastní zhodnocení a správní uvážení).
- f) Personálním zajištěním procesu odborného posuzování na krajských úřadech, profily odborných zaměstnanců odpovědných za odborné posuzování (profesní zařazení).
- g) Jakou formou jsou žadatelé ze strany krajských úřadů informováni v průběhu procesu o kritériích odborného posuzování, včetně popisu způsobu komunikace s dětmi žadatelů.
- h) Celkovou dobou trvání procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v jednotlivých krajích.
- i) Dalšími aspekty procesu odborného posuzování.

Součástí procesní analýzy bylo i zjišťování, jaké **informace má k dispozici žadatel jako účastník tohoto řízení**, zejména v oblasti kritérií, podle nichž je posuzována jeho „vhodnost“ pro výkon náhradní rodinné péče. Byly zkoumány aktivity krajských úřadů v této oblasti včetně zveřejňovaných informací na webových stránkách a v tištěných informačních materiálech.

3.3. Hlavní město Praha

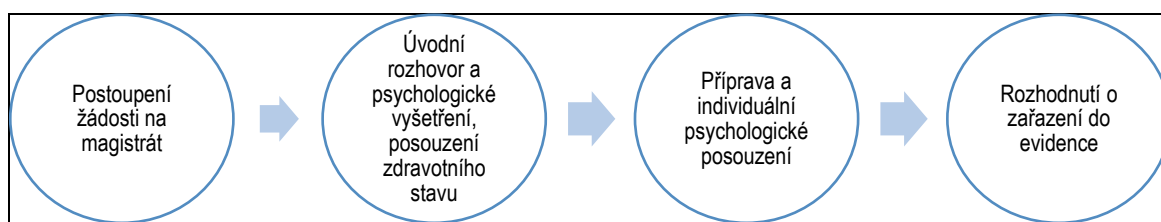
V Hlavním městě Praha je ročně podáno průměrně kolem 140 žádostí o osvojení nebo o svěřením dítěte do pěstounské péče. Pro Prahu je (oproti jiným regionům České republiky) typický vysoký podíl žadatelů o osvojení oproti zájemcům o svěřením dítěte do pěstounské péče a rovněž poměrně stabilní počet podaných žádostí po celé sledované období (viz tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Hlavním městě Praha v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.³⁶

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	93	86	87	82
Pěstounská péče ³⁷	55	53	19	40
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	24	20
Celkem	148	139	130	142

Magistrát hlavního města Prahy provádí před zařazením žadatele do přípravy úvodní pohovor, vyhodnocení diagnostiky a úvodní psychologické vyšetření (viz graf č. 1). Případné negativní výsledky v této úvodní části procesu mohou vést k tomu, že žadatelé sami přehodnotí svou situaci a žádost stáhnou (případně požádají o přerušení řízení pro dořešení záležitostí, které by byly překážkou jejich zařazení do evidence).

Graf č. 1: Zjednodušené schéma průběhu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Hlavním městě Praha.

Případy zastavených nebo přerušovaných řízení se však přesto v procesu zprostředkování objevují spíše výjimečně. V roce 2016 šlo o celkem 13 řízení, z toho se v šesti případech týkala žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu a pouze jednoho případu žadatele o osvojení dítěte. Ve 100 % bylo řízení zastaveno na základě zpětvzetí žádosti žadatelem, u přerušení řízení byl důvodem zdravotní stav žadatele. V naprosté většině případů (90 %) byla žádost vzata zpět právě **před zahájením příprav**. V průběhu příprav a po jejich skončení (do doby svěřením dítěte) šlo shodně o 5 % případů (tedy o jednotlivé žadatele).

³⁶ Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

³⁷ V údajích za roky 2013 a 2014 o žadatelích o pěstounskou péči jsou zahrnuti i žadatelé o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Výkazy V 20-01 tyto kategorie neodlišovaly. To platí i pro údaje uvedené u ostatních krajů.

Na procesu odborného posuzování Magistrát hlavního města Prahy úzce spolupracuje s organizacemi, které zajišťují přípravy, zejména s vlastní příspěvkovou organizací Dětské centrum Paprsek. Tato organizace má vlastní metodické a pracovní postupy týkající se psychologického vyšetření. V ostatních záležitostech se Magistrát hlavního města Prahy odkazuje na metodické materiály Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009 (viz část 4. této analýzy). Pro organizace, které zajišťují odborné psychologické vyšetření a vyšetření zdravotního stavu, má Magistrát hlavního města Prahy k dispozici vzorové dokumenty. Jako příklad lze uvést doporučený obsah výstupu z psychologického posouzení (psychologické zprávy). Tato zpráva má dle doporučení obsahovat:

- a) základní anamnestická data (jméno žadatele, jeho věk, vzdělání, povolání, rodinný stav, počet dětí v rodině);
- b) zhodnocení motivace k přijetí dítěte (motivace prezentovaná žadateli, pohled psychologa, připravenost ke spolupráci s vlastní rodinou dítěte);
- c) očekávání a představy žadatele o dítěti (hranice věku, zdraví, prognóza vývoje, přijetí sourozenců, míra tolerance ke znevýhodnění, pohlaví dítěte);
- d) rodinná anamnéza (generační vztahy, postoje širší rodiny k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče, zpracování významných událostí v dětství či dospělosti, představy o integraci dítěte, životní styl žadatele a celé rodiny atd.);
- e) zhodnocení osobnosti posuzované osoby (charakteristika žadatele, zhodnocení osobnostních rysů);
- f) výchovné předpoklady (reflexe výchovných vzorů, uplatňované principy, postoje, výchovné schopnosti, nároky, uvědomění si a zohlednění specifických potřeb dítěte, tolerance k těmto potřebám, náročnost péče o stávající děti atd.);
- g) vztahy v páru (vývoj vztahu, komunikace v páru, způsob řešení konfliktů, stabilita páru);
- h) psychologické posouzení dětí žijících v rodině (připravenost dětí již v rodině žijících);
- i) odborná příprava k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče (výstup z přípravy);
- j) doporučení, závěr (závěrečné zhodnocení z psychologického hlediska, doporučení ve vztahu k počtu dětí v rodině již žijících a rovněž k počtu a charakteristikám dětí přijímaných).

Také u ostatních dokumentů (posouzení zdravotního stavu, zpráva z přípravy žadatele) je požadován výrok ve formě doporučení či nedoporučení žadatele do zařazení do evidence vedené magistrátem. Žadatel je do přípravy zařazován pouze v případě:

- a) doporučujícího stanoviska příslušné městské části;
- b) doporučujícího psychologického vyšetření ve formě úvodního pohovoru a vyhodnocení diagnostiky; součástí psychologického vyšetření je i posouzení rodinné systému žadatele;
- c) kladného posouzení zdravotního stavu žadatele.

Analýza zkoumala, jaké **informace o procesu odborného posuzování** jsou ze strany Magistrátu hlavního města Prahy zájemcům o náhradní rodinnou péči poskytovány (případně jsou dostupné z veřejně dostupných informačních zdrojů, jako jsou webové stránky, letáky, příručky atd.). Zájemcům je zasíláno elektronickou poštou oznámení o přijetí žádosti, následně jsou seznámeni s postupem posuzování (posouzení zdravotního stavu, úvodní rozhovor s psychologem a diagnostika, příprava a po ní další individuální psychologické vyšetření). Na webových stránkách magistrátu jsou umístěny obecné informace pro žadatele včetně určitých (rámcových) informací o předpokladech zájemce o náhradní rodinnou péči. Ty jsou však spíše zaměřeny na kontraindikace k výkonu péče: „výběr je z mnoha hledisek náročný, je třeba zachytit a vyloučit negativní postoje, vlastnosti a negativní motivaci, jako např.:

- zda dítě nemá být prostředkem k udržení rozpadávajícího se manželství,
- zda nemá vyplnit bolestnou prázdnotu po ztrátě vlastního dítěte, zejména krátce po tragické události,
- zda není považováno za jeden z doplňků životního standartu,
- zda jejich výchovné postoje nejsou nadměrně náročné až perfekcionalistické,
- zda nejsou vedeni snahou získat pro svého vlastního jedináčka spíše hračku než kamaráda a sourozence,
- zda nechtějí dítě proto, aby se staralo o jejich vlastní dítě.

Z uvedených informací je zřejmé, že jsou zacíleny především na zájemce o osvojení dítěte, kteří (jak je patrné z výše uvedených statistických údajů) v hlavním městě převažují. Co se týče procesu posouzení informuje magistrát zájemce pouze ve stručné formě tak, že „zahrnuje psychologické posouzení, absolvování odborné přípravy pro přijetí dítěte do rodiny a posouzení zdravotního stavu posuzujícím krajským lékařem. Následuje

vyhodnocení a posouzení dílčích výstupů odborného posouzení, na základě kterých jsou či nikoliv žadatelé zařazeni do příslušné evidence dle formy náhradní rodinné péče.³⁸

Samostatnou oblastí je pak **odborné posuzování dětí** žijících v rodině žadatele a dětí, pro něž je vyhledávána náhradní rodinná péče. V Praze probíhá toto posouzení dětí žadatele v rámci psychologického posouzení celé rodiny (formou rozhovoru, pozorování, volné hry atd.). Pro odborné posouzení dítěte, jemuž je zprostředkovávána náhradní rodinná péče využívá magistrát vyhodnocení situace dítěte a rodiny zpracované příslušným orgánem sociálně-právní ochrany, zdravotní zprávu, zprávu z psychologického vyšetření dítěte a pokud jde o dítě umístěné v ústavní péči také zprávu od tohoto ústavu. Pokud dítě přechází do osvojení nebo („dlouhodobé“) pěstounské péče z pěstounské péče na přechodnou dobu, jsou získávány informace od pěstounů, kteří o dítě touto formou pečovali, prostřednictvím rozhovoru (dosavadní denní režim dítěte, jeho záliby, způsob péče o dítě, informace o jeho životě atd.).

Za proces odborného posouzení odpovídá zaměstnankyně Magistrátu hlavního města Prahy, která je profesí **sociální pracovníce** (jde o stav, který platí ve všech krajích České republiky, v dalších kapitolách již proto není zmiňován). Psychologické vyšetření provádí psycholog realizátora příprav (v případě Prahy jde o již zmíněnou příspěvkovou organizaci a dvě nestátní neziskové organizace Dobrá rodina o.p.s. a Natama o.p.s.). Celková doba odborného posouzení (od postoupení žádosti ze strany příslušného úřadu městské části po vydání pravomocného rozhodnutí) se u všech skupin žadatelů (osvojitelé, pěstouni, pěstouni na přechodnou dobu) pohybuje mezi 5 až 9 měsíci, což je v rámci České republiky doba podprůměrná.

Na závěrečné fázi **výběru vhodných náhradních rodičů** pro konkrétní dítě, jemuž je třeba zajistit náhradní rodinnou péči, se podílí obecní řad obce s rozšířenou působností místně příslušný k dítěti, zástupce ústavního zařízení (pokud jde o dítě umístěno do ústavní péče) a „pracovní skupina pro náhradní rodinnou péči“, která je tvořena sociálními pracovníky Magistrátu hlavního města Prahy. V případě potřeby si tato pracovní skupina přizývá další odborníky.

---

³⁸ Informace dostupné z webových stránek Magistrátu hlavního města Prahy. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/nahradni_rodinna_pece/informace_pro_zajemce/index.html [cit. 2017-03-02].

3.4. Jihočeský kraj

V Jihočeském kraji je ročně podáno mezi 50 až 70 žádostmi o zprostředkování osvojení a pěstounskou péči (typický je téměř dvojnásobný „výkyv“ počtu žádostí, k němuž došlo v roce 2013 po přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Až do roku 2015 převažovali žadatelé o svěřením dítěte do pěstounské péče, v roce 2016 počet žádostí o osvojení dítěte překonal počet žadatelů o pěstounskou péči (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Jihočeském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.³⁹

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	34	25	28	27
Pěstounská péče	84	40	19	16
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	18	7
Celkem	118	65	65	50

S ohledem na počet žádostí dochází v Jihočeském kraji relativně často k zastavení řízení během procesu odborného posuzování a následného zprostředkování náhradní rodinné péče⁴⁰. V roce 2016 šlo o 18 řízení, z nichž 15 bylo zcela zastaveno a 3 řízení přerušena. V polovině případů šlo o zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Až na jednotlivé výjimky jde vždy o zpětvzetí žádosti ze strany žadatele, v 95 % před zahájením přípravy. Jihočeský kraj má pro oblast náhradní rodinné péče vyčleněn tým 4 pracovníků (2 sociální pracovníce a 2 psychologičky).

Proces odborného posuzování je v Jihočeském kraji zahajován posouzením zdravotního stavu (které zajišťuje posudková lékařka krajského úřadu), motivačním rozhovorem a psychologickým posouzením (tuto fázi procesu zajišťují společně sociální pracovníce a psychologička krajského úřadu), v němž jsou shrnuty zkušenosti života žadatele, jeho dětství, manželství a jeho stability, vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které žadatele přivedly „k přijetí opuštěného dítěte“, případně postoje dětí žadatele apod.⁴¹

³⁹ Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

⁴⁰ Tento údaj je nutno vnímat pouze orientačně. Stanovení „absolutního“ podílu zastavených nebo přerušovaných řízení znemožňuje fakt, že se řízení neodehrávají v jednom kalendářním roce (probíhají meziročně), mají rozdílnou dobu trvání atd.

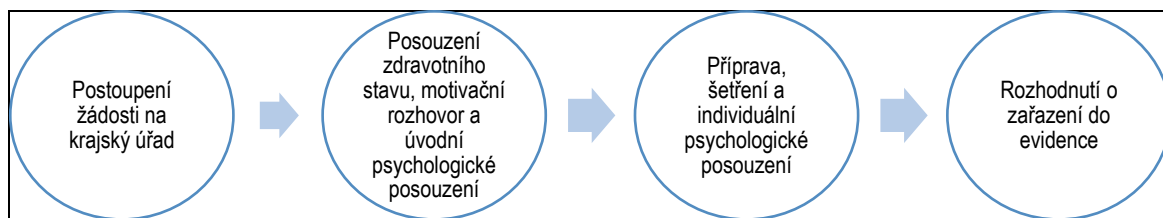
⁴¹ Informace pro žadatele o náhradní rodinnou péči z webových stránek Jihočeského kraje. Dostupné z: http://www.kraj-jihocesky.cz/2011/zadost_o_nahradni_rodinnou_peci.htm [cit. 2017-03-20].

Psychologické vyšetření probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu během nejméně dvou setkání. První trvá zhruba 4 až 5 hodin a jeho součástí je úvodní cca dvouhodinový rozhovor (u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu může být doba rozhovoru i delší). Rozhovor se zaměřuje na oblast motivace, náhled na specifika formy náhradní rodinné péče a na specifika dětí, které jsou do této péče svěřovány. Často tento rozhovor přechází v psychologické vyšetření (anamnestický rozhovor, testové metody, projektivní metody). Jihočeský kraj využívá v současné době jako standardní součást vyšetření i diagnostiku attachmentu.

Druhé setkání probíhá volněji, formou besedy. Jde o tzv. programovanou diskusní skupinu, skupinové setkání několika párů (účastní se ho většinou tři páry žadatelů) nebo jednotlivců „samožadatelů“ na řízené skupinové besedě nad modelovými příběhy. Cílem setkání je informovat zájemce o různých aspektech náhradní rodinné péče (identita, specifika dětí atd.) a zároveň pozorování interakcí (jedinec, pár, skupina). Setkání vedou dvě psycholožky, po ukončení společné diskuse následuje individuální pohovor se žadateli za účasti sociální pracovnice. V rámci tohoto rozhovoru jsou žadatelé informováni o dalším pokračování procesu posuzování, příprav atd. Někdy je s žadateli domluven další termín setkání, návštěva s dítětem či naopak návštěva psychologa a sociální pracovnice krajského úřadu v domácnosti žadatele. Nejčastěji v rámci druhé části psychologického vyšetření jsou žadatelé seznámeni s výsledky a závěry tohoto vyšetření. Jak ukazují data o počtu žádostí o zastavení řízení před zařazením žadatele do přípravy, úvodní rozhovory „vytřídí“ žadatele bez nutného administrativního zásahu krajského úřadu.

Graf č. 2: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Jihočeském kraji.

Po skončení přípravy se postupy dalšího odborného posouzení dělí podle typu náhradní rodinné péče:

- a) Se žadateli o osvojení dítěte je realizován osobní individuální pohovor na pracovišti náhradní rodinné péče, je zhodnocen kurz přípravy a jsou prodiskutována přání

žadatele ohledně přijímaného dítěte. V případě, že žadatelé o osvojení již mají vlastní dítě, probíhá individuální rozhovor za přítomnosti tohoto dítěte (buď na pracovišti nebo v případě vyhodnocení sociální pracovníce a psychologky přímo rodině žadatele).

- b) U žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče probíhá návštěva sociální pracovníce a psychologky v žadatelově rodině za přítomnosti dětí žijících v rodině.
- c) U žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu probíhá zpravidla návštěva sociální pracovníce a psychologky v žadatelově rodině za přítomnosti dětí žijících v rodině, žadatelé pak přichází na pracoviště náhradní rodinné péče.

Na základě výše uvedeného postupu je vyhotovena psychologkou psychologická zpráva a sociální pracovnící (koordinátorkou případu) protokol o odborném posouzení jako podklad pro vydání správního rozhodnutí.

U osob, které žádají o zprostředkování náhradní rodinné péče opakovaně (tzv. druhožadatelé) probíhá proces odborného posouzení formou jejich účasti na pracovišti náhradní rodinné péče. Je realizováno psychologické „přešetření“ žadatelů včetně dětí (aktualizace rodinné situace, motivace k náhradní rodinné péči, psychologické testové vyšetření dětí na pracovišti adekvátně jejich věku atd.). Je sledována zejména stabilita rodinného systému, dosavadní výchovné zkušenosti, postavení přijatých i vlastních členů rodiny. Výstupem jsou podklady obdobné jako u ostatních žadatelů (psychologická zpráva, protokol o odborném posouzení).

Krajský úřad Jihočeského kraje má zpracován vlastní metodický postup pro odborné posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči nad rámec metodických doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009. V Jihočeském kraji provádí přípravy pouze nestátní subjekty (pověřené osoby), které jsou přímo oslovovány krajem nebo soutěženy formou veřejné zakázky. Krajský úřad má proto písemně stanoveny požadavky na strukturu a obsah závěrečné zprávy z příprav. Tato zpráva však neobsahuje výrok o doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do příslušné evidence (kraj vyžaduje toto vyjádření u psychologického vyšetření, které zajišťuje prostřednictvím vlastních zaměstnanců a ze zprávy o posouzení zdravotního stavu). Za přípravu podkladů pro rozhodnutí o zařazení žadatele do příslušné evidence odpovídá pracovník či pracovníce krajského úřadu s odborností sociálního pracovníka.

S kritérii odborného posuzování nejsou žadatelé podle vyjádření krajského úřadu předem seznamováni. Na webových stránkách krajského úřadu jsou však obsaženy poměrně podrobné informace, které mají charakter upozornění na nutné předpoklady pro výkon pěstounské péče. Jde o jakési doporučení ke zvážení určitých faktorů, které zároveň vypovídají o kritériích, na jejichž základě jsou žadatelé posuzováni (viz kapitolu č. 4.3. této analýzy). Jihočeský kraj rovněž pořádá pro zájemce o náhradní rodinnou péči pravidelné dny otevřených dveří.

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele je prováděno v době, kdy jsou již žadatelé zařazeni do příprav. Je snahou krajského úřadu zařazovat děti v procesu odborného posouzení až do závěrečných fází, aby nebyly zbytečně zatěžovány. Posouzení provádí psycholog krajského úřadu. Používá přitom testové metody, rozhovory, projektivní metody. Cílem je zjistit schopnost dítěte přijmout do rodiny dalšího člena. Pro posouzení dítěte, jemuž má být zprostředkována náhradní rodinná péče využívá krajský úřad zprávu obecního úřadu obce s rozšířenou působností místně příslušného k dítěti, zdravotní zprávu, zprávu z psychologického vyšetření dítěte a pokud jde o dítě umístěné v ústavní výchově, také zprávu tohoto zařízení.

Na **rozhodování o zprostředkování náhradní rodinné péče** se podílí „poradní skupina“ (jde v zásadě o zachování institutu poradního sboru zrušeného v roce 2013). Jejími členy jsou sociální pracovníci, psycholog, pediatr a zástupce zařízení ústavní péče. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností místně příslušné k dítěti nebo žadateli se tohoto procesu neúčastní. Snahou poradní skupiny je vytipovat pro dítě z evidence žadatelů nejméně tři páry vhodných rodičů, kterým se stanoví pořadí. Pokud se poradní skupině v Jihočeském kraji nepodaří v jeho evidenci žadatelů nalézt tolerantní manželé pro dítě, oslovují se další kraje, poradní skupina pak vybírá vhodné žadatele z této „mezikrajské“ nabídky. Celková doba procesu odborného posouzení činí od 6 do 12 měsíců v případě žadatelů o osvojení dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a 12 měsíců u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu.

3.5. Jihomoravský kraj

V Jihomoravském kraji je ročně podáno mezi 100 až 200 žádostmi o osvojení dítěte a svěřením dítěte do pěstounské péče (viz tabulky č. 6 a 7). V letech 2013 a 2014 jednoznačně převažovaly žádosti o pěstounskou péči. V letech 2015 a 2016 došlo u tohoto typu péče k markantnímu poklesu zájmu (resp. došlo k návratu ke stavu před rokem 2013).

Tabulka č. 6: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Jihomoravském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁴²

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	78	52	80	48
Pěstounská péče	212	230	47	31
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	32	18
Celkem	290	252	159	97

Na příkladu Jihomoravského kraje, který si vede vlastní dlouhodobou statistiku náhradní rodinné péče (viz tabulku č. 7) lze demonstrovat určitou relativitu dat, s nimiž systém péče o ohrožené děti pracuje. Údaje z krajských „ročních výkazů o výkonu sociálně-právní ochrany“ (které jsou součtem výkazů zpracovávaných obecními úřady obcí s rozšířenou působností) a ze statistik vedených samotným krajským úřadem se (v některých případech výrazně) liší⁴³. Tato data jsou tedy využitelná pouze jako informace o **trendech** v oblasti náhradní rodinné péče (zde se shodují) a poukazují na skutečnost, že počet zájemců o náhradní rodinnou péči po výrazném vzestupu v letech 2013 a 2014 klesl nejenom v roce 2015, ale ještě více v roce 2016. V Jihomoravském kraji je pokles patrný i v kategorii pěstounské péče na přechodnou dobu. Nelze se však na tato data spoléhat z hlediska absolutních hodnot. Absolutní čísla jsou však důležitá pro všechny systémy, které se na exaktní údaje spoléhají, především pro témata financování (predikce nákladů na náhradní rodinnou péče) a pro oblast personálního zajištění agendy náhradní rodinné péče na úrovni krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Problémem časových řad je rovněž odlišná metodika vykazování v jednotlivých letech.

Tabulka č. 7: Dlouhodobá statistika náhradní rodinné péče vedená Krajským úřadem Jihomoravského kraje.⁴⁴

⁴² Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

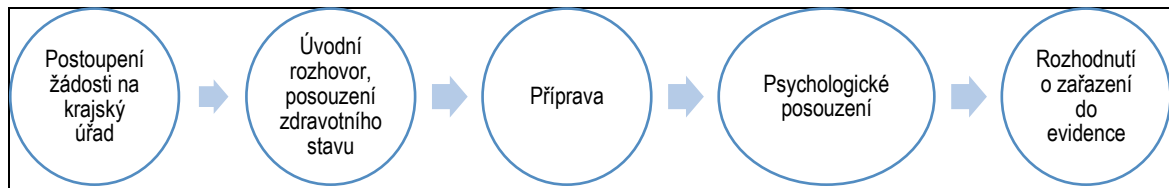
⁴³ Důvod je zřejmý. Zatímco obecní úřady obcí s rozšířenou působností vykazují údaje o všech podaných žádostech (včetně osob s příbuzenským vztahem k dítěti), na úrovni krajského úřadu se pracuje se žadateli, kteří procházejí procesem zprostředkování. V běžném výkaznictví se však tento detail nezohledňuje. Skutečnost o rozdílných pojetí dat (nejenom v oblasti náhradní rodinné péče) je významným impulsem pro revizi současného systému výkaznictví v oblasti sociálně-právní ochrany. Výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany jsou (kromě jednorázových studií a analýz) hlavním zdrojem informací pro tvorbu koncepcí a legislativy na národní úrovni.

⁴⁴ Informace jsou dostupné na webových stránkách Jihomoravského kraje. Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39397&TypeID=12> [cit. 2017-03-14].

Rok	Počet žádostí o NRP (celkem)	Z toho			Počet dětí umístěných do NRP (celkem)	Z toho do	
		žádosti o osvojení	žádosti o pěstounskou péči	žádosti o PPPD		osvojení	pěstounské péče
2002	163	102	61		68	44	24
2003	105	64	41		80	45	35
2004	151	93	58		60	39	21
2005	149	103	46		53	37	16
2006	134	95	39		45	31	14
2007	152	100	52		42	29	13
2008	123	81	42		52	36	16
2009	95	63	32		50	32	18
2010	104	74	30		36	23	13
2011	98	58	37	3	38	22	16
2012	106	60	35	11	39	31	8
2013	180	72	50	58	56	31	25
2014	184	50	48	86	29	15	14
2015	147	71	44	32	49	25	24
2016	102	56	29	17	54	26	28

Po této „statistické vsuvce“ je možno se znovu vrátit k údajům zjištěným v rámci Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči. V roce 2016 bylo zastaveno nebo přerušeno celkem 72 řízení, z toho u 30 případů žadatelů o osvojení dítěte, 13 žadatelů o svěřeni dítěte do pěstounské péče a 29 zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jde tedy stejně jako v případě Jihočeského kraje o poměrně vysoký podíl. Oproti ostatním krajům je atypická skutečnost, že v 60 % dochází k přerušeni nebo zastavení zprostředkování až po ukončení příprav. Až na jedinou výjimku byla důvodem vždy žádost zájemce o náhradní rodinnou péči o zastavení nebo přerušeni řízení. V Jihomoravském kraji zajišťují přípravy výhradně nestátní subjekty (pověřené osoby) vybrané na základě veřejné zakázky. Pro zařazení do přípravy vyžaduje kraj doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností, doporučující posouzení zdravotního stavu žadatele a posouzení rodinného systému žadatele o náhradní rodinnou péči. Před zařazením do přípravy probíhá ústní rozhovor se žadatelem vedený pracovníci a pracovníky krajského úřadu. Z tohoto rozhovoru se vyhotovuje písemná zpráva. Zájemci, kteří disponují příslušnými doporučeními a kteří úspěšně projdou rozhovorem, jsou uvedeni v seznamu, který je předáván realizátorům příprav. Teprve po skončení příprav provádí krajský úřad psychologické vyšetření. Přípravy k přijetí dítěte do rodiny a odborného posouzení v Jihomoravském kraji představují relativně oddělené procesy. V rámci příslušného oddělení má Krajský úřad Jihomoravského kraje 2 psychology/psycholožky a 2 sociální pracovníce pro oblast náhradní rodinné péče (metodička a referentka).

Graf č. 3: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Jihomoravském kraji.

Krajský úřad Jihomoravského kraje uvedl, že nemá zpracován vlastní metodický nebo pracovní postup pro odborné posouzení žadatelů⁴⁵. Vzhledem k tomu, že psychologické posouzení provádí psycholog krajského úřadu, nejsou ani písemně stanoveny požadavky na strukturu a obsah psychologického vyšetření. Ta je naopak krajským úřadem stanovena pro posouzení zdravotního stavu žadatele a závěrečnou zprávu z přípravy. Všechny tyto dokumenty musí obsahovat závěr ve formě doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do evidence vedené krajským úřadem. Přípravu podkladů pro vydání rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do evidence připravuje zaměstnanec/zaměstnankyně krajského úřadu s kvalifikací sociální pracovník (pracovnice). S kritérii odborného posuzování jsou zájemci seznamováni během zmíněného úvodního rozhovoru. Na webových stránkách kraje jsou pouze obecné informace o právní úpravě, činnosti odboru a již zmíněný metodický pokyn kraje z roku 2007.

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele se provádí v rámci příprav k přijetí dítěte do rodiny. Psycholog krajského úřadu navštěvuje děti v rodině nebo posoudí jejich připravenost v rámci psychologického pohovoru vedeném na krajském úřadu. Krajský úřad si rovněž vyžádá zprávy ze základní školy nebo mateřské školy. Dítě, jemuž má být zprostředkována náhradní rodinná péče, je posuzováno na základě zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zdravotní zprávy a zprávy z psychologického vyšetření dítěte. Dalšími podklady jsou zprávy z ústavního zařízení (jde-li o dítě umístěné v ústavní výchově) nebo zprávy pěstounů na přechodnou dobu v případě dítěte umístěného v tomto typu náhradní rodinné péče.

⁴⁵ Na webových stránkách krajského úřadu je k dispozici „Metodický list č. 2/2007 Krajského úřadu Jihomoravského kraje, odboru sociálních věcí, oddělení sociálních dávek a SPO ze dne 28. 11. 2007, Odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči“, ten je však staršího data, než metodická doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009. Dostupné z: www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?pubid=33685&TypeID=7&foldid...7 [cit. 2017-03-14].

Na **zprostředkování náhradní rodinné péče** (výběr vhodných náhradních rodičů pro konkrétní dítě) se podílí obecní úřad místně příslušný k dítěti, zástupce ústavního zařízení (pokud je dítě v ústavu) a další odborníci (psycholog, dětský psycholog, sociální pracovník) v rámci poradního orgánu krajského úřadu. Obvyklá doba celého procesu odborného posouzení činí u žadatelů o osvojení a o svěření dítěte do pěstounské péče 15 měsíců, u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu 18 měsíců. Jde o jednu z nejdelších dob trvání tohoto procesu v rámci České republiky.

3.6. Karlovarský kraj

Karlovarský kraj je nejmenším regionem v rámci České republiky. Tomu odpovídají i počty žadatelů o náhradní rodinnou péči, které se pohybují mezi 20 až 50 ročně (s obvyklým výkyvem v roce 2013, který se však ihned promítl do výrazně nižších počtů v roce 2014, viz tabulku č. 8).

Tabulka č. 8: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Karlovarském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁴⁶

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	15	13	16	10
Pěstounská péče	87	11	15	13
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	16	7
Celkem	102	24	47	30

S ohledem na výše uvedené počty žádostí je v Karlovarském kraji velmi vysoký podíl zastavených a přerušených řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče. V roce 2016 šlo o 21 zastavených a přerušených řízení (14 zastavených, 7 přerušených). V téměř polovině případů šlo o zájemce o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. V 85 % případů byl proces odborného posuzování zastaven před zahájením příprav, pouze v 10 % po jejich ukončení. Až na jediný případ byla impulsem k zastavení nebo přerušení řízení žádost samotného zájemce o náhradní rodinnou péči.

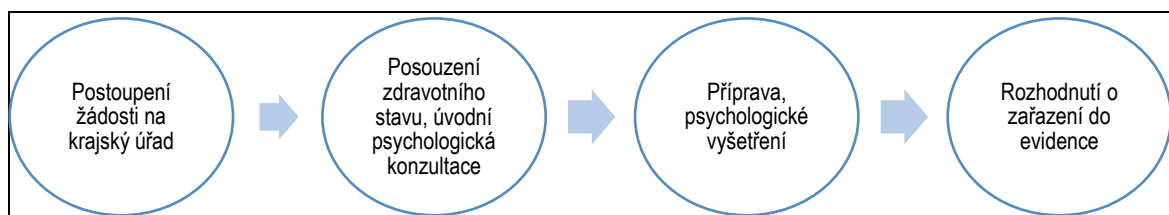
Krajský úřad Karlovarského kraje nemá vlastní metodický postup pro odborné posuzování žadatelů. Z podkladů, které jsou využívány pro odborné posouzení, je krajským úřadem písemně stanovena struktura a obsah pro závěrečnou zprávu z příprav. V kraji přitom

⁴⁶ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

v roce 2016 zajišťovala přípravy výhradně organizace zřizovaná krajem (nově má být okruh poskytovatelů příprav rozšířen o pověřené osoby). U všech podkladů, které jsou využívány pro odborné posouzení (psychologické vyšetření žadatele, posouzení jeho zdravotního stavu a zpráva z přípravy), obsahuje jejich závěr ve formě doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do evidence vedené krajským úřadem.

Pro zařazení žadatele do příprav je však vyžadováno pouze doporučující posouzení zdravotního stavu. Vedle toho probíhá úvodní psychologická konzultace pro vyjasnění motivace pro podání žádosti a očekávání žadatele. V rámci tohoto rozhovoru jsou žadatelé seznamováni s kritérii pro odborné posouzení. Na webových stránkách Karlovarského kraje jsou pro žadatele k dispozici informace o postupu a kritériích hodnocení v téměř totožné formě jako na webových stránkách Jihočeského kraje (otázky vedoucí k vyjasnění motivace a předpokladů pro náhradní rodinnou péči, viz citace uvedené v kapitole 4.3. této analýzy).

Graf č. 4: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Karlovarském kraji.

Karlovarský kraj má rovněž k dispozici specializované webové stránky pro zájemce o náhradní rodinnou péči <http://www.pestounskapecevk.kc.cz/>, na nichž je k dispozici mimo jiné brožura s poměrně podrobnými informacemi o procesu posuzování, dětech, jimž je vyhledávána náhradní rodinná péče atd.⁴⁷ Krajský úřad ve spolupráci s nestátními subjekty pořádá pravidelné informační akce v různých částech kraje.

Klíčovým prvkem odborného posouzení je jako v případě dalších krajů psychologické vyšetření, které provádí psycholog krajského úřadu. Probíhá v rozsahu 8 až 10 hodin. Podklady pro rozhodnutí připravuje sociální pracovník. **Odborné posouzení dětí** žijících v rodinách vychází především ze zprávy z přípravy a ze závěrů psychologického

⁴⁷ Staňte se pěstounem. Informační brožura pro zájemce o náhradní rodinnou péči. Dostupné z: www.pestounskapecevk.kc.cz/file/25/brozura-pp-kk_final-26-1.pdf [cit. 2017-03-15].

posouzení dětí. U dítěte, jemuž má být zprostředkována náhradní rodinné péče, je pro posouzení používána zpráva orgánu sociálně-právní ochrany, zdravotní zpráva, zpráva z psychologického vyšetření dítěte.

Na **zprostředkování náhradní rodinné péče** se podílí obecní úřad obce a rozšířenou působností místně příslušný k dítěti a poradní orgán složený ze sociálních pracovníků a dětského psychologa. Individuálně se činnosti poradního orgánu účastní zástupce ústavního zařízení (pokud je dítě umístěno v ústavu), pediatr, pracovník tzv. doprovázející organizace atd. Celková doba procesu odborného posouzení je průměrně 8 měsíců u žadatelů o osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče, v případě budoucích pěstounů na přechodnou dobu se pohybuje mezi 10 až 12 měsíci.

3.7. Kraj Vysočina

V Kraji Vysočina se počet žadatelů o náhradní rodinnou péči pohybuje ročně mezi cca 50 až 70 osobami (viz tabulku č. 9). Převažují zájemci o pěstounskou péči včetně žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Tabulka č. 9: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Kraji Vysočina v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁴⁸

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	24	22	28	24
Pěstounská péče	48	32	14	18
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	21	15
Celkem	72	54	63	57

Krajský úřad Kraje Vysočina je „atypický“ vysokou mírou vlastní správní činnosti v procesu odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči. S ohledem na počet podaných žádostí je poměrně vysoký počet řízení zastaveno na žádost žadatele nebo rozhodnutím krajského úřadu (v roce 2016 šlo o 37 zastavených řízení, z toho 7 u žadatelů o osvojení, 11 u žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče a nejvíce – 19, u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu)⁴⁹. O tom, že tento trend má dlouhodobější charakter svědčí tisková zpráva o kampani pro získání nových zájemců o náhradní rodinnou péči z roku 2016:

⁴⁸ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

⁴⁹ K přerušení nedošlo podle údajů krajského úřadu v roce 2016 v žádném ze správních řízení.

„Krajský úřad přijal za poslední čtyři roky 80 žádostí o zařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu. Zhruba 60 % žadatelů z těch, v jejichž žádosti bylo dosud rozhodnuto, nakonec v evidenci nefiguruje. V průběhu posuzování se totiž zjistí, že například zájemci být zařazení nechtějí, nebo nemají dostatečné předpoklady, a proto je krajský úřad svým rozhodnutím zamítl.“⁵⁰

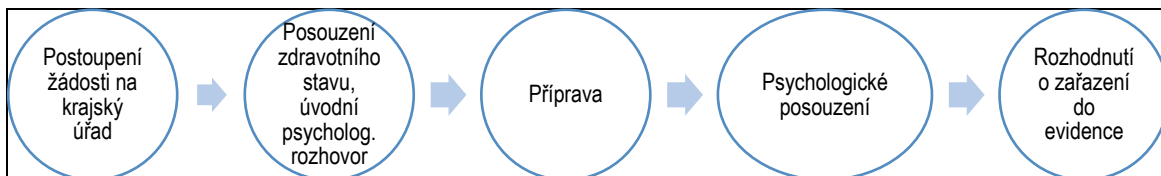
Na rozdíl od jiných krajů zde podíl žádostí samotných zájemců o přerušení nebo zastavení řízení činí „pouze“ necelých 60 % (v řadě dalších krajů jde až na výjimky o hlavní důvod přerušení nebo zastavení řízení). Ve 40 % předčasně ukončuje správní řízení rozhodnutím sám krajský úřad na základě zjištění závažných skutečností, které jsou překážkou zprostředkování. K zastavení řízení přitom dochází v 89 % případů před zahájením přípravy, u 10 % řízení pak po ukončení přípravy. Zastavení řízení v době probíhající přípravy žadatele je zcela výjimečné.

Krajský úřad Kraje Vysočina má zpracován vlastní metodický postup pro odborné posuzování. Nestanovuje však požadavky na obsah a strukturu psychologického vyšetření, posouzení zdravotního stavu a posouzení rodinného systému žadatele. Co se týče příprav, je obsah a forma závěrečné zprávy předmětem nabídky subjektu, který tyto přípravy zajišťuje (všechny přípravy v Kraji Vysočina zajišťuje nestátní pověřená osoba vybraná na základě výběrového řízení). Všechny uvedené dokumenty však musí obsahovat doporučení či nedoporučení k zařazení zájemce do příslušné evidence vedené krajským úřadem. Pro zařazení do přípravy vyžaduje krajský úřad doporučující psychologické vyšetření (resp. záznam z úvodního psychologického rozhovoru se žadateli), posouzení zdravotního stavu žadatele a posouzení rodinného systému. V oblasti psychologického posuzování spolupracuje krajský úřad úzce s krajskou příspěvkovou organizací Psychocentrum - manželská a rodinná poradna kraje Vysočina, která toto posuzování u všech kategorií žadatelů o náhradní rodinnou péči (a v případě potřeby také u příbuzenské nebo hostitelské péče) zajišťuje. V rámci krajského úřadu připravuje podklady pro rozhodnutí sociální pracovnice či pracovník.

---

⁵⁰ Tisková zpráva je citována na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/25739> [2017-03-24].

Graf č. 5: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Kraji Vysočina.

S kritérii odborného posuzování jsou žadatelé seznamováni během úvodního pohovoru. Na webových stránkách krajského úřadu jsou k dispozici obecné informace o celém procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, kraj rovněž vydal několik propagačních materiálů pro zájemce o náhradní rodinnou péči v rámci kampaně na podporu pěstounství.

Děti žijící v rodině žadatele jsou odborně posuzovány v rámci psychologického posouzení, během něhož je zkoumán celý rodinný systém. Účastní se rovněž části příprav k přijetí dítěte do rodiny (tomuto tématu se věnuje samostatná analýza). Děti, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče, jsou posuzovány na základě zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zpráv z ústavního zařízení (u dětí zde umístěných). V případě dětí vyrůstajících v pěstounské péči na přechodnou dobu jsou využívány zprávy od pěstounů. U menších dětí je prováděno psychologické vyšetření (podkladem pro posouzení je zpráva z tohoto vyšetření). Starší děti navštěvuje krajský tým pro odborné posouzení (psycholog, sociální pracovník), z této návštěvy je pořizován záznam.

Na **zprostředkování náhradní rodinné péče** se podílí poradní orgán („aktiv“) ve složení: pediatr, psycholog, dětský psycholog a sociální pracovník. Individuálně jsou přizýváni zástupci obecního úřadu obce s rozšířenou působností místně příslušného k dítěti, a pokud je dítě umístěno v ústavním zařízení také zástupce tohoto zařízení. Obvyklá doba odborného posouzení činí v Kraji Vysočina 12 měsíců u žadatelů o osvojení, 10 měsíců u žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče a 12 měsíců u žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

3.8. Královéhradecký kraj

V Královéhradeckém kraji bylo v letech 2013 až 2015 ročně podáno kolem 90 žádostí o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Na rozdíl od jiných regionů České

republiky byl tento počet stabilní, velký podíl však činily žádosti o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. V roce 2016 však došlo k výraznému poklesu zájmu i u této kategorie, což se projevilo snížením počtu podaných žádostí o 50 % oproti roku 2015 (viz tabulka č. 10).

Tabulka č. 10: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Královéhradeckém kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁵¹

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	18	17	20	12
Pěstounská péče	68	74	27	24
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	36	7
Celkem	86	91	86	43

V roce 2016 bylo zastaveno 10 (po 2 případech u osvojení a zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu, v 6 případech u žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče) a přerušena 4 řízení (1 žádost o osvojení dítěte, 3 žadatelé o svěřením dítěte do pěstounské péče). V 86 % případů bylo řízení zastaveno ještě před zařazením žadatele do přípravy. Podnětem byla v 80 % žádost samotného žadatele, ve 20 % ukončil řízení krajský úřad na základě zjištění závažných skutečností, které brání zprostředkování.

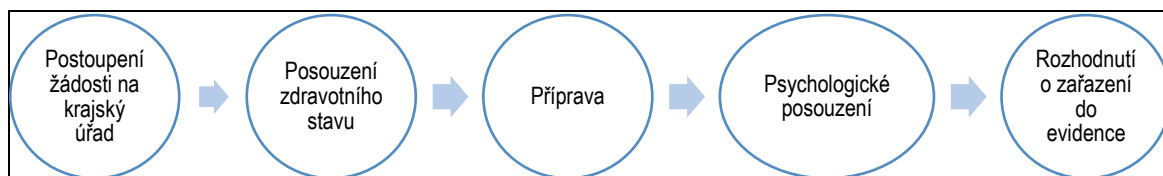
Královéhradecký kraj nemá vlastní metodický postup pro odborné posuzování. Nestanovuje ani písemně požadavky na strukturu a obsah základních podkladů pro odborné posouzení (psychologické vyšetření, posouzení zdravotního stavu, závěrečná zpráva z přípravy). Vše je řešeno v rámci výběrových řízení na „dodavatele“ příprav (přípravy zajišťují výhradně nestátní subjekty pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, které jsou vybírány veřejnou zakázkou nebo přímým oslovením). Psychologické posouzení žadatelů pak provádí psycholog krajského úřadu (za celý proces odborného posouzení odpovídá jako v jiných krajích sociální pracovník). V rámci týmu Odboru sociálních věcí krajského úřadu Královéhradeckého kraje se problematikou náhradní rodinné péče zabývají 3 sociální pracovníce a 1 psycholožka (pro poskytování psychologického poradenství a psychoterapie).

Pro zařazení zájemce do přípravy je vyžadováno doporučující stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností (jehož součástí je i posouzení rodinného systému)

⁵¹ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

a posouzení zdravotního stavu. Doporučující psychologické posouzení je požadováno až ve fázi před vydáním rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence krajského úřadu. Rovněž závěrečné zprávy z přípravy obsahují výrok o doporučení či nedoporučení k tomuto zařazení.

Graf č. 6: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Královéhradeckém kraji.

O kritériích odborného posouzení jsou žadatelé informováni v rámci oznámení o doručení žádosti, které rozesílá všem zájemcům krajský úřad. V tomto oznámení je rovněž popsán průběh procesu zařazování a posuzování. S žadateli o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, je navíc realizován osobní pohovor, v jehož rámci jsou také seznamováni s kritérii posouzení. Královéhradecký kraj má pro zájemce o náhradní rodinnou péči rovněž specializované webové stránky „Průvodce systémem pro pěstouny a žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu“⁵², které jsou orientovány zejména na budoucí pěstouny na přechodnou dobu. Na webové stránce jsou uvedena rovněž kritéria, která má naplňovat vhodný uchazeč o tento typ péče. Podle informace uvedené na této webové stránce, kritéria výběru pěstounů na přechodnou dobu Krajský úřad Královéhradeckého kraje koncipoval v souladu s metodikou Ministerstva práce a sociálních věcí a zástupců odborníků z oblasti psychologie a psychoterapeutů v Královéhradeckém kraji. Podobně jako například u Jihočeského kraje jsou rozdělena do několika kategorií (viz kapitolu 4.3. této analýzy).

Co se týče oblasti **odborného posuzování dětí** žijících v rodině žadatele, pracuje s dětmi především psychologka krajského úřadu v době probíhající přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Odborné posouzení se provádí na základě jejich zjištění a podkladů. U dětí, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče se vychází ze zprávy orgánu sociálně-právní ochrany, zdravotní zprávy a zprávy z ústavního zařízení (pokud jde o dítě umístění v ústavní péči). Dalším podkladem je zpráva z psychologického vyšetření dítěte.

⁵² Dostupné z: <http://ospod.kr-kralovehradecky.cz/> [cit. 2017-04-02].

Na **výběru vhodných náhradních rodičů** pro konkrétní dítě se podílí poradní orgán krajského úřadu, složený z pediatra, psychologa a sociálního pracovníka, a dále obecní úřad obce s rozšířenou působností místně příslušný k dítěti. Zástupce ústavního zařízení není členem poradního orgánu krajského úřadu Královéhradeckého kraje a na výběru vhodných náhradních rodičů se nepodílí. Celková doba procesu odborného posouzení činí 9 měsíců u žadatelů o osvojení dítěte a 12 měsíců u zájemců o pěstounskou péči (včetně pěstounské péče na přechodnou dobu).

3.9. Liberecký kraj

V Libereckém kraji je ročně podáno (pomineme-li rok 2013) mezi 40 až 70 žádostmi o zprostředkování náhradní rodinné péče. Převažují žádosti o svěřeni dítěte do pěstounské péče s vysokým nárůstem počtu zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu, který trval až do roku 2015 (viz tabulku č. 11). Liberecký kraj vlastními podrobnými statistikami sleduje vývoj počtu zájemců o pěstounskou péči, počet dětí umístěných v náhradní rodinné péči a korelace těchto údajů s počty dětí umisťovaných do ústavní péče.⁵³

Tabulka č. 11: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Libereckém kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁵⁴

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	30	23	28	15
Pěstounská péče	93	55	13	12
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	30	14
Celkem	123	78	71	41

Liberecký kraj se vyznačuje vysokým počtem řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče, u nichž dochází k zastavení či přerušení. V roce 2016 to bylo celkem 43 řízení (tj. počet odpovídající zhruba počtu v témže období podaných žádostí), z toho 31 zastaveno a 12 přerušeno. Nejčastěji šlo o žádosti o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (20 řízení, z toho pouze 2 přerušená), dále o žadatele o svěřeni dítěte do pěstounské péče (8 zastavených řízení a 5 přerušených) a zájemce o osvojení dítěte (shodně 5 přerušených a zastavených řízení).

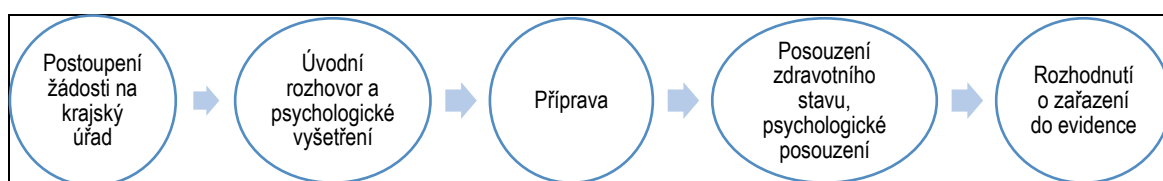
⁵³ Podrobné zprávy v časové řadě od roku 2013 jsou k dispozici z: <http://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page1966/dokumenty-a-analyzy> [cit. 2017-03-25].

⁵⁴ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

V 69 % případů došlo k zastavení či přerušení řízení ještě před zahájením přípravy k přijetí dítěte, v 6 % v době přípravy a ve zbývajících čtvrtině případů v době po ukončení příprav (do doby vydání rozhodnutí krajského úřadu o zařazení do evidence). Liberecký kraj je po Kraji Vysočina v pořadí druhým krajem co do počtu řízení zastavených nebo přerušených správním aktem krajského úřadu (30 % přerušených nebo zastavených řízení). V ostatních 70 % řízení šlo o žádost zájemce.

Liberecký kraj nedisponuje vlastním metodickým nebo pracovním postupem pro odborné posuzování žadatelů. Má však písemně stanoveny požadavky na strukturu a obsah posouzení zdravotního stavu žadatele o náhradní rodinnou péči, posouzení rodinného systému a závěrečné zprávy z přípravy⁵⁵. Pro zařazení žadatele do přípravy je požadováno pouze doporučující psychologické vyšetření. To je zahájeno po úvodním rozhovoru se sociální pracovnící za přítomnosti psycholožky. Následuje úvodní (psychologický) rozhovor a použití diagnostických metod. Po vyhodnocení diagnostických testů a úvodního rozhovoru psycholog rozhoduje, zda budou žadatelé nahlášeni do přípravy k přijetí dítěte do rodiny (hodnotí se potenciál žadatelů stát se pěstouny a osobnostní předpoklady). Paralelně pokračuje psychologické posouzení (individuální rozhovory, dle potřeby další zejména projektivní testy) a žadatelé jsou nahlášeni do přípravy. Psycholog se zaměřuje zejména na osobnosti žadatelů jako jedinců, vyloučení psychopatologií a osobnostní předpoklady ve vztahu k péči o dítě v náhradní rodinné péči.

Graf č. 7: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Libereckém kraji.

V Libereckém kraji přípravy zajišťuje pouze organizace zřízená krajem (Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy v Liberci). Odborné psychologické posouzení zajišťuje psycholog krajského úřadu, zvláštní pravidla pro podobu zprávy z tohoto posouzení proto nejsou stanovena. Zpráva z psychologického vyšetření, posouzení zdravotního stavu a rovněž závěrečná zpráva z přípravy obsahují závěr o doporučení či nedoporučení žadatele do příslušné evidence krajského úřadu. Psycholog dokončuje

⁵⁵ Viz Analýzu kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání, kapitola 3.2.7.

posouzení po seznámení se se zprávou z přípravy. Po přípravách probíhá rovněž posouzení zdravotního stavu žadatelů (výjimkou je závažný zdravotní stav, v tomto případě se posouzení předřazuje). Probíhá závěrečná konzultace s žadateli (seznámení se spisem před vydáním rozhodnutí, vrácení se k představě o dítěti, zpětná vazba z řízení a přípravy). Liberecký kraj formou skupinové konzultace se zástupci poradny realizuje závěrečné jednání o žadatelích před vydáním rozhodnutí. V rámci odboru sociálních věcí je pro agendu náhradní rodinné péče vyčleněna jedna sociální pracovnice a jedna psychologička (s dalšími psychology krajský úřad spolupracuje externě).

S kritérii posuzování jsou zájemci o náhradní rodinnou péči seznamováni v rámci úvodního setkání na krajském úřadu, a poté průběžně během řízení ve věci jejich žádosti. Na webových stránkách Libereckého kraje jsou k dispozici obecné informace o platné právní úpravě a výzvou, aby se zájemci o náhradní rodinnou péči obraceli na „specializované sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči“ na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, které jim poskytnou veškeré potřebné informace. Liberecký kraj však informace o náhradní rodinné péči šíří i formou cílených akcí realizovaných v rámci kampaně na vyhledávání zájemců „Mít domov a rodinu (Samozřejmost nebo vzácnost?)“⁵⁶.

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele probíhá v rámci přípravy k přijetí dítěte do rodiny žadatelů a dále formou návštěvy psychologičky krajského úřadu za dítětem v rodině. Další setkání s dítětem probíhá v rámci psychologického posouzení žadatelů. Pro odborné posouzení dětí, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče je využíváno vyhodnocení situace dítěte a rodiny a navazující individuální plán ochrany dítěte zpracované příslušným orgánem sociálně-právní ochrany a dále zdravotní zpráva, zpráva z psychologického vyšetření dítěte a u dětí vyrůstajících v ústavu rovněž zpráva ústavního zařízení.

Na závěrečné fázi **zprostředkování náhradní rodinné péče** se podílí tzv. kolegium ve složení: obecní úřady obce s rozšířenou působností místně příslušné jak k žadateli, tak dítěti, dále zástupce ústavního zařízení (u dítěte v ústavní péči) a jde-li o stávající pěstouny, kteří mají zájem přijmout další dítě do rodiny, také zástupci organizace, s níž má pěstoun uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Z hlediska profesního je tento

---

⁵⁶ Informace o kampani jsou dostupné z webových stránek Libereckého kraje: <http://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/nahradni-rodinna-pece/kampan-mit-domov-a-rodinu-samozrejmost-nebo-vzacnost> [cit. 2017-03-25].

poradní orgán (kolegium) složen z psychologa, dětského psychologa a sociálního pracovníka. Obvyklá doba odborného posouzení činí v Libereckém kraji 11 měsíců u žadatelů o osvojení a svěřením dítěte do pěstounské péče a 13 měsíců u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu.

3.10. Moravskoslezský kraj

Moravskoslezský kraj patří, jak rozlohou a lidnatostí, tak zejména počtem náhradních rodin, k největším krajům v České republice. Ročně je zde podáno mezi 200 až 300 žádostmi o zprostředkování náhradní rodinné péče, přičemž jde především o péči pěstounskou (viz tabulku č. 12).

Tabulka č. 12: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Moravskoslezském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁵⁷

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	94	72	76	66
Pěstounská péče	266	234	89	78
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	55	34
Celkem	360	306	208	178

Jak bylo uvedeno v kapitole 2.1. této analýzy, situace v Moravskoslezském kraji v oblasti náhradní rodinné péče byla před několika lety podrobena detailní analýze. Jsou tedy k dispozici veřejně dostupná a podrobná data o profilech žadatelů, rodinném stavu, věku, vzdělání, příjmové situaci, motivaci k náhradní rodinné péči, představách o dítěti, a celé řadě dalších faktorů, tedy informace, které v případě jiných regionů nejsou zpravidla k dispozici (viz tabulku č. 13).

Ve sledovaném období analýzy (roky 2009 až 2013) bylo v Moravskoslezském kraji zařazeno do evidence 588 žadatelů. U 251 osob nedošlo k zařazení z důvodu zastavení řízení nebo rozhodnutí o nezařazení či přerušení během přípravy. Zásadní informace spočívá v poměru řízení zastavených na žádost žadatele (73,3 %). Pouze v 21,1 % byli uchazeči „zamítnuti“, u 13 žadatelů byl proces přerušen během přípravy. U žádostí, které byly zastaveny (tj. došlo ke zpětvzetí žádosti), byl nejčastějším důvodem nevyhovující psychologický posudek, příp. vyjasnění si vlastních motivací a preferencí žadatelů v průběhu psychologického posuzování. Co se týče ostatních důvodů v 18 případech bylo

⁵⁷ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

důvodem narození vlastního dítěte, ve 13 případech byly uváděny jiné rodinné důvody, 8 žadatelů požádalo o zastavení řízení, protože zvolili jinou formu náhradní rodinné péče než tu, o níž původně žádali. Při rozhodování krajského úřadu o nezařazení žadatele do evidence byl nejčastějším důvodem zamítnutí opět nedoporučující závěr z psychologického posuzování, tato situace se týkala 24 žadatelů. V 9 případech byl důvodem nevyhovující zdravotní stav, v 7 špatné sociální či bytové podmínky a v 5 případech trestná činnost žadatele, která byla kontraindikací v zařazení do evidence. I v případě této analýzy znovu narážíme na **klíčový význam psychologického vyšetření** v procesu odborného posuzování.

Celkem bylo v Moravskoslezském kraji zařazeno ve sledovaném období do evidence krajského úřadu 70,1 % žadatelů. Největší úspěšnost vykazovali zájemci o osvojení, kterých bylo zařazeno více než tři čtvrtiny (77,6%), naopak nejmenší úspěšnost byla zjištěna u žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu (60,6 %).⁵⁸ Co se týče celkové délky procesu zprostředkování (do doby svěřeni dítěte), nejdéle trvalo posuzování zájemců o osvojení (369 dnů), stejně tak jako následné svěřeni dítěte do péče (341 dní). Výrazně se ale odlišovali pěstouni na přechodnou dobu, kterým bylo dítě svěřeno za 9 dnů od zařazení do evidence, přičemž zařazení trvalo 311 dní, což bylo také nejméně ze všech typů žadatelů. Zájemců o svěřeni dítěte do pěstounské péče trvalo zařazení do evidence 317 dní a dítě jim bylo svěřeno za 143 dní od zařazení do evidence. Při sečtení všech údajů pak proces od podání žádosti na obecní úřad obce s rozšířenou působností do svěřeni dítěte do péče trvá přibližně 1,5 roku (545 dnů). U pěstounů to bylo 481 dní, u pěstounů na přechodnou dobu 343 dní a u osvojitelů 731 dní.⁵⁹

Údaje z aktuálního šetření prováděného v rámci Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči vypovídají o tom, že od roku 2013 došlo v Moravskoslezském kraji k určitým změnám v procesech odborného posuzování. Podle aktuálních dat za rok 2016 došlo u 30 řízení k přerušení nebo zastavení řízení (14 řízení bylo zastaveno a 16 přerušeno). Jde tedy o poněkud nižší podíl řízení, do nichž je předčasně zasaženo oproti období sledovaném starší analýzou. Vzhledem k počtu žádostí jde v rámci České republiky o relativně nízký podíl „nedokončených“ procesů zprostředkování náhradní rodinné péče. Ve 100 % případů byla řízení zastavena nebo přerušena na žádost zájemce o náhradní rodinnou péči (dříve byl poměr 70 %). V 60 % byla řízení zastavena nebo přerušena před

---

⁵⁸ Analýza současného stavu v náhradní rodinné péči v Moravskoslezském kraji, s. 244.

⁵⁹ Tamtéž, s. 273.

zahájením přípravy k přijetí dítěte do rodiny, ve 38 % v době probíhající přípravy. Pouze v jediném případě došlo k tomuto aktu až po dokončení přípravy.

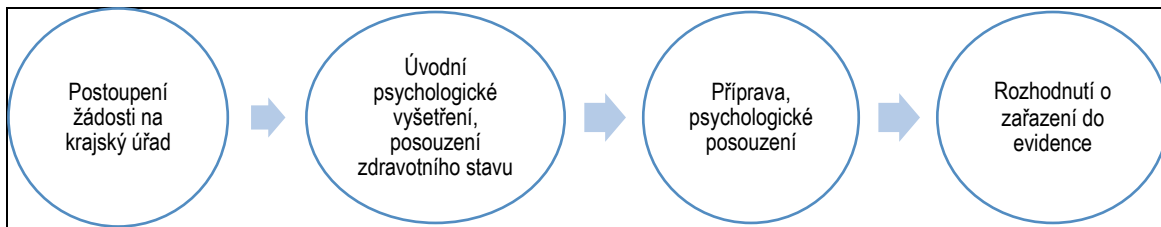
Moravskoslezský kraj má zpracován vlastní metodický pokyn pro odborné posuzování žadatelů. Stanovuje rovněž písemně požadavky na strukturu psychologického vyšetření (to zajišťuje psycholog realizátora příprav), na zprávu z posouzení zdravotního stavu žadatele (provádí posudkový lékař krajského úřadu), posouzení rodinného systému i ze závěrečné zprávy z přípravy. V porovnání s ostatními kraji je poměrně atypická skutečnost, že tyto dokumenty neobsahují závěr ve formě výroku o doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do příslušné evidence vedené krajským úřadem. Krajský úřad Moravskoslezského kraje si tedy ponechává velký prostor pro vlastní správní uvážení. Na základě své praxe usuzuje, že je potřeba klást důraz na sociální šetření, zabývat se dosavadním způsobem života žadatele, ze kterého lze vyvodit jeho postoj k životu, hodnotám a obecně závazným pravidlům. V rámci krajského úřadu Moravskoslezského kraje je pro náhradní rodinnou péči vyčleněno 5 sociálních pracovníků (2 pro oblast pěstounské péče, po jedné pro osvojení a pěstounskou péči na přechodnou dobu a pro metodickou oblast).

Pro zařazení žadatele do přípravy je vyžadováno doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností včetně „sociální zprávy“, doporučující psychologické vyšetření žadatele, posouzení jeho zdravotního stavu (to realizuje externí posudkový lékař vybraný krajským úřadem) a rodinného systému. Psychologické vyšetření zajišťuje psycholog realizátora příprav (jde o základní vyšetření formou pohovoru). V Moravskoslezském kraji zajišťuje přípravy k přijetí dítěte do rodiny výhradně příspěvková organizace Centrum psychologické pomoci (CEPP), se šesti pobočkami po celém území kraje. Krajský úřad zájemce s kritérii odborného posuzování zvláště neseznamuje. K dispozici jsou však informace z webových stránek kampaní pro vyhledávání zájemců o náhradní rodinnou péči „Dejme dětem rodinu“, jejichž součástí je mimo jiné i publikace *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*.⁶⁰ Informace na těchto webových stránkách mají pozitivní a vysvětlující charakter („nenechte se odradit“ složitým administrativním procesem, vysvětlení důležitosti posuzování žadatele a jeho přípravy atd.).

---

⁶⁰ Publikace je dostupná rovněž na webových stránkách Moravskoslezského kraje: http://www.msk.cz/assets/publikace/nahr_pece.pdf [2017-02-28].

Graf č. 8: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Moravskoslezském kraji.

Odborné posuzování dětí žijících v rodině žadatele je prováděno na základě výsledků rozhovoru sociálního pracovníka či pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností s těmito dětmi (výsledek je zaznamenáván do sociální zprávy). Následně jsou děti zařazovány do přípravy, která je v případě dětí prováděna individuálně. Z posouzení dítěte během této přípravy je rovněž vyhotovena zpráva. Co se týče dětí, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče, vychází se z podkladů obecního úřadu obce s rozšířenou působností, zprávy o posouzení zdravotního stavu dítěte, zpráv ústavních zařízení nebo pěstounů na přechodnou dobu (podle typu náhradní péče o dítě). K psychologickému vyšetření dítěte přistupuje kraj pouze na základě indikace ze zdravotní zprávy nebo informací od pečujících osoby.

Krajský úřad Moravskoslezského kraje pracuje systematicky se žadateli i po jejich zařazení do evidence. „**Doprovázení**“ zařazených žadatelů o pěstounskou péči nebo **osvojení** zavedl krajský úřad v roce 2014 v rámci realizace projektu „Podpora a péče o ohrožené děti“. Na základě zkušeností došlo k inovaci této aktivity v rámci návazného projektu „Podpora a rozvoj náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji“ směrem k rozšíření provázení žadatelů, a to již od fáze jejich zařazení do evidence. Krajský úřad považuje za důležité podpořit a provázet žadatele i v období, kdy ještě nebyli vybráni k seznámení se spisovou dokumentací vybraného dítěte. Toto období je mnohdy velmi dlouhé a žadatelé jsou v kontaktu s pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností nebo přímo s krajským úřadem minimálně. V rámci odborné přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, které realizuje příspěvková organizace kraje, jsou všichni účastníci seznámeni s možností následného zapojení do projektu, a tím i využití této individuální podpory prostřednictvím provázejících osob. Smyslem je žadatelům zprostředkovat informaci o projektu jako takovém, seznámit je s provázejícími osobami a konkrétními aktivitami, které mohou v rámci projektu využít. Následné zapojení

do projektu je pak výsledkem jejich uváženého rozhodnutí. V průběhu celého procesu zprostředkování provázející osoba žadatele provází, poskytuje jim odborné poradenství a emoční podporu. Zajistí, aby žadatelé měli všechny dostupné informace o dítěti, procesu zprostředkování i náhradní rodinné péči jako takové.

Závěrečná fáze zprostředkování náhradní rodinné péče je prováděna na úrovni příslušného odboru krajského úřadu. V případě potřeby vyhodnocení daného případu jsou přizýváni další odborníci a zástupci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností místně příslušné k žadateli i dítěti, zástupci ústavního zařízení (pokud jde o dítě v ústavní výchově). Po zrušení oficiální role poradního sboru v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2013 bylo v Moravskoslezském kraji ustaveno jako poradní orgán krajského úřadu „konzilium“. V současné době již však kontinuální roli nezastává, je svoláváno pouze ve zvláště složitých případech zprostředkování náhradní rodinné péče. Podle potřeb dítěte jsou ad hoc přizýváni různí odborníci (například psychologové). Role konsilia je ukotvena ve standardech kvality sociálně-právní ochrany Krajského úřadu Moravskoslezského kraje. Obvyklá doba procesu odborného posouzení se u všech skupin žadatelů pohybuje kolem 12 měsíců.

3.11. Olomoucký kraj

V Olomouckém kraji je ročně podle dostupných statistických údajů podáno mezi cca 50 a 100 žádostmi o zprostředkování náhradní rodinné péče. V Olomouckém kraji byl zaznamenán velmi významný (více než trojnásobný) pokles počtu podaných žádostí mezi roky 2013 a 2016, tento pokles se týkal především zájmu o pěstounskou péči (viz tabulku č.13).

Tabulka č. 13: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Olomouckém kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁶¹

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	30	28	23	19
Pěstounská péče	145	65	24	21
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	21	7
Celkem	175	93	68	47

⁶¹ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

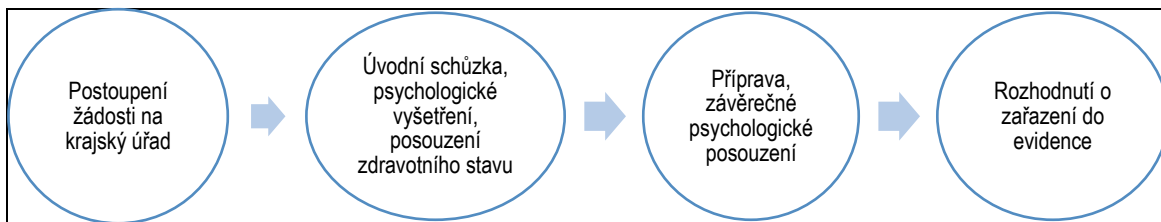
S ohledem na počet podaných žádostí je v Olomouckém kraji poměrně vysoký podíl řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče, která jsou zastavena nebo přerušena (v roce celkem 57 řízení, z toho 36 zastavených a 21 přerušených). Nejčastěji šlo o řízení o zařazení žadatele do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (20 řízení zastavených a 10 přerušených), dále o žadatele o svěřeni dítěte do pěstounské péče (11 zastavených a 9 přerušených řízení) a v nejnižším počtu případů o žadatele o osvojení dítěte (5 zastavených a 2 přerušená řízení). V 90 % případů byla tato řízení zastavena nebo přerušena před zařazením žadatele do příprav, v 9 % řízení pak v průběhu přípravy. Po ukončení přípravy je v Olomouckém kraji administrativní zásah do řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče zcela ojedinělou záležitostí. V 95 % případech je řízení zastaveno nebo přerušeno na základě žádosti zájemce o náhradní rodinnou péči. Pouze v 5 % řízení do něho vstupuje vlastním rozhodnutím krajský úřad Olomouckého kraje.

Krajský úřad Olomouckého kraje nemá zpracovány vlastní metodiky nebo pracovní postup pro odborné posuzování žadatelů. Písemnou formou jsou však tímto úřadem stanoveny požadavky na obsah a strukturu posouzení zdravotního stavu žadatele (psychologické vyšetření provádí psycholog krajského úřadu, přípravy pak zajišťuje výhradně příspěvková organizace Olomouckého kraje Středisko sociální prevence Olomouc). Pro zařazení žadatele do přípravy je vyžadováno:

- a) doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- b) doporučující psychologické vyšetření žadatele o náhradní rodinnou péči,
- c) posouzení zdravotního stavu žadatele o náhradní rodinnou péči (realizují dva externí posudkoví lékaři),
- d) posouzení rodinného systému, ekonomických a bytových poměrů žadatele.

Velká část podkladů pro odborné posouzení je tak shromážděna ještě před zařazením žadatele do přípravy (viz graf č. 9), což může vysvětlovat vyšší podíl žádostí o přerušeni řízení nebo zpětvzetí žádosti ze strany zájemců.

Graf č. 9: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Olomouckém kraji.

S kritérii odborného posouzení jsou zájemci částečně seznamováni při úvodním kontaktu, který realizuje jedna ze tří sociální pracovník krajského úřadu na úseku náhradní rodinné péče (pro každý typ náhradní rodinné péče je vyčleněna jedna pracovnice, vedle toho v týmu působí dvě psychologičky). Během tohoto osobního setkání, které se koná cca měsíc až dva po postoupení žádosti na krajský úřad, jsou zájemci informováni o jednotlivých částech procesu odborného posouzení⁶². Součástí jednání je reflexe rizik a kontraindikací pro zařazení do evidence (například v otázce zdravotního stavu), případně je žadateli sděleno, proč mu pracovníci krajského úřadu nedoporučují pokračovat v procesu. Pokud jsou identifikována rizika v psychologické rovině, je první setkání zahájeno setkáním s psychologičkou. Poučení zájemce je uvedeno v protokolu, který „klient“ podepisuje. Psychologické posouzení obsahuje přibližně 3 setkání. Vyšetření probíhá v páru žadatelů. V indikovaných případech je rozhovor veden s každým ze žadatelů zvlášť. Po ukončení psychodiagnostiky, posouzení rodinného systému i po doporučujícím zdravotním posouzení je žadatel zařazen do odborné přípravy. Při zjištění rizik u psychologického posouzení jsou žadatelé vedeni k tomu, aby svou žádost vzali zpět nebo požádali o přerušování řízení. Závěrečná zpráva z psychologického posouzení je vyhotovena až po absolvování přípravy a kompletním ukončení psychologické části odborného posouzení.

Po přijetí prvního dítěte do rodiny doporučuje krajský úřad žadatelům svou žádost na 2 roky přerušit. Po uplynutí dvou let se koná tzv. aktualizací rozhovor (sociální a psychologický). Vše se protokoluje formou čestného prohlášení žadatelů. Zdravotní a sociální posouzení probíhá znovu v případě, kdy žadatelé při rozhovoru uvedou takové změny, které by mohly mít vliv na přijetí dalšího dítěte.

⁶² Na webových stránkách Olomouckého kraje jsou dále k dispozici informace o platné právní úpravě. Kraj rovněž vydal ve formě letáků „průvodce“ pro zájemce o osvojení dítěte a pro zájemce o pěstounskou péči (pro každou skupinu zvlášť).

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele je odvislé od věku dítěte. Krajský úřad disponuje psychologickými metodami k posouzení dítěte od věku 4 a půl roku. U mladších dětí je realizováno posouzení formou rozhovoru, pozorování, ať už v prostředí krajského úřadu či rodinném, kdy je rodina žadatele navštívena pracovníky krajského úřadu v místě bydliště. Jeví-li se to jako potřebné, jsou využívány rovněž služby externích spolupracovníků. Děti se rovněž účastní přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Dále se vychází ze zprávy sociální pracovníce o provedeném sociálním šetření, příp. dalších zpráv (např. mateřské školy, základní školy, pedagogicko-psychologické poradny). U dětí a mladých lidí starších 15 let se zkoumá též bezúhonnost. Má-li dítě specifické potřeby, zdravotní potíže či omezení, je rovněž posuzováno ze zdravotní perspektivy lékařem krajského úřadu. V případě žadatelů o osvojení se psychologické posouzení dítěte nebo dětí v rodině provádí zpravidla až bezprostředně poté, co byli daní žadatelé vytipováni odborným zprostředkovacím panelem ke konkrétnímu dítěti (neosvědčilo se průběžné psychologické posuzování dětí osvojitelů v evidenci, které se tak zbytečně těší na sourozence a jsou pak zklamané z toho, že se tak neděje). Při odborném posuzování dětí, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče, se vychází z vyhodnocení situace dítěte a rodiny zpracovaného místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, ze zdravotní zprávy, zprávy z psychologického vyšetření dítěte, zprávy ústavního zařízení (pokud je dítě umístěno v ústavu) a případně ze zpráv dalších odborných zařízení (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně-pedagogické centrum, diagnostický ústav apod.).

Na závěrečné fázi **zprostředkování náhradní rodinné péče** („párování“) se podílí obecní úřad obce s rozšířenou působností místně příslušný k dítěti a dále poradní orgán krajského úřadu složený z pediatra, psychologa, dětského psychologa a zástupce krajské organizace, která zajišťuje přípravy žadatelů. Pokud má o to zájem může se jednání poradního orgánu zúčastnit rovněž zástupce obecního úřadu obce s rozšířenou působností místně příslušný k žadateli, zástupce ústavního zařízení a zástupce „doprovázející“ organizace pěstounů, kteří již mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče (pěstouni na přechodnou dobu a další pěstouni v případě přijetí druhého a dalšího dítěte do péče). Obvyklá doba celého procesu odborného posouzení se v Olomouckém kraji u všech skupin žadatelů pohybuje mezi 9 a 12 měsíci.

3.12. Pardubický kraj

V Pardubickém kraji je ročně podáno mezi 70 až 90 žádostmi o zprostředkování náhradní rodinné péče. Počet podaných žádostí byl ve sledovaném období relativně stabilní (okolo

30 až 40 žádostí o osvojení ročně, zhruba stejný počet žadatelů o pěstounskou péči pěstounské péče na přechodnou dobu s „obligátním“ nárůstem v roce 2013, viz tabulku č.14). Velké výkyvy ukazuje v Pardubickém kraji zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu. V roce 2016 byly podány pouze 4 žádosti o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, což je zdaleka nejnižší počet v rámci České republiky. Podle informací Krajského úřadu Pardubického kraje jde však do jisté míry o důsledek aktivní práce se žadateli o tento typ péče na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (na základě metodického vedení krajským úřadem). Vzhledem k relativně dostatečnému počtu pěstounských rodin na přechodnou dobu v kraji je vždy několik rodin nevyužívaných. Platná právní úprava však nenabízí žádné „regulační mechanismy“ počtu těchto pěstounů. Obecní úřady se proto snaží při práci se žadateli formou jednání přeorientovat jejich zájem ve směru k „dlouhodobé“ pěstounské péči.

Tabulka č. 14: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Pardubickém kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁶³

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	30	36	31	40
Pěstounská péče	89	56	37	33
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	23	4
Celkem	119	92	81	77

K přerušení zprostředkování dochází v cca 10 až 15 % řízení, vždy na žádost zájemce o náhradní rodinnou péči (v roce 2016 šlo o 23 zastavených a 16 přerušených řízení). Ve dvou třetinách případů dochází k tomuto „zásahu“ před zahájením přípravy k přijetí dítěte do rodiny, další třetina řízení je přerušena nebo zastavena po ukončení přípravy. V 92 % je impulsem žádost žadatele (pouze v 8 % případů jde o správní akt krajského úřadu).

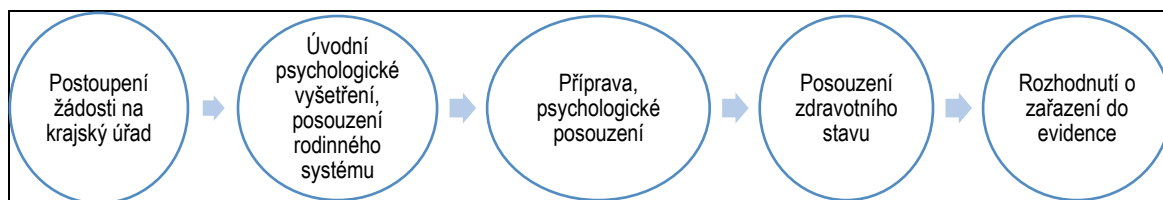
Krajský úřad Pardubického kraje nemá vlastní metodický pokyn pro oblast odborného posouzení, má ho však k dispozici krajem řízená organizace Poradna pro rodinu Pardubického kraje, která je výhradním realizátorem příprav v tomto regionu a zajišťuje rovněž psychologické posouzení žadatelů. Ze strany kraje nejsou stanoveny požadavky na strukturu a obsah jednotlivých podkladů, které jsou pro toto posuzování používány (zpráva ze sociálního šetření provedeného orgánem sociálně-právní ochrany,

⁶³ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

psychologické posouzení, posouzení rodinného systému a dětí). V případě zprávy z psychologického posouzení má tuto strukturu zpracovává zmínění příspěvková organizace Pardubického kraje. Podkladové dokumenty (s výjimkou zprávy o posouzení zdravotního stavu žadatele, která vychází z metodického doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2013) neobsahují doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do příslušné evidence, pouze uvádějí rizika. Krajský úřad si tak nechává prostor pro vlastní správní uvážení. Sociální pracovník či pracovnice krajského úřadu působí v tandemu s psychologem (sociální pracovník je garantem celého procesu odborného posouzení, psycholog garantem psychologického posouzení).

Žadatelé jsou do příprav zařazováni na základě doporučení obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Pokud je při šetření tohoto orgánu zjištěn určitý problém, provádí krajský úřad vlastní „revizní“ šetření. Dalším podkladem je posouzení rodinného systému. Zájemce rovněž před příchodem do přípravy absolvuje první fázi psychologického vyšetření). Posouzení zdravotního stavu je přípravám předřazováno jen v případě určitých pochybností o předpokladech žadatele v této oblasti. Existuje však minimum žadatelů, kteří nejsou do příprav zařazeni.

Graf č. 10: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Pardubickém kraji.

S kritérii odborného posouzení seznamuje krajský úřad žadatele částečně po předání žádosti ze strany obecních úřadů obce s rozšířenou působností na krajský úřad. Žadatelé obdrží základní informace o tom, že toto posouzení probíhá, co je jeho součástí a podobně. Na webových stránkách kraje jsou pouze základní informace a kontakty (je zřízen speciální e.mail pro otázky v oblasti náhradní rodinné péče pestouni@pardubickykraj.cz, na nějž odkazuje i „spot“ pro zájemce o pěstounství).

V případě žádosti o přijetí dalšího dítěte do rodiny umožňuje Pardubický kraj v pokračování první žádosti (je provedeno pouze přerušení zprostředkování). Žadatel je povinen doložit změny (nový pracovní poměr, nové lékařské zprávy, doklad o bezúhonnosti apod.). S „druhožadateli“ pracuje psycholog, který prováděl posouzení a vedl přípravu již před přijetím prvního dítěte (rodinu zná). Součástí posouzení je návštěva

sociální pracovníce a psychologa v rodině. Hodnotí se především rodinný systém, stabilita, rodičovská kapacita atd.

Odborné posouzení dětí provádí organizace zřízená krajem během příprav žadatelů k přijetí dítěte do rodiny. Určitým specifikem Pardubického kraje je skutečnost, že krajský úřad velmi intenzivně spolupracuje s vlastní organizací zajišťující přípravy. Sociální pracovník či pracovníce krajského úřadu odpovídající za přípravu podkladů pro vydání rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence se vždy osobně účastí příprav žadatelů. Proces odborného posuzování a příprav je v kraji velmi provázan.

Pro **závěrečnou fázi procesu zprostředkování** používá krajský úřad jako poradní orgán „odbornou skupinu pro náhradní rodinnou péči“ v profesním složení: pediatr, psycholog, sociální pracovník, dětský psycholog. Obecní úřad obce s rozšířenou působností místně příslušný k žadateli se účastní tohoto procesu v případě, že žádost žadatele nedoporučil. Doba trvání procesu odborného posouzení činí v Pardubickém kraji 12 měsíců v případě žádostí o osvojení dítěte, a od 12 do 16 měsíců u žadatelů o svěřeni dítěte do pěstounské péče a zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu. V rámci České republiky jde o jednu z nejdelších lhůt.

3.13. Plzeňský kraj

V Plzeňském kraji je ročně podáno mezi 50 až 90 žádostmi o náhradní rodinnou péči (až do roku 2015 v poměru 1 ku 2 mezi osvojením a pěstounskou péčí). Údaj z roku 2013 poukazuje (i v porovnání s ostatními kraji) na extrémní výkyv zájmu o náhradní rodinnou péči v tomto regionu v prvním roce po provedení dílčí reformy systému náhradní rodinné péče (viz tabulku č. 15). Zatímco počet žádostí o osvojení dítěte zůstává v tomto regionu v zásadě konstantní, u pěstounské péče a zejména u pěstounské péče na přechodnou dobu došlo do roku 2016 k rapidnímu poklesu žádostí (u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu jde o druhý nejnižší počet v rámci České republiky).

Tabulka č. 15: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Plzeňském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁶⁴

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	31	27	27	34
Pěstounská péče	149	61	23	18
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	19	5

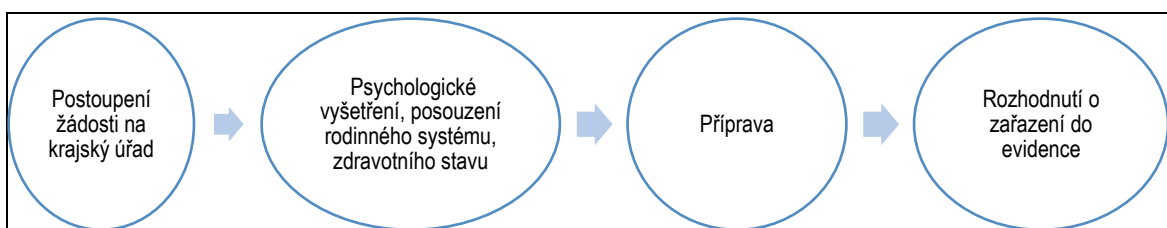
⁶⁴ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

Celkem	180	88	69	57
---------------	------------	-----------	-----------	-----------

V roce 2016 bylo v Plzeňském kraji přerušeno nebo zastaveno 25 řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče. Oproti jiným regionům převažují přerušování řízení (20) nad jejich úplným zastavením (5). Typická je ovšem skutečnost, že ve 100 % jsou řízení přerušena nebo zastavena na základě podnětu žadatele (žádost o přerušování řízení nebo zpětvzetí žádosti). V 70 % dochází k tomuto aktu v době před zahájením přípravy, ve 30 % po jejím ukončení.

Plzeňský kraj nemá vlastní (krajský) metodický materiál nebo pracovní postup, který by popisoval oblast odborného posuzování. Nestanovuje rovněž písemně požadavky na žádný z podkladových dokumentů pro tento proces. Příprava v Plzeňském kraji zajišťuje výhradně organizace zřízená krajem (Centrum sociálních služeb Domažlice), psychologické vyšetření provádí psycholog krajského úřadu, celý proces se tedy odehrává v režii krajského úřadu a jím zřízené organizace. Kromě psychologů jsou do agendy náhradní rodinné péče zapojeny 4 pracovnice oddělení sociálních věcí. Pro zařazení žadatele do přípravy jsou požadována doporučující stanoviska od obecního úřadu obce s rozšířenou působností a z psychologického vyšetření, posouzení zdravotního stavu žadatele a posouzení rodinného systému. Všechny podklady využívané pro odborné posouzení (včetně závěrečné zprávy z přípravy) obsahují výrok o doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do evidence krajského úřadu.

Graf č. 11: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Plzeňském kraji.

S kritérii odborného posuzování jsou žadatelé seznamováni ústně na úvodní schůzce, kterou krajský úřad pořádá po převzetí spisové dokumentace od obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Na webových stránkách krajského úřadu je k dispozici specializovaný odkaz pro zájemce o pěstounskou péči⁶⁵. Krajský úřad také pořádá

⁶⁵ Dostupné z: <http://pestouni.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/proc-se-stat-pestounem> [cit. 2017-03-26].

pravidelně jednou v měsíci „dny otevřených dveří“ pro zájemce o osvojení a pěstounskou péči, jimž se v tomto čase věnují odborní pracovníci krajského úřadu.

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele se provádí formou psychologického vyšetření, v jehož rámci jsou využívány rozhovory, pozorování, projektivní techniky a dotazníkové metody. Při posuzování dětí, kterým jsou vyhledáváni vhodní náhradní rodiče, se vychází z individuálního plánu ochrany dítěte, zdravotní zprávy, psychologického vyšetření, zprávy ústavního zařízení atd.

Závěrečné fáze **zprostředkování náhradní rodinné péče** se účastní poradní orgán kraje ve složení pediatr, psycholog, dětský psycholog, sociální pracovník, zástupce zařízení ústavní péče a zástupce příspěvkové organizace kraje, která zajišťuje přípravy žadatelů. Dále je přizván zástupce obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který je místně příslušný k dítěti. Obvyklá doba odborného posouzení žadatelů činí u zájemců o svěřeni dítěte do pěstounské péče 6 měsíců (což je pod republikovým průměrem), u zájemců o osvojení dítěte 8 měsíců a u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu 12 měsíců.

3.14. Středočeský kraj

Ve Středočeském kraji je ročně podáno kolem 150 žádostí o zprostředkování náhradní rodinné péče. Podobě jako v Praze je ve Středních Čechách typický poměrně vysoký počet žádostí o osvojení dítěte (kromě roku 2014 vždy převyšovaly počet žádostí o svěřeni dítěte do pěstounské péče). V porovnání s ostatními kraji České republiky je poměrně atypickým jevem relativně stabilní počet žádostí po celé sledované období let 2013 až 2016, s určitým výkyvem ve prospěch pěstounské péče v již zmíněném roce 2014 (viz tabulku č. 16).

Tabulka č. 16: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Středočeském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁶⁶

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	93	78	77	91
Pěstounská péče	55	91	25	24
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	50	38
Celkem	148	169	152	153

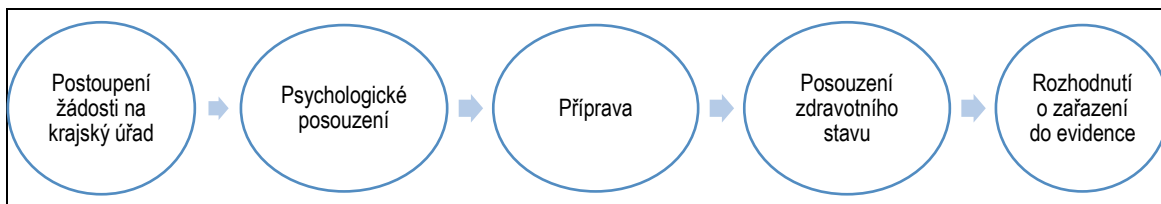
⁶⁶ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

V porovnání s vysokým počtem žádostí (Středočeský kraj patří mezi nejlidnatější kraje v České republice) dochází poměrně zřídka k přerušení nebo zastavení řízení. V roce 2016 to bylo 20 řízení (12 zastavených a 10 přerušených). Nejčastěji šlo o žádosti o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (7 zastavených a 6 přerušených řízení), méně často o „klasickou“ pěstounskou péči (3 zastavená a 1 přerušené řízení) a žádosti o osvojení dítěte (2 zastavená a 3 přerušená řízení). Až na ojedinělé případy jsou tato řízení zastavena z podnětu žadatele, poměrně často však až v průběhu přípravy (30 %) a po jejím ukončení (20 %). V polovině případů žadatel do přípravy ani nenastoupil.

Krajský úřad Středočeského kraje má pro proces odborného posouzení vlastní metodický postup. Má rovněž písemně stanoveny požadavky na obsah a strukturu psychologického vyšetření žadatele, posouzení jeho zdravotního stavu, posouzení rodinného systému a závěrečnou zprávu z přípravy (všechny uvedené dokumenty obsahují výrok o doporučení či nedoporučení zařazení žadatele do evidence vedené krajským úřadem). Tyto přípravy přitom z 95 % zajišťuje příspěvková organizace kraje Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje, která má pobočky v Rakovníku, Kolíně a Mladé Boleslavi. Zbývajících 5 % zajišťuje nestátní subjekt (zapsaný spolek Rozum a Cit). Psychologické vyšetření provádí psycholog krajského úřadu. Pro zařazení do přípravy je vyžadováno doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností, doporučující psychologické vyšetření žadatele, posouzení jeho rodinného systému včetně socio-ekonomických podmínek a posouzení zdravotního stavu. Psychologické vyšetření se provádí hromadnou psychologickou diagnostikou, jehož součástí jsou minimálně dvě osobní konzultace (v rámci druhého setkání jsou žadatelé seznámeni s výsledky testové diagnostiky). Krajský úřad na webových stránkách informuje zájemce, že se mohou svobodně rozhodnout, u které organizace, resp. pověřené osoby odbornou přípravu absolvuje. Přihlášení a realizaci přípravy mimo organizaci zřízenou krajem si zájemce zajišťuje sám po dohodě s krajským úřadem.⁶⁷

Graf č. 12: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Středočeském kraji.

⁶⁷ Informace z webových stránek Středočeského kraje. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/odborna-priprava-zadatelu-o-nrp> [cit. 2017-03-04].

S kritérii odborného posouzení jsou žadatelé seznamováni informativním dopisem. Na zmíněných webových stránkách Středočeského kraje jsou uvedeny základní informace o procesu odborného posouzení a příprav a v případě zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu rovněž kritéria výběru. Jde o obdobné informace jako na portálech Jihočeského kraje a Královéhradeckého kraje (viz kapitolu č. 4.3. této analýzy). Výsledek odborného posouzení je projednáván týmovým způsobem. V rámci Krajského úřadu Středočeského kraje jsou pro agendu náhradní rodinné péče vyčleněny dvě psychologičky a dvě sociální pracovnice.

V případě „druhožadatelů“ (pokračování v první žádosti) se aktualizují všechny podklady kromě formulářů žádosti. Psychologické vyšetření se provádí dle posouzení psychologičky. Vždy se přihlíží ke zprávám z (opakované) přípravy.

Odborné posuzování dětí žijících v rodině žadatele probíhá v rámci psychologického posouzení a odborných příprav žadatele. U dítěte, jemuž je zprostředkovávána náhradní rodinná péče se kromě obvyklých podkladů (zpráva obecního úřadu obce s rozšířenou působností, zdravotní zpráva, zpráva ústavního zařízení) vychází rovněž u dětí umístěných v pěstounské péči na přechodnou dobu ze zprávy „doprovázející“ organizace, s níž mají pěstouni uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče.

Do závěrečné fáze **zprostředkování náhradní rodinné péče** jsou zapojeny obecní úřady obce s rozšířenou působností místně příslušné k žadateli i dítěti, zástupce ústavního zařízení u dětí umístěných v ústavní výchově a poradní orgán krajského úřadu ve složení psycholog, dětský psycholog a sociální pracovník. Obvyklá doba procesu odborného posouzení činí 10 měsíců u žadatelů o osvojení, 12 měsíců u žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče a 15 měsíců u zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu (jde v rámci České republiky o jedny z nejdelších lhůt odborného posouzení).

3.15. Ústecký kraj

V Ústeckém kraji bylo ve sledovaném období podáváno ročně okolo 50 žádostí o osvojení dítěte. V případě pěstounské péče dosáhl počet podaných žádostí v roce 2013 220, aby

v následujících letech klesl na 87 a v roce 2016 již pouze na 59. Lze tedy říci, že průměrně je v Ústeckém kraji podáno okolo 120 žádostí o zprostředkování náhradní rodinné péče (viz tabulku č. 17).

Tabulka č. 17: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Ústeckém kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁶⁸

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	53	51	56	54
Pěstounská péče	220	87	41	37
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	28	22
Celkem	273	138	125	113

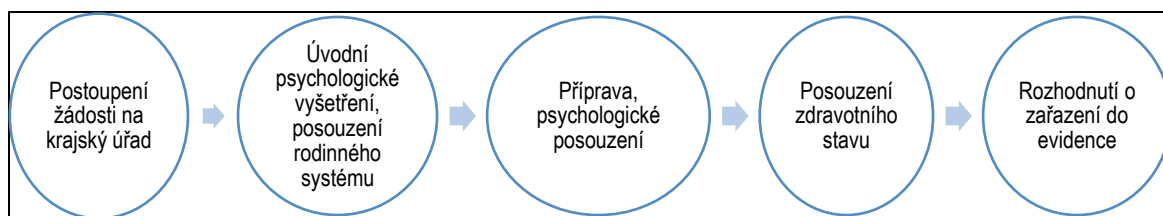
V roce 2016 bylo v Ústeckém kraji zastaveno nebo přerušeno 49 řízení o zprostředkování náhradní rodinné péče. Odlišně od ostatních krajů České republiky šlo nejčastěji o žadatele o osvojení dítěte (15 zastavených a 5 přerušených řízení), dále o zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu (8 zastavených a 7 přerušených řízení) a žadatele o svěřeni dítěte do pěstounské péče (10 zastavených a 4 přerušená řízení). V 98 % případů došlo k tomuto aktu ještě před vstupem žadatele do přípravy, u jediného žadatele pak v době, kdy již přípravu dokončil. V 70 % bylo řízení zastaveno nebo přerušeno na žádost zájemce, ve zbývajících 30 % správním aktem (usnesením nebo rozhodnutím) Krajského úřadu Ústeckého kraje. Tento úřad je jedním ze tří v České republice, který vykazuje vyšší „správní“ aktivitu v procesu odborného posuzování. V rámci odboru sociálních věcí jsou pro agendu náhradní rodinné péče vyčleněny 4 sociální pracovníci/pracovnice (krajský úřad uplatňuje rozdělení agendy na věcném a regionálním principu). Součástí týmu je dále psychologka.

⁶⁸ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2015.

Krajský úřad Ústeckého kraje má k dispozici vlastní metodické dokumenty týkající se odborného posuzování. V této souvislosti je třeba připomenout, že jde o jediný kraj v rámci celé České republiky, který přímo zajišťuje přípravy zájemců o náhradní rodinnou péči (tedy nikoliv prostřednictvím zřízené organizace ani externích subjektů)⁶⁹. Přesto má písemně zpracovány požadavky na strukturu a obsah závěrečné zprávy z přípravy (vedle toho ještě pro posouzení zdravotního stavu žadatele). Závěry z psychologického vyšetření, zdravotní zprávy a z příprav obsahují doporučení či nedoporučení k zařazení žadatele do evidence. Psychologické vyšetření, které provádí psycholog krajského úřadu, se provádí před zařazením žadatele do přípravy. Zároveň je vyžadováno doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností a posouzení rodinného systému žadatele.

Graf č. 13: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči v Ústeckém kraji.

Zájemci o náhradní rodinnou péči jsou seznamováni s kritérii posuzování při osobním jednání na krajském úřadu a v průběhu přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Na webových stránkách krajského úřadu je zveřejněn „postup při zprostředkování náhradní rodinné péče“ bez bližší specifikace kritérií, na jejichž základě jsou zájemci posuzováni.

Krajský úřad Ústeckého kraje s využitím ustanovení § 22 odst. 10 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, podle něhož je oprávněn kdykoliv po dobu zařazení žadatele v evidenci realizovat **nové odborné posouzení žadatele**, plánuje provádět periodické (nové) posuzování pěstounů na přechodnou dobu v intervalech 3 let (v letošním roce má tímto posouzením projít celkem 15 osob v evidenci). Pro toto posouzení bude ze strany krajského úřadu vyžadováno doložení nebo provedení:

- posudku o zdravotním stavu (budou předkládat pěstouni na přechodnou dobu),
- opisu z evidence Rejstříku trestů,

⁶⁹ Proces příprav v tomto kraji je popsán v Analýze kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání.

- potvrzení o výši příjmů, které budou dokládat sami pěstouni na přechodnou dobu,
- ověření bytových podmínek (bude realizovat šetřením krajský úřad),
- změn v partnerském a rodinném soužití,
- konzultace s psychologem krajského úřadu ohledně výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu a charakteristiky a počtu dětí, kterým jsou pěstouni na přechodnou dobu schopni poskytovat tento typ péče,
- vyjádření doprovázející organizace (spolupráce s pěstouny na přechodnou dobu, plnění práv a povinností ze strany pěstounů v oblasti vzdělávání, kontaktu s vlastní rodinou dětí, čerpání služeb odborné pomoci ve formě psychologických, terapeutických a dalších odborných služeb atd.).

Výstupem tohoto nového odborného posouzení může být například změna charakteristiky dětí, která je uváděna v příslušné evidenci krajského úřadu, přerušení zprostředkování náhradní rodinné péče nebo vyřazení pěstouna na přechodnou dobu z evidence.⁷⁰

Co se týče **odborného posuzování dětí**, má Ústecký kraj zpracován a zveřejněn metodický dokument „Hodnocení dítěte pro potřeby náhradní rodinné péče“⁷¹. Ten upřesňuje podklady, které krajský úřad vyžaduje od obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (viz kapitolu 2.2.1. této analýzy). Jejich součástí je mimo jiné zpráva z psychologického vyšetření (ta, která je k dispozici, například zpráva diagnostického ústavu, pedagogicko-psychologické poradny atd.). Pokud není taková zpráva k dispozici, může ji nahradit hodnocení ze zařízení a ze školy, kterou dítě navštěvuje. Dále je požadováno vyjádření dítěte k možnosti umístění do náhradní rodinné péče (přiměřeně věku a mentálnímu vývoji). Názor dítěte by měl být zjišťován v pravidelných půlročních intervalech během návštěvy dítěte zaměstnanci obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Před zprostředkováním náhradní rodinné péče jsou tyto podklady aktualizovány. Je zpracovávána podrobná zpráva o zdravotním stavu dítěte a jeho vývoji. Od ústavních zařízení nebo od osob, které o dítě pečují (zpravidla formou pěstounské péče na přechodnou dobu), je vyžádáno hodnocení dítěte (povaha, vlastnosti, vztahy s ostatními dětmi, vazby se sourozenci, chování k dospělým a zpráva o kontaktech a spolupráci s rodinou), prostřednictvím formuláře „Hodnocení dítěte z DD/ZDVOP/PPPD“.

⁷⁰ Krajský úřad Ústeckého kraje je specifický tím, že sám s pěstouny na přechodnou dobu uzavírá dohody o výkonu pěstounské péče, což mu dosavadní právní úprava umožňuje.

⁷¹ Metodické postupy vznikly spolu s dalšími dokumenty v oblasti náhradní rodinné péče v rámci projektu „Podpora náhradní rodinné péče v Ústeckém kraji“. Dostupné z: <http://www.kr-ustecky.cz/projekt-podpora-nahradni-rodinne-pece-v-usteckem-kraji/ds-99633> [cit. 2017-03-14].

Dalšími podklady jsou vyjádření „doprovázející“ organizace pěstounů, zpráva z mateřské školy či základní školy a vysvědčení, fotografie dítěte a aktualizovaná zpráva z psychologického vyšetření (pokud není k dispozici, zajišťuje si ji krajský úřad sám). Posouzení dětí žijících v rodině žadatele probíhá individuální formou, zajišťuje ho psycholožka krajského úřadu.

Výběru vhodných náhradních rodičů pro konkrétní dítě se účastní poradní orgán krajského úřadu (Aktiv pro zprostředkování náhradní rodinné péče) ve složení pediatr, dětský psycholog, sociální pracovník a zástupci zařízení ústavní péče. Dále je přizván obecní úřad obce s rozšířenou působností místně příslušný k dítěti. V případě pěstounů na přechodnou dobu jsou uplatňovány určité specifické postupy (tzv. proces adaptace realizovaný ve spolupráci s doprovázejícími organizacemi pěstounů). Celková doba trvání procesu odborného posouzení představuje u všech skupin náhradních rodičů 12 až 13 měsíců.

3.16. Zlínský kraj

Zlínský kraj patří (vzhledem k počtu obyvatel) k regionům s nižším podílem náhradní rodinné péče. To se projevuje i v počtech žádostí o zprostředkování této péče, zejména v oblasti osvojení dětí. V letech 2013 až 2016 bylo ve Zlínském kraji podáno mezi 40 až 100 žádostmi ročně, z toho bylo 13, resp. 18 žádostí o osvojení dítěte (viz tabulku č. 18). V tomto období byl zaznamenán více než trojnásobný pokles žádostí o pěstounskou péči (v porovnání s „extrémním“ rokem 2013).

Tabulka č. 18: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Zlínském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.⁷²

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	13	18	18	18
Pěstounská péče	93	67	14	17
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	22	6
Celkem	106	85	54	41

V porovnání s počtem podaných žádostí dochází relativně často k přerušení nebo zastavení řízení. V roce 2016 šlo celkem o 41 řízení (jde o největší podíl vůči počtu

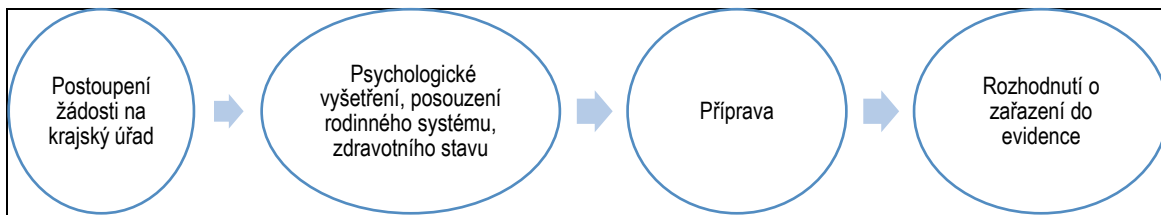
⁷² Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2013 až 2016.

podaných žádostí⁷³), z toho 27 zastavených a 14 přerušovaných. Nejčastěji šlo o žádosti o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (11 zastavených a 8 přerušovaných řízení), dále o žádosti o svěřením dítěte do pěstounské péče (9 zastavených a 4 přerušovaná řízení) a žádosti o osvojení (7 zastavených a 2 přerušovaná řízení). V 80 % došlo k přerušování procesu zprostředkování náhradní rodinné péče před zařazením žadatele do přípravy, v 10 % během příprav a v 10 % po jejich skončení. V 80 % případů byla impulsem pro zastavení řízení nebo jeho přerušování žádost zájemce. Ve 20 % případů vstoupil do řízení vlastním správním aktem Krajský úřad Zlínského kraje. Tým krajského úřadu pro náhradní rodinnou péči má k dispozici sociální pracovníce. Podobně jako v případě Ústeckého kraje je uplatňováno dělení agendy na regionálním principu. Součástí týmu je dále psycholožka.

Zlínský kraj nemá vlastní metodický pokyn k otázce odborného posuzování. Písemně stanovuje požadavky na posouzení rodinného systému žadatele o náhradní rodinnou péči a na závěrečnou zprávu z přípravy. Vůči zprávě o posouzení zdravotního stavu žadatele a z psychologického vyšetření podobné požadavky stanoveny nejsou (psychologické posouzení však zajišťuje přímo psycholožka krajského úřadu). Před zařazením žadatele do přípravy je požadováno doporučení ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností, psychologické vyšetření, posouzení zdravotního stavu (posudek vyhotovuje posudkový lékař krajského úřadu na základě zprávy o zdravotním stavu, případně lékařské dokumentace nebo výsledků vyšetření), posouzení rodinného systému a zpráva o sociálních a ekonomických podmínkách žadatele (viz graf č. 14). Ve Zlínském kraji až do poloviny roku 2016 zajišťovaly přípravy nestátní subjekty (pověřené osoby) na základě veřejné zakázky. V druhé polovině tohoto roku bylo zahájeno pilotní ověřování příprav zajišťovaných organizací zřizovanou krajem. Zpráva z příprav však nemusí obsahovat závěr ve formě doporučení či nedoporučení žadatele k zařazení (ani zpráva z posouzení zdravotního stavu). Výrok tohoto druhu obsahuje pouze zpráva z psychologického vyšetření a posouzení rodinného systému žadatele. Po ukončení přípravy je zpracováno celkové odborné posouzení jako podklad pro vydání rozhodnutí.

Graf č. 14: Zjednodušené schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Zlínském kraji.

⁷³ Jak již však bylo uvedeno, údaj o počtu zastavených či přerušovaných žádostí za rok 2016 zohledňuje rovněž řízení o žádostech z předchozích let.

O kritériích odborného posuzování jsou žadatelé informováni krajským úřadem, který pořádá tzv. úvodní setkání zájemců o náhradní rodinnou péči. Zde je vysvětlen celý proces posuzování včetně všech dílčích částí a jejich důležitost. Na webových stránkách kraje jsou k dispozici informace popisující proces, nikoliv však kritéria odborného posouzení.

Odborné posouzení dětí žijících v rodině žadatele probíhá ve formě psychologického posouzení realizovaného psychologem krajského úřadu a prostřednictvím zapojení dětí do odborné přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Je prováděno s ohledem na věk dítěte. Probíhá jak v prostorách Krajského úřadu Zlínského kraje, tak v domácnosti žadatele. Co se týče dítěte, jemuž jsou vyhledáváni vhodní náhradní rodiče, vychází se (vedle zprávy obecního úřadu obce s rozšířenou působností) ze zdravotní zprávy, zprávy z psychologického vyšetření dítěte, zpráv školy, ústavního zařízení nebo pěstouna na přechodnou dobu (podle typu péče, v níž se dítě nachází). V případě, že je dítě již v některé z forem náhradní rodinné péče, vychází krajský úřad také ze zprávy „doprovázející“ organizace pěstouna.

Na závěrečné fázi zprostředkování náhradní rodinné péče se podílí Odborný panel složený z odborníků působících v oblasti sociálně-právní ochrany (zejména z oboru pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických zařízení, zaměstnance krajského úřadu aj.). Poradního sboru se účastní rovněž zástupce subjektu, který zajišťoval přípravu žadatele a zástupci obecních úřadů obce s rozšířenou působností místně příslušných jak k žadateli, tak k dítěti. Zajímavostí je, že Krajský úřad Zlínského kraje přizývá na jednání tohoto poradního orgánu rovněž pěstouny na přechodnou dobu, v jejichž péči se dítě, o němž je rozhodováno, aktuálně nachází. Jde však pouze o předání informací, pěstouni se přímo na výběru konkrétní rodiny pro dané dítě nepodílí. Proces odborného posuzování ve Zlínském kraji obvykle trvá (u všech skupin žadatelů) 12 měsíců.

3.17. Rozhodovací činnost Ministerstva práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí plní funkci odvolacího orgánu proti rozhodnutím krajských úřadů v řízeních o zařazení žadatelů o náhradní rodinnou péči do příslušné evidence vedené krajským úřadem. Procesní analýza provedená v jednotlivých krajích ukázala, že většina řízení, u nichž bylo možno předpokládat nezařazení žadatele do evidence (například na základě negativního výsledku psychologického vyšetření či posouzení zdravotního stavu), končí na žádost samotného účastníka řízení (přerušením řízení nebo zpětvzetím žádosti). Například jenom během roku 2016 to bylo přes 300 řízení v rámci celé České republiky. Krajské úřady mají rovněž možnost v rámci autoremedury (§ 87 správního řádu) napadené rozhodnutí změnit. Na úroveň Ministerstva práce a sociálních věcí je tak ročně podáno pouze cca 40 odvolání (viz tabulka č. 19).

Tabulka č. 19: Počet odvolání proti rozhodnutím vydaným krajskými úřady a počet rozhodnutí vydaných ministerstvem v řízeních v oblasti náhradní rodinné péče v letech 2013 až 2015.⁷⁴

	2013	2014	2015
Doručená odvolání	35	64	41
Rozhodnutí vydaná ministerstvem	22	38	40

Jak vyplývá z podrobného rozboru rozhodovací činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí za rok 2015 (viz tabulku č. 20), je více než polovina odvolání zamítnuta. K zařazení žadatele o náhradní rodinnou péči na základě odvolání (tedy k přeposouzení kritérií nastavených krajskými úřady) dochází naprosto výjimečně (v roce 2015 šlo pouze o tři rozhodnutí). Mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí a kraji tedy neexistují zásadní rozdíly ve vnímání kritérií „vhodnosti“ žadatele pro výkon pěstounské péče. Ostatní rozhodnutí krajských úřadů byla zrušena z procesních důvodů, resp. z důvodu porušení správního řádu (účastníkům nebyla možnost vyjádřit se k podkladům pro rozhodnutí, chybějící doklady ve spisu, chyby v doručování, dodržování správních lhůt a podobně).

Tabulka č. 20: Přehled rozhodovací činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí v řízeních v oblasti náhradní rodinné péče v roce 2015.⁷⁵

Region	Zamítnutí odvolání	Zrušení rozhodnutí	Zařazení žadatele	Zamítnutí pro opožděnost
Hlavní město Praha	1	0	1	0

⁷⁴ Zdroj: údaje poskytnuté Odborem ochrany práv dětí Ministerstva práce a sociálních věcí.

⁷⁵ Zdroj: údaje poskytnuté Odborem ochrany práv dětí Ministerstva práce a sociálních věcí.

Jihočeský kraj	0	0	0	0
Jihomoravský kraj	1	1	0	0
Karlovarský kraj	0	0	0	0
Kraj Vysočina	1	1	0	0
Královéhradecký kraj	3	3	0	0
Liberecký kraj	1	0	0	0
Moravskoslezský kraj	5	0	1	0
Olomoucký kraj	6	1	0	0
Pardubický kraj	2	0	0	0
Plzeňský kraj	1	0	0	0
Středočeský kraj	0	2	0	0
Ústecký kraj	3	3	0	1
Zlínský kraj	0	0	1	1
CELKEM ČR	24	11	3	2

3.18. Proces odborného posuzování z perspektivy žadatelů o náhradní rodinnou péči

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala, nakolik je proces odborného posuzování transparentní a srozumitelný pro žadatele, jak zájemci o náhradní rodinnou péči vnímají způsob informování a zda byla součástí informací, které dostali od kraje, rovněž sdělení o kritériích posuzování jednotlivých předpokladů pro náhradní rodinnou péči. Jak bylo uvedeno v úvodu této analýzy, výzkumu se zúčastnilo 51 respondentů ve fázi před přijetím dítěte do náhradní rodinné péče (v různé fázi příprav, z 86,3 % šlo o tzv. „prvožadatele“) a formou rozhovorů rovněž 3 žadatelé, kteří nebyli zařazeni do evidence žadatelů. V 51 % šlo o žadatele o osvojení dítěte, v 35,3 % o žadatele o svěřeni dítěte do pěstounské péče a v 13,7 % o žadatele o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Zatímco účastníky příprav a další osoby, které jsou stále účastny procesu zprostředkování, bylo možno poměrně jednoduše oslovit prostřednictvím realizátorů příprav a příslušných úřadů, vyhledávání a následné kontaktování „neúspěšných“ žadatelů pro účely výzkumu naráželo na problematiku ochrany osobních údajů (úřady nejsou oprávněny sdělovat o konkrétní osobě tyto velmi osobní a citlivé informace). Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči navíc nebyla (na rozdíl od některých starších prací) zaměřena kazuisticky (součástí analýzy nebyly vstupy do „živých“ ani ukončených spisových dokumentací). Nejde tedy (ani vzhledem k počtu respondentů) o reprezentativní vzorek, ale o svědectví osob, které projevíly zájem komentovat svou zkušenost se systémem odborného posuzování v České republice.

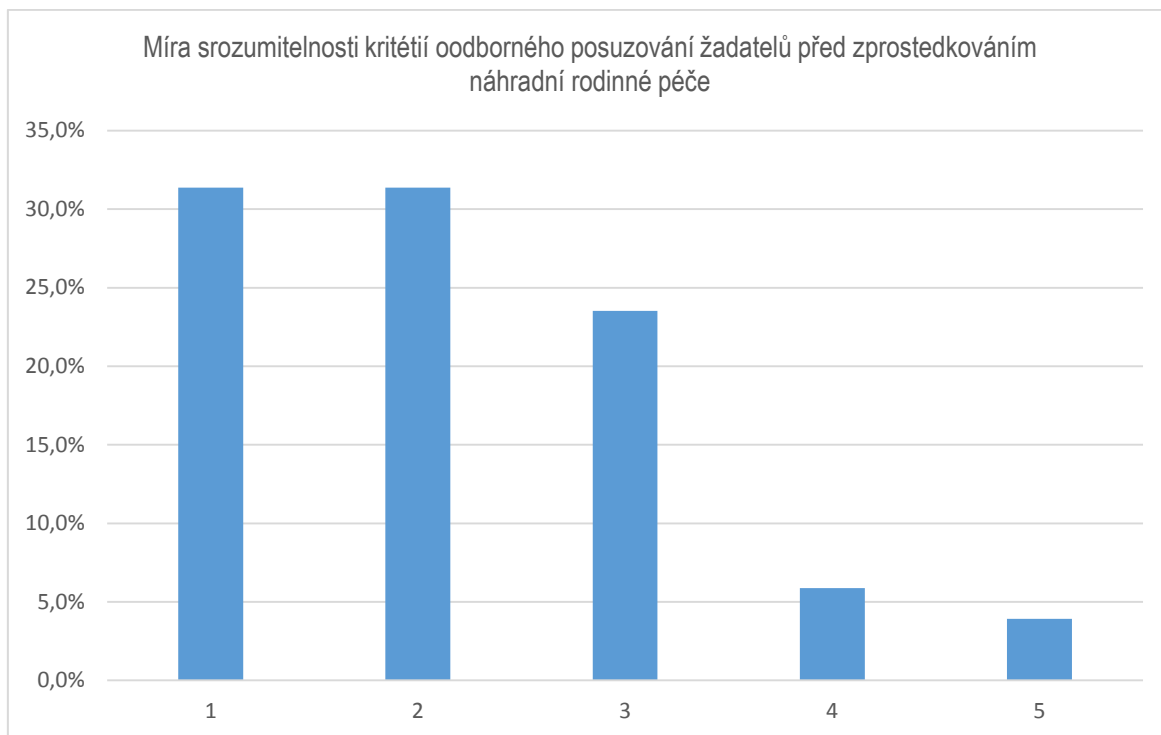
U žadatelů, kteří v současné době procházejí procesem příprav, pouze 54,9 % odpovědělo, že byli seznámeni s kritérii, na jejichž základě bude hodnocena jejich vhodnost pro náhradní rodinnou péči. Většinou se tyto informace dozvěděli během ústního pohovoru na krajském úřadě nebo v průběhu přípravy. Informační materiály, webové stránky, informační maily atd. uvedl jako zdroj informací pouze jeden respondent. Co se týče srozumitelnosti procesu odborného posuzování, téměř třetina respondentů ho přesto považovala za velmi srozumitelný, další třetina za spíše srozumitelný (viz graf č. 15).

Graf č. 15: Míra srozumitelnosti procesu odborného posuzování u současných žadatelů před zprostředkováním náhradní rodinné péče (1 – velmi srozumitelný, 5 – zcela nesrozumitelný).⁷⁶

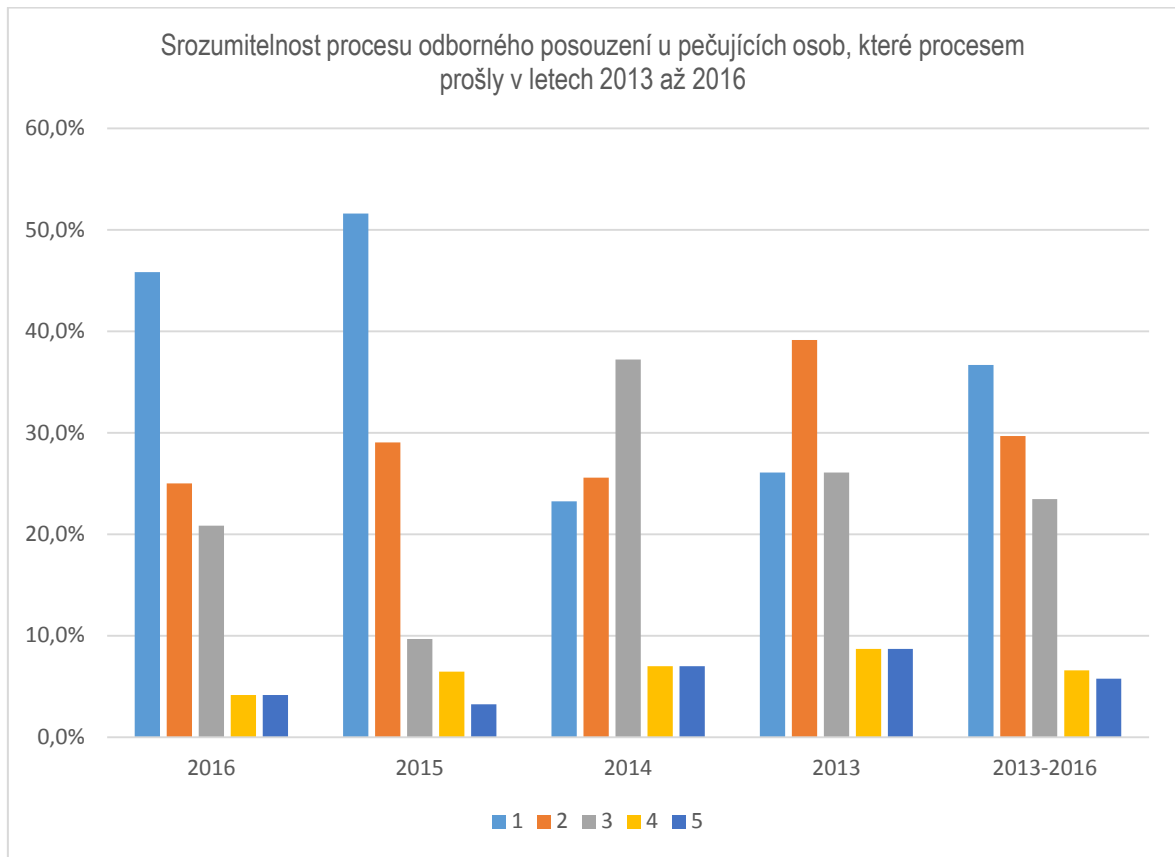
⁷⁶ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

Zpracovatel analýzy provedl šetření rovněž mezi 155 již **pečujícími osobami, které prošly po roce 2013 procesem odborného posouzení** (46 osob, tj. 29,7 % přitom procházelo v tomto období přípravou jako „druhožadatelé“). V případě této skupiny respondentů byl podíl osob, které byly seznámeny s kritérii posuzování žadatelů, ještě nižší, než u účastníků právě probíhajícího procesu zprostředkování a činil 45,8 %. Více než polovina osob, které byly posuzovány po roce 2013 tedy uvádí, že s kritérii seznámena nebyla. Co se týče srozumitelnosti procesu odborného posuzování, 36,7 % respondentů ho považuje za velmi srozumitelný, dalších 29,7 % za spíše srozumitelný. U této skupiny byl rovněž sledován vývoj od roku 2013. Z výsledků (viz graf č. 16) je patrné, že míra srozumitelnosti procesu odborného posuzování se pro jeho účastníky v posledních dvou letech zvýšila. Pokud byly vznášeny nějaké námitky, týkaly se doby trvání celého procesu.

Graf č. 16: Míra srozumitelnosti procesu odborného posuzování u současných žadatelů před zprostředkováním náhradní rodinné péče (1 – velmi srozumitelný, 5 – zcela

nesrozumitelný).⁷⁷

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se prostřednictvím kvalitativních rozhovorů se zájemci, kteří sami podali žádost o přerušení nebo zastavení řízení, zabývala rovněž důvody pro „stažení“ této žádosti. Pomineme-li žádosti, které byly staženy na základě změny poměrů v rodině (otěhotnění zájemkyně, onemocnění zájemce atd.), byl jako hlavní impuls uváděn neformální rozhovor s pracovníky krajského úřadu, informace, které žadatel obdržel při úvodních (skupinových) informačních setkáních nebo negativní závěry „úvodního“ psychologického vyšetření. Informace předávané krajskými úřady zájemcům měly charakter „upozornění“ na překážky či kontraindikace pro svěřeni dítěte do náhradní rodinné péče. Podobně je tomu často v úvodních rozhovorech či skupinových setkáních. Na tuto skutečnost lze nahlížet z několika perspektiv. Z pohledu krajských úřadů a dalších subjektů, které se podílejí na procesu odborného posuzování, je tento postup označován jako „aktivní práce s motivací“. Proces zprostředkování je mimo jiné procesem administrativním (byrokratickým). Pokud by se ve všech případech používaly pouze mechanismy standardního správního řízení, byly by krajské úřady zahlceny nadměrnou administrativou. Tento trend byl posílen po roce 2013, kdy došlo

⁷⁷ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

k výraznému nárůstu počtu žádostí o náhradní rodinnou péči, aniž by byly posíleny personální kapacity pracovišť (k němu docházelo až s určitým časovým odstupem). Zprostředkování náhradní rodinné péče (podobně jako další činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí) kombinují správní činnosti s výkonem sociální práce. Jako další důvod bylo uváděno, že jde o efektivní nakládání s finančními prostředky. Příprava zájemce stojí určité prostředky, pokud je od počátku zřejmé, že má žadatel malé šance na svěřeni dítěte, je zbytečné, aby proces příprav podstupoval.

Jak již bylo řečeno, v případě zájemců došlo ke stažení žádosti často z důvodu, že jim po úvodním rozhovoru na krajském úřadu nebo psychologickém vyšetření bylo sděleno, že by ještě měli zvážít odloženi podání žádosti na pozdější dobu, nebo, že jsou velmi malé šance na jejich úspěšné zařazení do evidence krajského úřadu. Na otázku, proč i v případě nesouhlasu s tímto stanoviskem krajského úřadu nevyužili žadatelé mechanismy, které nabízí správní řízení (včetně možného odvolání k Ministerstvu práce a sociálních věcí), byly sdělovány tyto odpovědi:

- a) Zájemce nevěděl o možnostech podávat odvolání.
- b) Krajský úřad je v oblasti náhradní rodinné péče naprostým „hegemonem“. I kdyby si zájemce při využití prostředků správního řízení „vybojoval“ zařazení do evidence, je to znovu krajský úřad (stejní pracovníci či pracovnice), který de facto rozhoduje o vyhledání dítěte pro zájemce. Nejsou přítom (logicky) stanoveny žádné lhůty, doba „čekání“ na dítě může být velmi dlouhá, resp. časově neomezená.
- c) Neexistují lhůty pro ukončení správního řízení, zájemcům bylo sděleno, že kraj sám případně řízení přeruší do vyřešení sporných otázek, doba tohoto přerušení přitom není nijak omezena.

3.19. Proces odborného posouzení z perspektivy osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany (realizátorů příprav)

V souladu se zadáním ze strany objednatele analýzy provedl zpracovatel kvalitativní rozhovory na téma „odborné posuzování“ s pěti subjekty, které jsou osobami pověřenými k výkonu sociálně-právní ochrany dětí pro zajištění příprav žadatelů k přijetí dítěte do rodiny. Pro rozhovory byly vybrány především větší organizace, které mají zásadní postavení v jednom regionu nebo působí ve více krajích (vybrané subjekty zajišťují nebo v uplynulých 5 letech zajišťovaly přípravy žadatelů v 10 krajích, činností tzv. „doprovázení“ pěstounských rodin pak pokrývají celé území České republiky). K rozhovorům byly

vybrány jak subjekty nestátní, tak organizace zřizované kraji⁷⁸. Některé z informací získané od pověřených osob, které se týkají tématu kritérií posuzování, případů předčasně ukončené náhradní rodinné péče atd., jsou uvedeny v následujících kapitolách Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Popis procesu odborného posouzení v krajích, kde oslovené pověřené osoby působí, se v zásadě shoduje s popisem učiněným ze strany krajských úřadů. Poněkud rozdílný je pohled na otázku doporučujících či nedoporučujících stanovisek podkladů, které jsou těmito pověřenými osobami krajům předávány (závěrečná zpráva z přípravy, tři oslovené organizace rovněž zajišťují psychologická vyšetření žadatelů): „je trend stále intenzivněji zdůvodňovat, proč zájemce nezařadit do evidence.“ Krajské úřady v případě určitých pochybností o zájemci požadují po pověřených osobách, aby jim poskytly „exaktní informace, na jejichž základě mohou žádost zájemce zamítnout“. Negativně je ze strany pověřených osob vnímáno, že se „krajské úřady při jednáních s neúspěšnými zájemci na tyto informace odkazují“, resp. uvádějí že „krajský úřad nemůže rozhodnout jinak, pokud obdržel od pověřené osoby podklady s negativním závěry“.

Existuje přitom velký rozdíl v transparentnosti procesu odborného posouzení pro pověřené osoby v jednotlivých krajích. Již byl zmíněn přístup Pardubického kraje, kde krajských úřad velmi intenzivně spolupracuje s realizátorem příprav a proces odborného posouzení je s přípravami úzce provázán. Zde jsou postupy kraje a kritéria, na jejichž základě jsou žadatelé hodnoceni, realizátorovi přípravy znám a proces posuzování považuje za zcela srozumitelný. Na opačném pólu stojí systém, kdy si kraj od pověřené osoby pouze objedná (veřejnou zakázkou) realizaci příprav pro předem stanovený okruh osob. Pověřené osoby neznají přesná kritéria odborného posuzování (znají samozřejmě právní a metodickou úpravu procesu odborného posuzování, ale nemají informace o tom, jak ji krajský úřad aplikuje u jednotlivých žadatelů), a nedostávají ani zpětnou vazbu o tom, zda byli zájemci, kteří prošli procesem příprav, do evidence krajského úřadu zařazeni a podobně. Lze tedy vysledovat tři základní přístupy k propojení příprav a odborného posuzování:

---

⁷⁸ Šlo o tyto subjekty: příspěvkové organizace krajů Centrum psychologické pomoci Ostrava a Poradna pro rodinu Pardubického kraje, a nestátní pověřené osoby Dobrá rodina o.p.s. Praha (organizace s celostátní působností), Trialog Brno a Sdružení pěstounských rodin Brno (obě organizace s působností v několika krajích České republiky).

- a) Jde o **oddělené procesy**. V některých krajích se realizátor příprav procesu odborného posuzování neúčastní. Funguje jako „dodavatel“ přípravy pro (krajským úřadem) předem vybranou skupinu žadatelů. Výstupem z přípravy je závěrečná zpráva, jejímž vyhotovením role realizátora příprav v procesu odborného posouzení končí (dalších fází práce s žadatelem se neúčastní). Realizátor přípravy (jímž je zpravidla nestátní subjekt) nedostává zpětnou vazbu o tom, zda byl jím připravený žadatel zařazen do příslušné evidence krajského úřadu. Typickým představitelem tohoto přístupu je Jihomoravský kraj.
- b) Jde o **částečně provázané procesy**. Ve většině krajů České republiky dochází k různým formám propojování procesu odborného posuzování a příprav. Projevuje se to různou mírou osobní účasti sociálních pracovníků a pracovník (nebo psychologek a psychologů) krajských úřadů na přípravách; skutečností, že realizátoři příprav kromě závěrečné zprávy z příprav provádějí na objednávku regionálního úřadu rovněž psychologické posouzení žadatele (například Hlavní město Praha); zástupce realizátora příprav se účastní na dalších fázích odborného posouzení a zprostředkování náhradní rodinné péče atd.
- c) Jde o **zcela provázané procesy**. Příprava je vnímána jako integrální součást odborného posuzování. Sociální pracovníci a pracovníce krajského úřadu odpovědní za přípravu podkladů pro vydání rozhodnutí se účastní větší části příprav a během nich formou pozorování a konzultací získávají informace o žadatelích. Realizátor příprav (který je zpravidla organizací zřizovanou krajem) provádí šetření ohledně žadatele (například psychologické posouzení), má zpětnou vazbu o vydaném rozhodnutí. Typickým reprezentantem tohoto přístupu je Pardubický kraj.

Co se týče role pověřených osob při závěrečné fázi zprostředkování („párování“ dítěte se žadatelem), po formálním ukončení činnosti poradních sborů (jak bylo patrné z předchozího výkladu více či méně působí poradní orgány v naprosté většině krajů i nadále), je zapojení zástupců pověřených osob nižší než v minulosti. Respondenti z řad pověřených osob však tuto skutečnost nijak nerozporovali s vědomím, že jde o výlučnou kompetenci krajského úřadu. Poněkud odlišný názor byl v kvalitativních rozhovorech prezentován ve vztahu k celkové době odborného posouzení. Zatímco respondenti z řad pověřených osob by uvítali zkrácení procesu, krajské úřady vnímají delší dobu celého procesu jako určitý časový prostor, v němž si mohou žadatelé „zvážit“ své motivace a předpoklady pro přijetí dítěte do rodiny. Pověřené osoby považují proces odborného posuzování za v zásadě funkční, Uvítaly by větší transparentnost procesu a vyjasnění rolí a odpovědnosti jednotlivých aktérů. Samostatnou otázkou je pak funkční propojení

procesu příprav zájemců o náhradní rodinnou péči a procesu odborného posuzování (vyjasnění, jakou roli má hrát příprava, zda je přímou součástí hodnocení předpokladů žadatele apod.).

3.20. Shrnutí procesní analýzy

3.20.1. Metodiky odborného posouzení na úrovni krajů

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zjišťovala, zda mají krajské úřady zpracovány vlastní metodický nebo pracovní postup pro odborné posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči nad rámec metodických doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009, která jsou podrobně popsána v části 4. této analýzy.

Tabulka č. 21: Přehled odpovědí na otázku týkající se vlastní metodické úpravy procesu odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči.⁷⁹

Region	Vlastní metodický postup krajského úřadu pro odborné posouzení	Poznámka
Hlavní město Praha	NE	Metodický postup odborného posouzení má zpracována městská organizace
Jihočeský kraj	ANO	-
Jihomoravský kraj	NE	Existuje však metodický pokyn z roku 2007 (starší než metodiky MPSV)
Karlovarský kraj	NE	-
Kraj Vysočina	ANO	-
Královéhradecký kraj	NE	-
Liberecký kraj	NE	-
Moravskoslezský kraj	ANO	-
Olomoucký kraj	NE	-
Pardubický kraj	NE	Metodiku posouzení má realizátor příprav zájemců o náhradní rodinnou péči
Plzeňský kraj	NE	-
Středočeský kraj	ANO	-
Ústecký kraj	ANO	-
Zlínský kraj	NE	-
Počet krajů s odpovědí ano:	5	-

⁷⁹ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

Většina krajů, i po změnách právní úpravy z roku 2013 nadále vychází (kromě platné právní úpravy), právě z těchto metodických materiálů. Pouze 5 krajských úřadů má zpracován vlastní metodický postup pro odborné posouzení, v případě dalších dvou krajů je tato metodika k dispozici na úrovni zřizované organizace, která výhradně nebo většinou zajišťuje v daném regionu přípravu zájemců k přijetí dítěte do rodiny (viz výše tabulku č. 21). Nová metodická úprava procesu odborného posuzování je přitom ze strany řady krajských úřadů vnímána jako nutnost. Jde zejména o posuzování předpokladů žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, jejichž počet po roce 2013 rapidně narostl. Právě u této skupiny žadatelů krajské úřady v současné době aktivně hledají určitou shodu na kritériích (viz kapitolu č. 4.3. této analýzy). Dále bylo zjišťováno, zda mají krajské úřady vlastními interními předpisy a metodikami písemně stanovenou strukturu a obsah základních dokumentů využívaných pro odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči (viz tabulku č. 22).

Tabulka č. 22: Přehled odpovědí na otázku, zda mají krajské úřady písemně stanoveny požadavky na strukturu a obsah základních dokumentů potřebných pro odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči.⁸⁰

Region	Psychologické vyšetření žadatele	Posouzení zdravotního stavu žadatele	Posouzení rodinného systému	Závěrečná zpráva z přípravy
Hlavní město Praha	ANO	NE	NE	NE
Jihočeský kraj	NE	NE	NE	ANO
Jihomoravský kraj	NE	ANO	NE	ANO
Karlovarský kraj	NE	NE	NE	ANO
Kraj Vysočina	NE	NE	NE	formou zakázky
Královéhradecký kraj	NE	NE	NE	NE
Liberecký kraj	NE	ANO	ANO	ANO
Moravskoslezský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Olomoucký kraj	NE	ANO	NE	NE
Pardubický kraj	NE	NE	NE	NE
Plzeňský kraj	NE	NE	NE	NE
Středočeský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Ústecký kraj	NE	ANO	NE	ANO
Zlínský kraj	NE	NE	ANO	ANO
Počet krajů	3	6	4	8

⁸⁰ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

s odpovědí ano:				
------------------------	--	--	--	--

Tyto směrnice jsou stanovovány především v krajích, kde provádí psychologické posouzení, přípravu nebo vyšetření zdravotního stavu externí subjekt nebo odborník. Pokud například vyšetření provádí přímo psycholog krajského úřadu, žádná zvláštní pravidla stanovována nejsou, podobně je tomu v případech, pokud přípravy zajišťují v kraji výhradně příspěvkové organizace zřízené krajem. Některé kraje se přímo odkazují na metodiky zřizovaných subjektů. Co se týče závěrečné zprávy z příprav, je „závazného pokynu“ ze strany kraje v některých případech dosahováno prostřednictvím vypsání veřejné zakázky. Zájemce o realizaci příprav je zpravidla povinen předložit metodiku příprav, jejíž součástí je i podoba závěrečné zprávy. Ta se pak stává tímto způsobem pro realizátora závaznou.

3.20.2. Proces odborného posouzení

Proces odborného posouzení na úrovni krajů lze popsat na základě dvou typů informací. První okruh se týká fázování celého procesu, získávání zásadních podkladů pro odborné posouzení (psychologické vyšetření, posouzení zdravotního stavu, posouzení rodinného systému atd.). Rozhodující je, zda jsou tyto podklady získávány před zařazením žadatele do přípravy, v jejím průběhu nebo po skončení přípravy. Zároveň bylo zkoumáno, zda je doporučení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, které je součástí předávané spisové dokumentace na úroveň krajského úřadu, nezbytnou podmínkou pro zařazení žadatele do přípravy (viz tabulka č. 23).

Tyto směrnice jsou stanovovány především v krajích, kde provádí psychologické posouzení, přípravu nebo vyšetření zdravotního stavu externí subjekt nebo odborník. Pokud například vyšetření provádí přímo psycholog krajského úřadu, žádná zvláštní pravidla stanovována nejsou, podobně je tomu v případech, pokud přípravy zajišťují v kraji výhradně příspěvkové organizace zřízené krajem. Některé kraje se přímo odkazují na metodiky zřizovaných subjektů. Co se týče závěrečné zprávy z příprav, je „závazného pokynu“ ze strany kraje v některých případech dosahováno prostřednictvím vypsání veřejné zakázky. Zájemce o realizaci příprav je zpravidla povinen předložit metodiku příprav, jejíž součástí je i podoba závěrečné zprávy. Ta se pak stává tímto způsobem pro realizátora závaznou.

Tabulka č. 23: Přehled podkladů, které jsou v jednotlivých krajích vyžadovány pro zařazení žadatele do přípravy.⁸¹

Region	Doporučující stanovisko OSPOD	Doporučující vyšetření psychologem	Posouzení zdravotního stavu	Posouzení rodinného systému	Další podklad
Hlavní město Praha	ANO	ANO	ANO	NE	NE
Jihočeský kraj	NE	NE	ANO	NE	NE
Jihomoravský kraj	ANO	NE	ANO	ANO	Úvodní rozhovor
Karlovarský kraj	NE	NE	ANO	NE	Úvodní psychologická konzultace
Kraj Vysočina	NE	ANO	ANO	ANO	Úvodní psychologický pohovor
Královéhradecký kraj	ANO	NE	ANO	NE	NE
Liberecký kraj	NE	ANO	NE	NE	NE
Moravskoslezský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO	Sociální zpráva OSPOD
Olomoucký kraj	ANO	ANO	ANO	ANO	Posouzení ekonomických a bytových poměrů
Pardubický kraj ⁸²	ANO	ANO	NE	ANO	NE
Plzeňský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Středočeský kraj	ANO	ANO	NE	ANO	Posouzení socio-ekonomických podmínek
Ústecký kraj	ANO	ANO	NE	ANO	NE
Zlínský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO	Posouzení socio-ekonomických podmínek
Počet krajů s odpovědí ano:	10	10	10	9	-

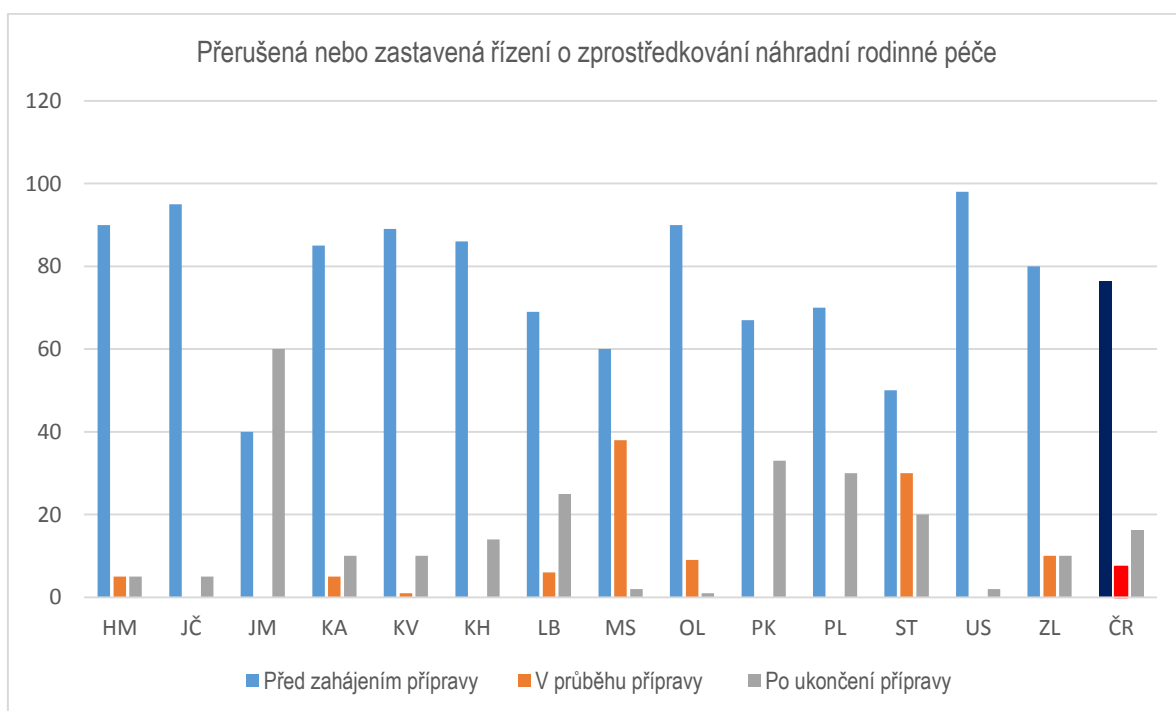
S průběhem procesu odborného posouzení souvisí další otázka a to, jak často a v jaké fázi dochází k zastavení procesu na základě podnětu samotných žadatelů (zpětvzetí

⁸¹ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

⁸² Posouzení zdravotního stavu žadatele je před přípravami prováděno výjimečně, zejména v případech pochybností o předpokladech žadatele v dané oblasti.

žádosti nebo žádosti o přerušení řízení) v porovnání s případy rozhodnutí kraje o nezařazení žadatele do příslušné evidence. Tedy, v jaké míře je využívána „neformální“ komunikace se žadateli, kdy jsou například po proběhlém psychologickém vyšetření upozorněni na kontraindikace k výkonu náhradní rodinné péče, v porovnání s formálními úředními procesy v rámci správního řízení. Z údajů za rok 2016 získaných od krajských úřadů vyplývá, že většina řízení (76 %) je zastavena ještě před zařazením žadatele do přípravy, pouze v 16 % po ukončení příprav (viz graf č. 17).

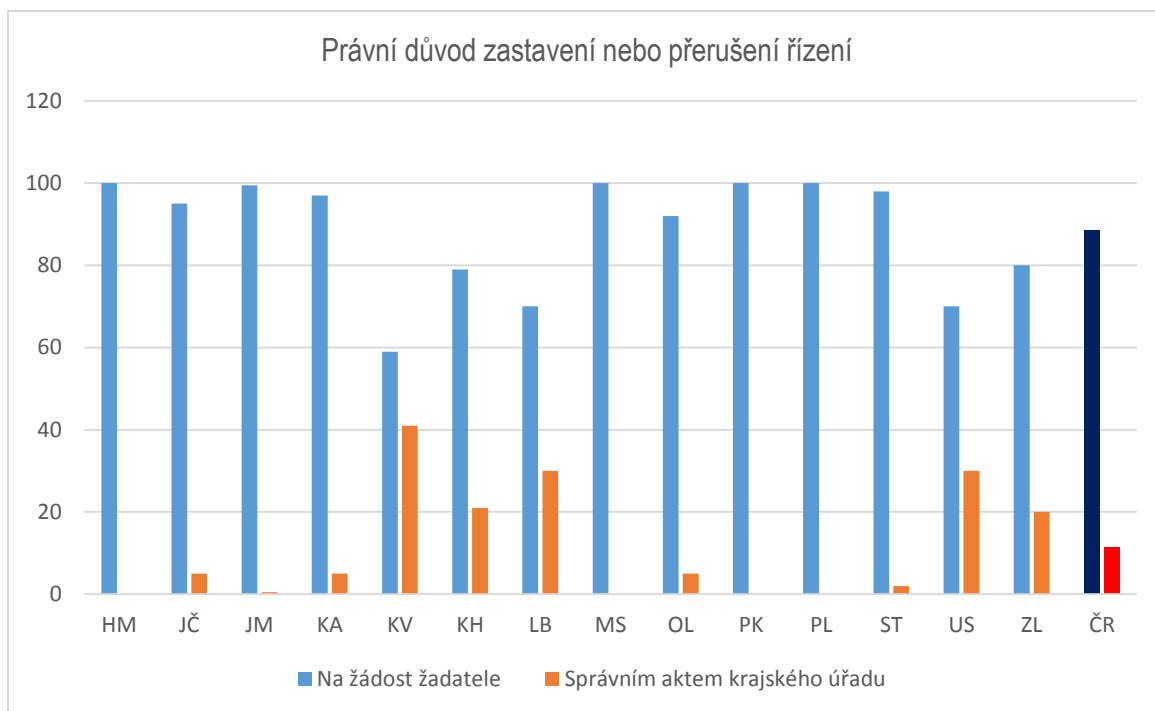
Graf č. 17: Přerušená nebo zastavená řízení o zařazení žadatele o zprostředkování náhradní rodinné péče do evidence žadatelů podle fází procesu odborného posuzování (údaje za rok 2016).⁸³

Tato skutečnost nepochybně souvisí s institutem úvodních rozhovorů a úvodních psychologických a zdravotních posouzení před zařazením žadatele do příprav. Podnětem pro zastavení nebo přerušení řízení je v naprosté většině případů žádost zájemce o náhradní rodinnou péči. Jak vyplývá z informací krajských úřadů a žadatelů, často k tomuto aktu dává doporučení přímo krajský úřad z důvodu zjednodušení souvisejících administrativních procesů (viz graf č. 18).

⁸³ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

Graf č. 18: Právní důvod přerušení nebo zastavení (resp. předčasného ukončení) řízení o zařazení žadatele o zprostředkování náhradní rodinné péče do evidence žadatelů (údaje za rok 2016).⁸⁴

Pokud již dospěje proces do fáze rozhodnutí, pokusil se zpracovatel zjistit, zda existují určité odlišnosti ve významu jednotlivých podkladů pro vydání rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence. Pro zjištění tohoto významu byla využita metoda škály (1 nejvyšší význam dokumentu – 5 nejnižší význam). Tato skutečnost byla zkoumána v kontextu s tím, zda v jednotlivých krajích obsahuje příslušný dokument jednoznačné doporučení či nedoporučení k zařazení žadatele do příslušné evidence vedené krajským úřadem. Zpracovatel analýzy si byl v případě této otázky vědom určitých limitů. Vzhledem k tomu, že proces odborného posuzování žadatelů je mimo jiné také správní řízením, neměl by krajský úřad s ohledem na „zásadu materiální pravdy“ předem upřednostňovat či upozadřovat některý z podkladů. Tyto pochybnosti se při šetření samotném potvrdily, nebo ve významu podkladů byly zjištěny minimální rozdíly. Řada krajů uvedla, že všechny podklady mají nejvyšší důležitost (viz tabulku č. 24).

Tabulka č. 24: Význam jednotlivých podkladů odborného posouzení pro vydání rozhodnutí

⁸⁴ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

o zařazení žadatele do evidence krajského úřadu včetně informace, zda dokumenty obsahují (na základě požadavku kraje) doporučení či nedoporučení k tomuto zařazení.⁸⁵

Region	Zpráva OSPOD	Psychologické vyšetření		Posouzení zdravotního stavu		Závěrečná zpráva z přípravy	
		Význam	Doporučení	Význam	Doporučení	Význam	Doporučení
Hlavní město Praha	2	1	ANO	1	ANO	2	ANO
Jihočeský kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	NE
Jihomoravský kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Karlovarský kraj	3	1	ANO	1	ANO	3	ANO
Kraj Vysočina	3	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Královéhradecký kraj	2	1	ANO	2	ANO	2	ANO
Liberecký kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Moravskoslezský kraj	1	1	NE	1	NE	1	NE
Olomoucký kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Pardubický kraj	1	1	NE	1	ANO	1	NE
Plzeňský kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Středočeský kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Ústecký kraj	1	1	ANO	1	ANO	1	ANO
Zlínský kraj	1	1	ANO	1	NE	1	NE
CELKEM ČR	1,33	1	12	1,1	12	1,2	10

V roce 2013, kdy byla zpracována již zmíněná *Analýza náhradní rodinné péče v České republice*, se průměrná doba procesu odborného posouzení (od okamžiku postoupení žádosti na krajský úřad po vydání pravomocného rozhodnutí) v jednotlivých krajích významně lišila. Pohybovala se od doby 3 měsíců po jeden rok. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala, nakolik se stav v jednotlivých krajích v této otázce změnil, a to pro jednotlivé „kategorie“ žadatelů o náhradní rodinnou péči. Republikový průměr obvyklé doby činí:

- a) cca 10,5 měsíce v případě žadatelů o osvojení dítěte;
- b) cca 11 měsíců v případě žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče;
- c) cca 12 měsíců v případě žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

⁸⁵ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

Obvykle se tedy tato doba pohybuje kolem jednoho roku u všech skupin žadatelů, mírně delší je u žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Existují však velké rozdíly mezi jednotlivými regiony, když se doba procesu pohybuje od 5 měsíců až po 16 měsíců (viz tabulku č. 25).

Tabulka č. 25: Obvyklá doba procesu odborného posouzení v jednotlivých krajích ČR od postoupení žádosti ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností po vydání pravomocného rozhodnutí (údaj za rok 2016 v měsících).⁸⁶

Region	Žádost o osvojení		Žádost o svěření dítěte do PP		Žádosti o zařazení do PPPD	
	minimální	Maximální	minimální	maximální	minimální	maximální
Hlavní město Praha	5	9	5	9	5	9
Jihočeský kraj	6	12	6	12	12	12
Jihomoravský kraj	15	15	15	15	15	15
Karlovarský kraj	8	8	8	8	10	12
Kraj Vysočina	12	12	10	10	12	12
Královéhradecký kraj	9	9	12	12	12	12
Liberecký kraj	11	11	11	11	13	13
Moravskoslezský kraj	12	12	12	12	12	12
Olomoucký kraj	9	12	9	12	9	12
Pardubický kraj	12	12	12	16	12	16
Plzeňský kraj	8	8	6	6	12	12
Středočeský kraj	10	10	12	12	15	15
Ústecký kraj	12	13	12	13	12	13
Zlínský kraj	12	12	12	12	12	12
Průměr ČR	10	11	10	11,5	11,5	12,5

3.20.3. Personální zajištění odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči

Za koordinaci procesu odborného posouzení a přípravu podkladů pro vydání rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele odpovídá ve všech krajích zaměstnanec nebo

⁸⁶ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy. Otázka byla položena na obvyklou průměrnou dobu celého procesu odborného posouzení. Některé kraje uvedly i minimální a maximální dobu, z tohoto důvodu uvádí zpracovatel analýzy údaje ve formě, jak byly poskytnuty krajskými úřady.

zaměstnankyně krajského úřadu s **kvalifikací sociálního pracovníka (pracovnice)**. Týmy pracovníků a pracovníc zabývajících se náhradní rodinnou péčí jsou na krajských úřadech poměrně malé, zpravidla jde o dva až 5 pracovníků (pracovnic) podle velikosti kraje. Vedle sociálních pracovníků (pracovnic) působí v týmech většiny krajských úřadů **psycholog (psycholožka)**, který provádí psychologické posouzení žadatelů. Pokud není psycholog přímo zaměstnancem krajského úřadu, je zařazen do organizace zřízené krajským úřadem. Další z nabízených možností bylo využití klinického psychologa s vlastní praxí, tuto variantu však neuvedl žádný z krajských úřadů. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala, kdo v jednotlivých krajích toto posouzení zajišťuje (viz tabulku č. 26).

Tabulka č. 26: Způsob personálního zajištění psychologického posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči.⁸⁷

Region	Psycholog krajského úřadu	Psycholog realizátora příprav	Psycholog organizace zřízené krajem, která nerealizuje přípravu
Hlavní město Praha		■	
Jihočeský kraj	■		
Jihomoravský kraj	■		
Karlovarský kraj	■		
Kraj Vysočina			■
Královéhradecký kraj	■		
Liberecký kraj	■		
Moravskoslezský kraj		■	
Olomoucký kraj	■		
Pardubický kraj		■	
Plzeňský kraj	■		
Středočeský kraj	■		
Ústecký kraj	■		
Zlínský kraj	■		
CELKEM ČR	10	3	1

Třetí odborností, která je přímo navázána na krajský úřad (ve formě „externí“ smlouvy) je posudkový lékař (v každém regionu jde zpravidla o jednoho až dva „smluvní“ lékaře či lékařky). Celkově jde tedy o skupinu cca 70 až 100 odborníků v rámci celé České

⁸⁷ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

republiky (nepočítaje vedoucí sociálních odborů, kteří vydávají konečné rozhodnutí), kteří se přímo podílejí na procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči. Poněkud širší je okruh osob, které se podílí na těchto procesech v rámci poradních orgánů krajských úřadů (viz podkapitolu 3.20.5. této analýzy).

3.20.4. Jaké informace dostávají žadatelé o náhradní rodinnou péči?

Úroveň informací o procesu odborného posouzení a jeho kritériích poskytovaných krajskými úřady se co do podrobnosti velmi liší. Některé krajské úřady (a rovněž Ministerstvo práce a sociálních věcí)⁸⁸ se omezují pouze na informace zákonného charakteru (platná právní úprava, odkaz na příslušný úřad, kde je možno podat žádost atd.). V několika krajích (Karlovarský, Královéhradecký) byly zřízeny (zpravidla v rámci projektů „standardizace“ kvality sociálně-právní ochrany) specializované webové stránky, další kraje informují zájemce více či méně podrobnými „průvodci“, které jsou k dispozici jak v tištěné, tak elektronické podobě (Moravskoslezský kraj, Olomoucký kraj). Pouze v některých krajích jsou tedy zájemcům k dispozici informace o kritériích, které by měl „vhodný“ náhradní rodič splňovat. Obecně lze říci, že více informací o procesu odborného posouzení je k dispozici pro zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu, nejméně pak pro žadatele o osvojení dítěte.

Liší se rovněž celkové vyznění informací pro zájemce o náhradní rodinnou péči. První způsob informace se zaměřuje na zdůraznění kontraindikací k výkonu péče, vybízí zájemce ke zvážení vlastních předpokladů a ujasnění motivace. Druhý způsob informování zdůrazňuje „pozitivní“ předpoklady vhodného zájemce. V tomto způsobu informování jde často o materiály, které vznikají jako součást kampaní či jiných aktivit pro získávání vhodných zájemců o náhradní rodinnou péči.

Ke sjednocení informovanosti zájemců o náhradní rodinnou péči (nejen o procesu odborného posuzování) se jeví jako jednou z možných cest vytvoření speciální sekce na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (resp. na webových stránkách „Právo na dětství“), kde by bylo možno sdělovat jednotné a podrobné informace.

---

⁸⁸ Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502> [cit. 2017-02-21].

3.20.5. Spolupráce mezi krajskými úřady a dalšími subjekty v závěrečné fázi zprostředkování náhradní rodinné péče

Podle § 27 odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí mohou krajské úřady při posuzování předpokladů a skutečností rozhodných pro svěření dítěte do náhradní rodinné péče spolupracovat s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, poskytovateli zdravotních služeb a školskými zařízeními, dalšími odbornými zařízeními, pověřenými osobami a odborníky pro otázky výchovy a péče o dítě, a to na bázi shromažďování podkladů pro vydání správního rozhodnutí. Vydáním rozhodnutí o zařazení žadatele do příslušné evidence vedené krajským úřadem však faktický proces posuzování předpokladů žadatele nekončí. Nastává klíčová fáze, kdy jsou tyto předpoklady hodnoceny a komparovány s potřebami dětí, jimž je třeba zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči (závěrečná fáze zprostředkování náhradní rodinné péče).

Do roku 2013 platila právní úprava § 38a zákona o sociálně-právní ochraně dětí, podle něhož hejtman kraje zřizoval „pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče jako zvláštní orgán kraje poradní sbor.“ Poradní sbor doporučoval pro určité dítě vedené v evidenci krajského úřadu vhodné žadatele vedené krajským úřadem nebo ministerstvem v evidenci žadatelů. Toto ustanovení bylo s účinností od 1. ledna 2013 vypuštěno a formou metodického vedení ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí bylo krajským úřadům doporučováno, aby do těchto procesů systematicky zapojovaly zejména příslušné orgány sociálně-právní ochrany (k dítěti i žadateli). Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zabývala otázkou, nakolik se situace od roku 2013 změnila, kdo se závěrečné fáze zprostředkování náhradní rodinné péče vedle krajského úřadu účastní. Analýza zjistila, že ve všech krajích i nadále fungují poradní sbory (se změněnými názvy, například pracovní skupina, kolegium, aktiv atd.). Došlo i k určité změně složení těchto poradních orgánů. V naprosté většině krajů jsou do tohoto procesu zapojeny obecní úřady obcí s rozšířenou působností místně příslušné k dítěti, v méně než polovině krajů však tytéž úřady s příslušností k žadateli (tato místní příslušnost se řídí trvalým pobytem žadatele, může se od místní příslušnosti k svěřovanému dítěti lišit). Pokud je dítě umístěno v ústavní péči, je téměř automaticky účasten výběru vhodných náhradních rodičů zástupce ústavního zařízení (viz tabulku č. 27). Pouze v menšině krajů se podobný princip uplatňuje i v případech, kdy dítě vyrůstá v náhradní rodinné péči (přizvání tzv. „doprovázející organizace“, konzultace s pěstouny na přechodnou dobu, kteří o dítě

pečují⁸⁹ atd.). Je tedy zřejmé, že i když jednoznačnou odpovědnost za proces odborného posouzení a následného zprostředkování náhradní rodinné péče odpovídá v rámci výkonu přenesené působnosti krajský úřad, je i nadále uplatňován konziliární (týmový) přístup k rozhodovacím procesům. Na rozdíl od předchozího stavu má však role těchto poradních orgánů neoficiální charakter.

Tabulka č. 27: Přehled subjektů, které se podílí na závěrečné fázi procesu zprostředkování náhradní rodinné péče v jednotlivých krajích.⁹⁰

Region	Orgán sociálně-právní ochrany příslušný k žadateli	Orgán sociálně-právní ochrany příslušný k dítěti	Ústavní zařízení (pokud je dítě umístěno v zařízení)	Poradní orgán krajského úřadu (sbor, aktiv, skupina atd.)
Hlavní město Praha	NE	ANO	ANO	ANO
Jihočeský kraj	NE	NE	ANO	ANO
Jihomoravský kraj	NE	ANO	ANO	ANO
Karlovarský kraj	NE	ANO	ANO	ANO
Kraj Vysočina	NE	ANO	ANO	ANO
Královéhradecký kraj	NE	ANO	NE	ANO
Liberecký kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Moravskoslezský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Olomoucký kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Pardubický kraj ⁹¹	ANO	NE	NE	ANO
Plzeňský kraj	NE	ANO	ANO	ANO
Středočeský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
Ústecký kraj	NE	ANO	ANO	ANO
Zlínský kraj	ANO	ANO	ANO	ANO
CELKEM ČR	6	12	12	14

⁸⁹ V několika krajích předkládají pěstouni na přechodnou dobu zprávy o vývoji dítěte jako podklad pro zprostředkování další náhradní rodinné péče.

⁹⁰ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

⁹¹ Obecní úřad obce s rozšířenou působností místně příslušný k žadateli se v Pardubickém kraji účastní závěrečné fáze procesu zprostředkování („párování“ žadatele a dítěte) v případě, že v rámci své činnosti dal nedoporučující stanovisko (krajský úřad v tomto případě provádí revizní sociální šetření a s žádostí dále pracuje).

Zpracovatel Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči doporučuje reagovat na výše uvedené skutečnosti standardizací procesu odborného posouzení a sjednocením postupů ve všech krajích (viz závěrečná doporučení v části 6. této analýzy).

4. Analýza kritérií posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči

4.1. Úvod

Předchozí kapitola Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se v souvislosti s informacemi, které jsou poskytovány zájemcům, dotkla otázky kritérií, na jejichž základě je v jednotlivých krajích posuzována vhodnost těchto zájemců pro náhradní rodinnou péči. Tato část Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zabývá podrobně otázkou, jaká kritéria jsou při rozhodování o zařazení či nezařazení žadatelů o náhradní rodinnou péči uplatňována a jaká je jejich důležitost pro rozhodování o „vhodnosti“ žadatele.

Platná právní úprava popsaná v kapitole 2.2. této analýzy definuje základní „tematické“ okruhy odborného posouzení, není však stanoven jejich **obsah**. Na tuto otázku narazil zpracovatel analýzy již v samotném počátku výzkumu (v rámci úvodních kvalitativních rozhovorů), z nichž vyplynula určitá omezení při zkoumání obsahu jednotlivých kritérií. Exaktní zkoumání jeví založených na vysoké míře subjektivity jednotlivců (byť jde o odborníky) naráží vždy na řadu překážek. Nelze například „změřit“ (a to ani kvalitativními výzkumnými metodami) vliv osobních sympatií či nesympatií vůči žadatelům při rozhodování. Pomocí standardních výzkumných metod lze tedy postihnout pouze význam definovaných kritérií, rozdíly mezi jednotlivými regiony atd. Je také možno vysledovat i postoje k určitým aspektům, které jsou součástí posuzování.

Jen velmi omezeně však lze zhodnotit roli intuice, skrývaných předsudků a uplatňování vlastních hodnotových kritérií. Procesní analýza poukázala na fakt, že skutečného rozhodování se účastní velmi omezený počet jednotlivců. V první řadě jde o pracovníka či pracovníci krajského úřadu, který/á odpovídá za přípravu rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do evidence a často také o výběru konkrétního dítěte, které bude žadateli „nabídnuto“. Vzhledem k počtu případů, který je na úrovni krajských úřadů řešen, jde zpravidla o jednotlivce, kteří svým rozhodováním ovlivňují celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče v daném kraji. Vedle nich působí (opět pouze) několik jednotlivců, jejichž názor je zásadní pro posouzení psychického a zdravotního stavu žadatele. Výzkum kritérií posuzování je tedy důležitým počinem, klíčové jsou však nejenom názory

a postoje odpovědných pracovníků, ale také jejich kompetence, metodické vedení a také transparentnost celého procesu odborného posouzení.

Co se týče výzkumu významu kritérií posuzování, soustředila se Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči na soubor témat (kritérií) vyplývajících z dostupných metodických dokumentů (zejména metodických doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí):

- a) charakteristika osobnosti žadatele,
- b) psychický stav žadatele,
- c) zdravotní stav žadatele,
- d) rodičovské kompetence žadatele,
- e) motivace k přijetí dítěte do péče
- f) rodinný stav žadatele (zda jde o tzv. samožadatele, manžele atd.)
- g) počet a věk ostatních dětí v rodině (pokud žadatel již nějaké děti vychovává),
- h) sexuální orientace žadatele,
- i) sociální situace žadatele (zejména v případě, je-li zadlužen, pobírá dávky atd.)
- j) úroveň bydlení žadatele,
- k) náboženské vyznání žadatele,
- l) tolerance žadatele k menšinám,
- m) schopnost žadatele spolupracovat s vlastní rodinou dítěte (u žadatelů o svěřením dítěte do pěstounské péče a o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu).

Tato kritéria byla porovnávána mezi jednotlivými typy náhradní rodinné péče (osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu).

4.2. Právní a metodická úprava kritérií odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči (předpoklady žadatele)

Ačkoliv zákonná úprava rámcově stanoví, jaké skutečnosti se u žadatelů i dětí posuzují, není blíže upřesněno a metodicky sjednoceno, jaké předpoklady má žadatel naplnit a jak mají být tyto předpoklady zjišťovány a posuzovány. K zákonné úpravě (kromě komentářů, které se však zaměřují především na právní stránku procesu) je dosud hlavním upřesňujícím dokumentem *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče* (dále jen „*Metodické doporučení 7/2009*“), které bylo vydáno spolu se samostatným *Metodickým doporučením*

MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči (dále jen „*Metodické doporučení 8/2009*“). V minulosti existovaly na úrovni ústředního orgánu rovněž komplexnější metodické materiály⁹². Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zabývala otázkou, zda si krajské úřady vytváří vlastní metodické materiály a postupy pro oblast obdobného posuzování, nebo zda se spoléhají na metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009 či dokonce jiná „know-how“ (například krajských poradenských pracovišť).

Metodické doporučení č. 7/2009 obsahuje rovněž doporučený metodický rámec pro přípravu (této části se podrobněji věnuje *Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání*). Jedním z definovaných cílů příprav je podle metodického doporučení **získání kvalifikovaných informací o žadatelích, jejich chování a prožívání a jejich následné vyhodnocení ve vztahu k možnému přijetí dítěte**. Proces odborného posouzení by tak měl být s procesem příprav úzce spojen. Vzhledem k tomu, že se problematikou příprav žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči zabývá již zmíněná samostatná analýza, věnuje se tato analýza pouze „rozhraní“ mezi odborným posuzováním a přípravami.

Podle *Metodického doporučení č. 7/2009* má odborné posuzování zahrnovat vyhodnocení řady skutečností zjišťovaných o žadatelích již od momentu podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřad vypracovává kompletní dokumentaci o žadatelích včetně zprávy ze sociálního šetření v rodině žadatelů. Zpráva zahrnuje informace o rodinné situaci, bytových podmínkách, sociální síti rodiny a další informace, které je možné získat se souhlasem žadatelů, např. formou referencí od zaměstnavatele, ze školy aj.

4.2.1. Charakteristika osobnosti žadatele a psychický stav

V současné době převažuje koncepce, kdy je osobnost žadatele (v poměrně širokém pojetí) posuzována zároveň s jeho psychickým stavem (a někdy také rodinným systémem) v rámci **psychologického vyšetření**. Podle Komentáře k zákonu o sociálně-

---

⁹² Jako příklad lze uvést publikaci *Metodika odborných služeb v náhradní rodinné péči*, vydanou Ministerstvem práce a sociálních věcí v roce 1979. Na této publikaci se podílela celá řada odborníků (např. Prof. Zdeněk Matějček). Tato metodika obsahuje i části věnované kritériím výběru žadatelů (autor Jiří Kovařík) či postupům při odborném posuzování, resp. „diagnostickým“ metodám (autor Pavel Říčan).

právní ochraně dětí má být psychologické vyšetření žadatelů, případně žadatele a jeho manžela (partnera), „zaměřeno zejména na posouzení psychického stavu, výchovných předpokladů, motivace k podání žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a stability manželského (partnerského) vztahu žadatelů.“⁹³ Podle tohoto pojetí má být úvodní vyšetření prováděné psychologem krajského úřadu „zaměřeno diagnosticky a jeho cílem je eliminovat již v počáteční fázi odborného posuzování žadatele se zjevnými psychopatologickými odlišnostmi, které jsou kontraindikací pro náhradní rodinnou péči. Při zjištění rizik, která jsou neslučitelná se svěřením dítěte do náhradní rodinné péče žadatele, již krajský úřad nemusí pokračovat v dalším odborném posuzování žadatele a v přípravě žadatele k přijetí dítěte do rodiny a může rovnou přistoupit k rozhodnutí o zamítnutí žádosti o zařazení do evidence žadatelů“ (§ 22 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Po provedení přípravy má být podkladem pro závěrečnou konzultaci žadatelů s psychologem krajského úřadu zpráva o zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Výstupem je „závěrečná psychologická zpráva“. Citovaný komentář uvádí, že „tato závěrečná zpráva by neměla obsahovat doporučení psychologa ohledně zařazení či nezařazení žadatele do evidence žadatelů, neboť konečné rozhodnutí vydává krajský úřad na základě komplexního posouzení žádosti a závěrů odborného posouzení, přičemž psychologická zpráva je pouze jedním z podkladů pro vydání rozhodnutí.“⁹⁴ Tento výklad je v kolizi s *Metodického doporučení č. 7/2009*, podle něhož má být výstupem z úvodního psychologického vyšetření závěr v podobě jedné z následujících variant:

- a) doporučuji (žadatelé pokračují ve skupinových přípravách),
- b) nedoporučuji (žadatelé již v přípravě nepokračují),
- c) doporučuji s připomínkou (žadatelé pokračují ve skupinových přípravách a podle druhu uvedené podmínky je u nich sledován vývoj v dané oblasti).

Co se týče výroku psychologického posudku, současný výklad uvedený v citovaném Komentáři k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí je poněkud jiný, než byl v době vzniku *Metodického doporučení č. 7/2009*. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala, jaká je praxe, zda se v jednotlivých krajích postupuje i nadále podle metodického doporučení nebo si krajský úřad (nejen v případě psychologického vyšetření ale i dalších odborných posudků) ponechává prostor pro vlastní správní uvážení a kategorický výrok od zpracovatelů odborných posudků nevyžaduje.

---

⁹³ MACELA, Miloslav [et al]. (2015), s. 331.

⁹⁴ Tamtéž.

Na přípravu navazuje další setkání s psychologem (v tomto případě má jít o psychologa krajského úřadu), tentokrát ve formě závěrečné konzultace, na němž se vyhodnocuje „konečná připravenost“ žadatelů k přijetí dítěte. V případě, že předchozí psychologické vyšetření skončilo s výhradou, má být dokončena diagnostická část vyšetření. Výstupem je závěrečná psychologická zpráva, která obsahuje pouze doporučující nebo nedoporučující stanovisko.

Podrobně se otázkou psychologického posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči zabývá již zmíněné *Metodické doporučení MPSV č. 8/2009*. Toto doporučení obsahuje rovněž pokyny k posouzení zdravotního stavu, hmotných a sociálních podmínek žadatele atd. *Metodické doporučení č. 8/2009* shrnuje cíle odborného posouzení do dvou základních otázek:

1. Do jaké míry jsou žadatelé způsobilí pro určitou formu náhradní rodinné péče. Tuto způsobilost definuje metodické doporučení jako „nepřítomnost rizikových faktorů“. Posouzení způsobilosti má být provedeno na základě zkoumání charakteristiky osobnosti, psychického stavu, výchovných schopností a zkušeností žadatele, stability partnerského vztahu a kvality rodinného prostředí.
2. Do jaké míry jsou žadatelé aktuálně připraveni k převzetí dítěte do péče z hlediska svých vědomostí a výchovných předpokladů. V tomto případě jde zejména o představy žadatelů o dítěti (nároky na dítě), míru tolerance žadatelů vůči „odlišnosti“ dítěte od původních představ, motivaci k podání žádosti, materiální podmínky pro přijetí dítěte do rodiny a aktuální zdravotní stav žadatelů.

Doporučený diagnostický postup spočívá v prostudování spisové dokumentace žadatelů, individuálních i „párových“ rozhovorech se žadateli, užití diagnostických technik a jejich vyhodnocení a zpracování diagnostických závěrů a písemné zprávy. Mezi diagnostickými technikami se doporučuje využití řízeného rozhovoru a strukturovaných dotazníků, použití techniky umožňující pozorování (resp. interakční přístup), uplatnění projektivního přístupu a případných dalších „speciálních“ metod. Písemná zpráva (výstup z psychologického vyšetření a stručná závěrečná zpráva) mají obsahovat odpovědi na soubor otázek, které korespondují s definovanými cíli odborného posouzení.

Metodické doporučení č. 8/2009 definuje určité rizikové prvky na straně žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči:

- věk žadatelů; rizikovým prvkem je věk žadatelů nad 50 let⁹⁵ a věkový rozdíl mezi žadatelem a dítětem pod 20 nebo nad 40 let;
- tělesná onemocnění (nemoci či poruchy s nepříznivou prognózou znesnadňující výkon rodičovské funkce);
- psychické poruchy; za závažná rizika, která mohou být pokládána za kontraindikaci výkonu náhradní rodinné péče jsou označeny psychotické změny osobnosti (výrazné schizoidní rysy), psychopatie, hraniční stavy a patické nálady (hysteroidní, manické, bipolární, depresivní), těžké neurotické poruchy (obsedantní, stresové, posttraumatické, výrazné pocity viny, poruchy příjmu potravy atd.);
- omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům ze zdravotních důvodů (dnes „svéprávnosti“), ale též invalidní důchod;
- léčba závislosti.

V oblasti manželství a partnerského soužití jsou za rizikové faktory pokládány:

- absence vztahu (zejména pokud žadatel dosud neměl žádný vztah nebo byl minulý vztah problematický);
- krátká doba trvání vztahu (v případě manželství méně než tři roky), případně netypický průběh soužití (opakované rozchody, pauzy, dlouhodobá nepřítomnost jednoho z partnerů);
- nestabilita vztahů (třetí a další manželství žadatele, inkompatibilita osobních vlastností a cílů partnerů, problematická motivace či okolnosti uzavření manželství);
- indikátory partnerské krize (napětí ve vztahu, nezvládané konflikty, citová neúčast atd.).

Další oblastí pozornosti má být vztah k vlastním dětem (rizikem jsou problematické výchovné předpoklady, netolerance, agresivita, lhostejnost, nezájem o vlastní děti), způsob výkonu rodičovské odpovědnosti a způsob výchovy dětí v péči (neschopnost potřebné stimulace dítěte, rigidita atd.). Z hlediska osobnostních kritérií jsou sledovány:

---

⁹⁵ V této souvislosti stojí za zmínku, že v případě příbuzenské pěstounské péče, tedy u osob, které neprocházejí odborným posouzením, činí podle dostupných výzkumů věkový medián 58 let u mužů a 57 let u žen. In: *Zmapování ekonomické situace pěstounských rodin a zařízení pro výkon pěstounské péče*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 2010. 241 s.

- aspirace a osobní cíle (rizikem jsou vysoké nároky na dítě, neadekvátní představy či konflikty partnerů v požadavcích na dítě, nízká tolerance vůči odlišnostem atd.);
- motivace k žádosti (za rizikovou je pokládána neujasněná, rozporná, preferující osobní zájmy na úkor potřeb dítěte atd.);
- struktura, resp. poruchy osobnosti (extrémy v projevech chování, nezralá sebekontrola, rizika v sociální interakci a komunikaci, radikalismus, egocentrismus); v případě intelektu je za hranici kontraindikace považován výrazný podprůměr, resp. středně těžká mentální retardace (specifická rizika však může přinášet i příliš vysoký intelekt).

Mezi sledovanými faktory je uvedena rovněž sexuální orientace žadatele. Zde se však metodické doporučení bez bližšího vysvětlení omezuje na obecné konstatování, že tento faktor má být sledován pokud „ovlivňuje výkon rodičovské funkce nebo ohrožuje práva a vývoj dítěte“. V širším smyslu může být rizikem inkompatibilita vlastností, postojů, sklonů partnerů (včetně extrémních hodnot maskulinity – femininity u opačného pohlaví).

Ačkoliv by se *Metodické doporučení č. 8/2009* podle svého názvu mělo zabývat pouze oblastí psychologického vyšetření, zahrnuje i celou řadu dalších oblastí odborného posouzení, které přímo s oborem psychologie nesouvisí. Jako příklad lze uvést například hmotné a sociální podmínky žadatele (je vyžadován příjem alespoň 1,5 násobek životního minima, odpovídající bydlení, nekonfliktní soužití osob ve společné domácnosti a uspořádané generační vztahy) a „občanská kritéria“, mezi něž řadí citované metodické doporučení trestněprávní oblast, životní styl a morálku (rizikovými faktory jsou například „primitivní životní styl“, ale také extrémní předsudky, fanatismus atd.), členství v rizikových skupinách a sektách a rovněž pracovní charakteristika (zde je jako negativní faktor uvedena fluktuace, porušování pracovní kázně nebo naopak extrémní preference práce před rodinnými záležitostmi). *Metodické doporučení č. 8/2009* tak vnímá psychologické posouzení v procesu odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v České republice za klíčové, neboť se dotýká oblastí spadajících do sféry dalších (nepsychologických) odborností, zejména oblastí sociální práce. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zjišťovala, nakolik tyto metodické dokumenty ovlivňují praxi v České republice, zda oblast odborného posuzování prochází zásadnějšími změnami zejména v kontextu se skutečností, že paralelně dochází ke změnám v oblasti příprav budoucích náhradních rodičů a (na rozdíl od doby vzniku citovaných metodických materiálů) existuje systém odborné podpory pěstounů i poté, co již přijali dítě do péče.

4.2.2. Zdravotní stav žadatele a dítěte, jemuž má být zprostředkována náhradní rodinná péče

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje cíl posouzení zdravotního stavu žadatele v tom, že má být zjištěno, zda „z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě“. Posouzení zdravotního stavu žadatele musí probíhat v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením⁹⁶, která zakazuje jakoukoliv diskriminaci osob se zdravotním postižením v oblasti rodiny a rodičovství, a to nejen při výkonu práva péče o vlastní dítě, ale rovněž diskriminaci těchto osob při uplatňování žádosti o svěřeni dítěte do náhradní péče, tj. o svěřeni dítěte do osvojení, poručenství nebo pěstounské péče (čl. 23 uvedené úmluvy).

V roce 2013 byl vydán *Doporučený postup pro posudkové lékaře a posuzují krajské lékaře č.j. 2013/ Čj. 2013/47924-72 „Posuzování zdravotního stavu dětí a žadatelů pro účely náhradní rodinné péče dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „*Doporučený postup pro posudkové lékaře*“). Lékařské odborné posouzení zdravotního stavu dětí i žadatelů pro účely sociálně-právní ochrany dětí má podle tohoto doporučení „zabránit svěřeni dětí do výchovy osobám, jež nevyhovují vysokým a dlouhodobým nárokům rodičovské péče“. Je třeba zároveň posoudit, zda zdravotní stav dítěte nebrání svěřeni do náhradní rodinné péče.

Posuzování zdravotního stavu žadatelů proto zahrnuje posouzení, zda je jejich zdravotní stav po stránce duševní, tělesné nebo smyslové nebrání výkonu dlouhodobé, soustavné, dostatečné a řádné péče a výchově dítěte. Tento stav se hodnotí z hlediska predikce dalšího vývoje tohoto stavu do doby zletilosti dítěte (předcházení tomu, aby nároky mnohaleté výchovy dítěte nevedly ke zhoršení či zhoršování existujícího nepříznivého zdravotního stavu žadatele). *Doporučený postup pro posudkové lékaře* uvádí, že toto posuzování musí mít individuální charakter a nesmí vycházet pouze ze samotné existence zdravotního postižení jako takového, ale z dopadu tohoto postižení na dlouhodobé pečovatelské a vychovatelské schopnosti žadatele. Posuzující lékaři mohou rovněž přihlídnout i k výsledkům psychologického vyšetření nebo sociálního šetření, avšak jen potud, pokud mají význam pro posouzení zdravotního stavu žadatele.

Zprávy praktických lékařů by měly obsahovat údaje ze zdravotní dokumentace žadatele včetně zpráv a nálezů odborných lékařů, v jejichž péči je žadatel. Zprávy odborných

---

⁹⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.

lékařů musí obsahovat údaje o současném stavu, včetně příslušných funkčních nálezů, o dosavadním průběhu a délce trvání onemocnění, o způsobu léčení a o prognóze onemocnění. Neměly by být starší než 6 měsíců. U žadatele, jenž se v posledních 5 letech léčil na psychiatrii, musí být provedeno psychiatrické vyšetření. V ostatních případech se psychiatrické vyšetření provede jen tehdy, má-li posuzující lékař zato, že je k posouzení zdravotního stavu nezbytné (zejména pokud má zdravotní stav dopad na stav „duševní pohody“ žadatele či žadatelky).

Doporučený postup pro posudkové lékaře obsahuje rovněž výčet osob, které se nedoporučují zařadit do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči z důvodu nevyhovujícího zdravotního stavu:

- mají z důvodu svého nepříznivého zdravotního stavu podstatně omezenou psychickou a fyzickou výkonnost, soběstačnost, pohyblivost a schopnost orientace či komunikace, čímž jsou podstatně omezeny jejich výchovné a pečovatelské schopnosti, především ve vztahu k soustavné a dlouhodobé péči o dítě,
- jde o osoby, které by svým onemocněním ohrožovaly, popř. mohly ohrožovat zdravý vývoj dítěte (například bacilonosiči, alkoholici a ostatní toxikomani),
- jde o osoby, které by nedostatkem výchovných schopností, charakterovými vadami a poruchami sociability a adaptace ohrožovaly harmonický vývoj dítěte (osoby sociálně a společensky problematické, osoby se sníženými duševními schopnostmi a podobně).

Při posuzování zdravotního postižení osoby, která žádá o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči, by lékař měl přihlídnout k sociálním podmínkám a rodinnému zázemí žadatelů (např. partner bez zdravotního postižení, či pouze s lehkým fyzickým omezením). Při posuzování lze vzít v úvahu i výsledky hodnocení zdravotního stavu ve věcech sociálního zabezpečení, pokud se zjišťováním uvedených skutečností žadatel souhlasí.

Součástí *Doporučeného postupu pro posudkové lékaře* je rovněž obsah posudku o zdravotním stavu žadatele/žadatelky, jehož součástí je vedle identifikačních údajů seznam lékařských zpráv a nálezů, z nichž posuzující lékař vycházel, a dále „diagnostický souhrn všech zdravotních postižení, zhodnocení současného stavu a prognózy všech postižení, zhodnocení jednotlivých zdravotních postižení z hlediska omezení výchovných a pečovatelských schopností, závěry psychologického vyšetření významné pro posouzení

zdravotního stavu žadatele/žadatelky, závěry sociálního šetření významné pro posouzení zdravotního stavu žadatele/žadatelky, celkové zhodnocení a jednoznačný závěr:

- a) doporučuje se zařazení osoby do evidence žadatelů,
- b) nedoporučuje se zařazení osoby do evidence žadatelů,
- c) doporučuje se zařazení osoby do evidence žadatelů, avšak jen s určitými výhradami (např. žadatel je schopen pečovat pouze o dítě od určité věkové hranice, pouze o dítě bez těžšího zdravotního postižení apod., doporučení pouze určité formy náhradní rodinné péče),
- d) posudek nelze vypracovat, protože pro nedostatek nezbytných podkladů není možné posoudit, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě.“

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala postoje krajských úřadů k citlivé otázce zdravotního znevýhodnění žadatele u jednotlivých typů péče, zda je a priori považováno za kontraindikaci přijetí dítěte do osvojení, pěstounské péče nebo pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, nebo zda postupují „nediskriminačně“ podle citovaného doporučeného postupu z roku 2013.

Posuzování zdravotního stavu dítěte pro účely osvojení nebo pěstounské péče má podle *Doporučeného postupu pro posudkové lékaře* zahrnovat posouzení úrovně tělesného, duševního a smyslového vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků ve vztahu ke zjištěnému zdravotnímu postižení. Vyšetření zdravotního stavu dítěte musí „být úplné a podrobné do té míry, aby postihlo celkový obraz o tělesném i duševním stavu a vývoji dítěte, jeho prognóze a o možnostech sociálního zařazení a budoucím osvojitelům/pěstounům poskytlo objektivní informace v potřebném rozsahu“. Při svém posuzování mají lékaři krajských úřadů vycházet z vyšetření zdravotního stavu dítěte provedeného:

- a) u dítěte umístěného v kojeneckém ústavu a dětském domově do 3 let věku lékaři tohoto zařízení,
- b) u dítěte nacházejícího se na novorozeneckém oddělení lékaři zdravotnického zařízení určeného orgánem sociálně-právní ochrany,
- c) u ostatních dětí jejich registrujícím praktickým lékařem pro děti a dorost, jenž přitom spolupracuje s dalšími odborníky.

Posudek o zdravotním stavu dítěte má vedle osobních údajů obsahovat seznam lékařských zpráv a nálezů, z nichž posouzení zdravotního stavu dítěte vycházelo (včetně uvedení jména a odbornosti lékaře, data vyšetření), psychologické vyšetření (s uvedením, kdy a kým bylo provedeno) a dále „celkové zhodnocení zdravotního stavu dítěte, jeho psychomotorického vývoje, sociální adaptace a jejího předpokládaného vývoje, spolu s vyjádřením k prognóze a předpokládanému vývoji, nutnosti potřeby kompenzačních pomůcek, výchovných a pečovatelských opatření, např. trvale dieta, trvale invalidní vozík, schopnost vzdělavatelnosti, poruchy chování, potřeba trvalé medikace, popř. soustavné rehabilitace.“ Posudek má obsahovat jednoznačný závěr, vyjádření **doporučení či nedoporučení náhradní rodinné péče**.

Zde narážíme na poměrně problematickou otázku interpretace tohoto doporučení. Pokud by posouzení zdravotního stavu dítěte hodnotilo samu skutečnost, zda dítěti lze zprostředkovat s ohledem na jeho zdravotní stav (jakoukoliv) náhradní rodinnou péči, bylo by v rozporu s platnou právní úpravou, která s účinností od 1. ledna 2013 odstranila pojem „dítě vhodné pro náhradní rodinnou péči“. V úvodu této podkapitoly citovaná Úmluva o právech osob se zdravotním postižením jednoznačně zapovídá diskriminaci dětí se zdravotním znevýhodněním, která by mohla nastat mimo jiné tím, že jim systém nedokáže zajistit (být náhradní) rodinné prostředí. Je tedy možné hodnotit pouze předpoklady konkrétních žadatelů pečovat o dítě, které má zdravotní znevýhodnění (včetně dlouhodobé nemoci, psychiatrického onemocnění atd.). Problematice náhradní rodinné péče o děti se zdravotním i jiným znevýhodněním se podrobně věnuje *Analýza potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami*. V rámci této analýzy bylo zjišťováno, jak se s posouzením zdravotního stavu dítěte pracuje během procesu zprostředkování náhradní rodinné péče a postoje klíčových aktérů (pracovníci krajských úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, pověřených osob zajišťujících přípravu) k otázce vyhledávání náhradní rodinné péče pro všechny děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, včetně dětí s vážným zdravotním (mentálním, kombinovaným atd.) znevýhodněním.

4.2.3. Posuzování manželského vztahu a prostředí v rodině (posouzení rodinného systému)

Součástí odborného posouzení žadatelů má být rovněž posouzení stability manželského vztahu a prostředí v rodině. Manžel pěstouna musí být vždy zahrnut do odborného posouzení i v případech, kdy sám o svěřeni dítěte nežádá. Podle § 965 odst. 3 občanského zákoníku se na péči o dítě svěřené do pěstounské péče podílí i manžel

pěstouna, pokud žije v rodinné domácnosti, a to i tehdy, je-li dítě svěřeno do tzv. „výlučné“ péče jednoho z manželů. Totéž platí i pro posuzování druha nebo družky žadatele v případě žadatelů, kteří žijí v nesezdaném soužití (ačkoliv právní úprava tuto kategorii nezná), a posuzování partnera žadatele o zprostředkování pěstounské péče, který vstoupil do registrovaného partnerství osob stejného pohlaví. Odborné posuzování manžela, druha nebo partnera žadatele není zúženo jenom na posuzování jeho bezúhonnosti, ale má mnohem širší dosah. Jestliže manžel, druh nebo partner žadatele odmítá svoji spolupráci na procesu odborného posouzení z hlediska posouzení rodinného zázemí žadatele a stability jeho partnerského svazku, může být skutečnost legitimním důvodem pro zamítnutí žádosti žadatele o zařazení do evidence krajského úřadu, neboť v takové situaci nelze provést odborné posouzení v celém rozsahu, který je zákonem požadován. Zvláště závažnou skutečností je odmítnutí manžela, druha či partnera žadatele účastnit se psychologického posouzení nebo přípravy k přijetí dítěte do rodiny, jejíž zhodnocení je rovněž povinnou součástí odborného posouzení.⁹⁷ Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se prostřednictvím kvalitativních rozhovorů zaměřila na přístupy krajských úřadů k posuzování partnerů či manželů žadatele.

4.2.4. Posuzování sociálního prostředí

Novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, účinnou od 1. ledna 2013, byla do zákona doplněna povinnost zahrnout do odborného posouzení rovněž posouzení „sociálního prostředí, zvláště bydlení a domácnosti, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele“ (§ 27 odst. 2 písm. b/ zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Již bylo uvedeno, že citované ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje pouze „**téma**“ posuzování, ale **nikoliv kritéria**. Ty lze dovodit pouze z komentářů k právní úpravě a z praxe uplatňované jednotlivými kraji. Podle komentáře⁹⁸ v případě posouzení sociálního prostředí „důvodem pro nezařazení žadatele do evidence krajského úřadu pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče nemůže být automaticky zjištění, že žadatel se dočasně ocitl bez zaměstnání anebo že žadatel má závazky z přijatých úvěrů a půjček. V případě ztráty zaměstnání je třeba individuálně hodnotit, zda se u žadatele jedná o dlouhodobou nezaměstnanost a neschopnost najít si zaměstnání, anebo zda se s ohledem na kvalifikaci, praxi a profesní životopis žadatele jedná pouze o přechodný stav, který je žadatel schopen vyřešit bez výraznějších a dlouhodobějších dopadů na ekonomickou situaci žadatele a jeho rodiny. Pokud jde o úvěry a půjčky sjednané

---

⁹⁷ MACELA, Miloslav [et al]. (2015), s. 330.

⁹⁸ Tamtéž, s.

žadatelem, nelze ignorovat skutečnost, že v současné době je existence úvěrů a půjček již zcela běžným jevem i u osob s průměrným příjmem nebo vyšším příjmem, zejména co se týče úvěrů k zajištění bydlení (hypoteční úvěry, úvěry ze stavebního spoření apod.). Je proto třeba posoudit, zda dluhové zatížení žadatele je přiměřené a únosné z hlediska celkových příjmových a majetkových poměrů žadatele a jeho rodiny, tj. zda žadatel zvládá řádně plnit své závazky, aniž by to mělo negativní vliv na jeho schopnost zabezpečit potřeby své rodiny a potřeby nově přijatého dítěte, které mu bude případně svěřeno do péče v rámci zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.“ Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zkoumala, zda jsou „kritéria“ definovaná komentářem na úrovni krajů upřesňována či rozšiřována.

4.2.5. Bezúhonnost žadatele

Podle platné právní úpravy § 27 odst. 1 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí žadatel (nebo jiná posuzovaná osoba) nesplňuje podmínku bezúhonnosti, pokud byl pravomocně odsouzen pro jakýkoliv úmyslný nebo nedbalostní trestný čin spáchaný na dítěti, tj. trestný čin směřující proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte. Předmětem správní úvahy může být skutečnost odsouzení za jiný trestný čin, jehož spáchání může narušit výchovné předpoklady žadatele (například některý z trestných činů proti životu a zdraví, proti svobodě nebo proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které byly spáchány za použití násilí nebo výhrůžky násilím atd.). Podle Komentáře k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí „nelze však automaticky dojít k závěru, že spáchání jakéhokoliv násilného trestného činu nebo jiného závažného trestného činu zakládá překážku pro splnění podmínky bezúhonnosti pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče“.⁹⁹ Při posuzování tohoto kritéria „je třeba přihlížet nejen k povaze a závažnosti spáchaného činu a míře jeho společenské škodlivosti (...), ale také k druhu a výměře uloženého trestu nebo jiného opatření, k době, která uplynula od spáchání trestného činu a k tomu, zda se žadatel nebo jiná posuzovaná osoba dopustil trestné činnosti opakovaně nebo pouze v jednom prokázaném případě. Významnou roli hraje rovněž to, jak se žadatel přičinil o náhradu škody nebo odčinění jiné újmy způsobené trestným činem. Dále je třeba zohlednit rovněž skutečnost, zda se posuzovaná osoba dopustila trestné činnosti pod vlivem návykové látky, případně zda nedošlo ke spáchání činu jinak trestného ve stavu nepřičetnosti, do kterého se pachatel přivedl vlastním zaviněním, a v důsledku toho byl odsouzen za trestný čin opilství. Např. v jednom konkrétním posuzovaném případě bylo odvolacím správním orgánem shledáno,

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 326.

že je možné posoudit jako bezúhonného žadatele, který byl odsouzen za trestný čin opilství, neboť usmrtil jiného člověka ve stavu nepřičetnosti, do kterého se přivedl požitím alkoholu v souběhu s užíváním léků proti epilepsii. V odůvodnění rozhodnutí odvolacího orgánu bylo přitom konstatováno, že je třeba z hlediska bezúhonnosti žadatele zkoumat, za jakých okolností se žadatel do stavu nepřičetnosti uvedl a přihlédnout k tomu, že žadatel podstoupil ochranné léčení, dlouhodobě netrpí závislostí na návykových látkách, léčbou se u něj podařilo odstranit epileptické záchvaty a je pod pravidelnou lékařskou kontrolou. Nehrozilo proto nebezpečí, že by u žadatele mohl opětovně vzniknout stav nepřičetnosti za stejných okolností, za kterých se dopustil inkriminovaného trestného činu opilství.“ Citovaný komentář dovozuje, že každý případ spáchání trestného činu, který nesměřoval proti dítěti, je nezbytné posuzovat přísně individuálně a nevycházet z paušálního hodnocení, že žadatel odsouzený za trestný čin upravený pod určitou skutkovou podstatou nemůže být nikdy posouzen jako bezúhonný.¹⁰⁰

V případě otázky bezúhonnosti žadatele lze předeslat, že z úvodních kvalitativních rozhovorů vedených s pracovníky krajských úřadů, kteří rozhodují o odborném posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči, vyplynulo, že v praxi naplňování podmínky bezúhonnosti nečiní větší problémy. Pokud se objevují nejasnosti, jsou spíše administrativního rázu a souvisí s prokazováním bezúhonnosti u osob, které například v minulosti prožily část života v zahraničí a obstarání dokladů svědčících o tom, že nebyly odsouzeny za trestný čin, je spojeno s vážnými překážkami. Na rozdíl od dalších kritérií odborného posuzování se proto tato analýza otázkou bezúhonnosti zabývala jen okrajově, neboť ji považuje za základní zákonnou podmínku (podobně jako podání žádostí, státní občanství České republiky nebo povolení k trvalému pobytu České republiky), kde je současný výklad právní úpravy poměrně jednoznačný, stejně jako role správního uvážení krajského úřadu (až na výjimky pouze kontrola, zda byly zákonné podmínky naplněny).

4.3. Kritéria vhodnosti žadatelů v metodických dokumentech a postupech krajských úřadů

V části třetí této analýzy bylo uvedeno, že několik krajských úřadů má nad rámec citovaných metodických dokumentů Ministerstva práce a sociálních věcí zpracovány vlastní metodické podklady a dokumenty, které upřesňují kritéria vhodnosti zájemců o náhradní rodinnou péči. Jako příklad lze uvést například **Jihočeský kraj**, který jako **obecné předpoklady** uvádí:

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

- důvody k přijetí dítěte by měly vycházet z jasně osobní motivace (vnitřního přesvědčení),
- zaměstnání žadatele by mělo být stálé a mělo by umožňovat finančně zajistit dítě a rodinu,
- pracovní vytíženost žadatele by měla být taková, aby měl dostatek času na výchovu dítěte (zpočátku je nutné, aby jeden z rodičů mohl zůstat s dítětem doma a přizpůsobit svůj život jeho potřebám),
- bytová situace by měla všestranně zajistit potřeby dítěte,
- trestní rejstřík by měl být zcela čistý,
- žadatel by se měl cítit duševně i fyzicky schopen vychovávat dítě,
- věk žadatele by měl odpovídat přirozenému vztahu dítěte k rodičům,
- nejspolehlivější podmínkou, aby se dítě zdárně vyvíjelo, je zajistit mu stabilní rodinné zázemí, proto je dáována přednost těm, jejichž manželství jsou především zralá, trvalá a předpokládají společná očekávání (pro posouzení stability vztahu je dobré, aby manželství, popř. společné soužití trvalo alespoň tři roky),
- žadatel by měl být schopen vžít se do citění a světa dítěte, být přizpůsobivý, tolerantní, laskavý a otevřený,
- měl by ochotně a vstřícně přijímat rady od jiných,
- měl by být natolik vyspělý, aby zaručil výchovu bez duševního a fyzického strádání.¹⁰¹

Ve většině krajů jsou však podrobnější informace k dispozici **pouze v případě zájemců o pěstounskou péči na přechodnou dobu**. Podle Jihočeského kraje by tito žadatelé měli navíc (nad rámec výše uvedených obecných předpokladů) zvážit „schopnosti spolupráce s biologickou rodinou dítěte; dítě zůstává členem původní rodiny; pěstouni zůstávají v pozici „teta/ strýc“ nikoliv matka/otec; dítě převážně nepřichází z ústavního zařízení, ale z původní biologické rodiny nebo přímo z porodnice či nemocnice; úspěchem této formy náhradní rodinné péče je návrat dítěte do biologické rodiny, zprostředkování osvojení nebo předání dítěte do běžné pěstounské péče.“ Na osobu poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu je nahlíženo jako na profesionála vykonávajícího specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti. Očekává se, že dítěti poskytnou stabilní a láskyplné prostředí po dobu několika týdnů až měsíců. Jejich péče by měla dětem pomoci začít se vyrovnávat s traumaty a ztrátami z minulosti a připravit je na

---

¹⁰¹ Tamtéž.

přechod do trvalé péče. Pro zařazení zájemce do příslušné evidence je nutné (kromě zákonem stanovených podmínek) splnění následujících specifických kritérií:

- **Rodinná situace**, zájemce žije ve stabilním svazku min. 5 let. Zájemcem může být i osoba, která nehledá partnerský vztah, přijímá své postavení a je smířená s tím, že nemá partnera a má širší vztahovou síť z důvodu např. její zdravotní indispozice postarat se o dítě. Zájemce má uspokojené vlastní rodičovské potřeby, má vlastní zkušenosti s výchovou dětí. Děti v rodině nesmí být přijetím dítěte ohroženy, měly by být schopny rozumět a přijmout smysl pěstounské péče na přechodnou dobu. Děti v rodině mají vytvořený bezpečný a pevný vztah ke svým rodičům. Mezi dětmi, které v rodině trvale vyrůstají, a těmi, které budou přicházet do pěstounské péče na přechodnou dobu je dostatečný věkový rozdíl (min. cca 8-10 let).
- **Životní zabezpečení a bydlení**, bytové podmínky umožňují vytvoření dostatečného prostoru pro přijímané dítě a zajišťují mu přiměřené soukromí. Je vhodné, aby dítě umístěné do pěstounské péče na přechodnou dobu mělo svůj vlastní samostatný pokoj.
- **Pěstoun se dítěti věnuje na celý úvazek**, socioekonomická úroveň rodiny je stabilní, bez závažných finančních problémů (bez soudně nařízené exekuce či výrazného zadlužení), které by mohly vlastní výkon pěstounské péče na přechodnou dobu znesnadnit či vážně oslabit.
- **Osobnostní charakteristiky a zdravotní stav**, osobní zralost, dobrý zdravotní stav, který umožňuje celodenní péči o dítě s běžnými potřebami.¹⁰²

Mírně odlišně jsou formulovány informace (otázky) pro zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu ze strany **Karlovarského kraje**. Zájemci o pěstounskou péči na přechodnou dobu by si „navíc měli položit ještě tyto otázky, neboť dítě přichází nikoliv z dětského domova ale z původní biologické rodiny:

- Budu schopen spolupracovat s biologickou rodinou dítěte? Dítě zůstává členem původní rodiny, pěstouni zůstávají v pozici teta/ strýc nikoliv matka/otec.
- Budu schopen po relativně krátké době (max. 1 roce) předat dítě zpět biologickým rodičům, případně osvojitelům či pěstounům? Úspěchem této formy náhradní rodinné péče je ukončení pobytu dítěte u pěstounů na přechodnou dobu a v ideálním případě návrat dítěte do biologické rodiny.

---

¹⁰² Tamtéž.

- Jsem případně připraven opustit svoje zaměstnání a věnovat se „na plný úvazek“ dětem, které mi budou svěřeny?“¹⁰³

Podobný okruh kritérií jako Jihočeský kraj má pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu zpracován i **Královéhradecký kraj**. Požadavky se však v určitých detailech mírně liší. V případě **rodinné situace žadatele** to má být:

- stabilní a klidné rodinné prostředí,
- stabilní partnerský vztah, zpravidla min. 5 let společného soužití bez aktuálních konfliktů (v Jihočeském kraji se hovoří o stejné době),
- naplňování potřeb dětí v rodině nesmí být případným přijímáním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu ohroženo (děti žijící v rodině by neměly mít závažnější výchovné problémy, chronické potíže či výrazná traumata),
- nejvhodnější se jeví rodiny s odrostlými dětmi (nad 15 let); děti v rodině mají být schopny pochopit a přijmout smysl pěstounské péče na přechodnou dobu, zpravidla jsou toho schopny nejdříve okolo 10 let věku (v Jihočeském kraji se hovoří o věkovém rozdílu mezi dětmi v rodině a přijatým dítětem minimálně 8 až 10 let),
- rodina má dostatečnou kapacitu věnovat se dítěti, které přijme na přechodnou dobu; („u rodin s 3 a více dětmi do 15 let se dá předpokládat, že kapacita rodiny je vyčerpána od příchodu posledního dítěte do rodiny formou osvojení či klasické pěstounské péče uplynula dostatečná doba, zpravidla minimálně 2 až 3 roky, a všechny děti v rodině mají vytvořený bezpečný a pevný vztah ke svým rodičům pěstounům“), toto je vždy nutné posoudit individuálně vzhledem k potřebám dětí, pro mnohé děti vyrůstající v náhradní rodinné péči může být realizace pěstounské péče na přechodnou dobu nadměrně zatěžující,
- s ohledem na širší věkové kategorie přijímaných dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu se jeví jako nejvhodnější žadatelé středního věku s dobrou psychickou odolností, se schopností vřelého emočního přijetí, výchovnými zkušenostmi, s přiměřenou intelektovou kapacitou, s dobrým zdravotním stavem, úplné rodiny se zastoupením mužského i ženského vzoru.

V oblasti „**životního zabezpečení a bydlení**“ se zdůrazňuje charakter bydlení, kvalita, vybavenost a stabilita; bytové podmínky by měly umožnit vytvoření dostatečného prostoru

¹⁰³ Webové stránky Karlovarského kraje. Dostupné z: http://www.kr-karlovarsky.cz/krajsky-urad/cinnosti/Stranky/soc-ochrana-deti/seznam/NRP_zadost.aspx [cit. 2017-03-15].

pro přijímané dítě a zajistit mu přiměřené soukromí. Jeden z pěstounů na přechodnou dobu by měl být připraven nejpozději při přijímání prvního dítěte opustit svoje zaměstnání, měl by se dítěti věnovat na celý úvazek, což je nutné vzhledem k umísťování i velmi malých dětí a dětí hluboce traumatizovaných. Socioekonomická úroveň rodiny má být stabilní, bez vážných problémů (bez nařízené exekuce či výrazného zadlužení atd.). **Zdravotní stav žadatele** z hlediska duševního, tělesného a smyslového musí být v takovém stavu, aby nebránil v péči o přijaté dítě a žadatel mohl zajistit dítěti bezpečné, výchovné a emocionálně podpůrné prostředí. V anamnéze musí být vyloučeny závislosti (drogy, alkohol apod.). Co se týče osobnostních charakteristik, je vyžadována dostatečná osobnostní zralost a životní zkušenosti, proto je třeba zohledňovat i věk (zpravidla by se měl pohybovat v rozmezí mezi 30 až 60 lety). Dále jsou požadovány:

- vlastní rodičovská zkušenost, dostatečné výchovné kompetence a rozvinutá schopnost emočního přijetí a pochopení dětí v náhradní rodinné péči,
- vyloučení patologie osobnosti, psychických poruch, členství v rizikové skupině či sektě,
- od pěstounů na přechodnou dobu se očekává spolupráce s dalšími odborníky a také výrazný vlastní podíl na sociálně-právní ochraně dětí, proto je třeba, aby tito pěstouni měli dostatečné intelektové schopnosti,
- připravenost pěstounů se dále vzdělávat a spolupracovat s odborníky,
- být připraveni přijímat děti jiného etnika a být přístupni kontaktu a spolupráci s biologickou rodinou
- zralost, pravdivé uvědomění si svých předností a nedostatků, mít zpracovaná traumata z minulosti.

Ve **Středočeském kraji** je na osoby poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu pohlíženo jako na „profesionály vykonávající specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti, které mají mít předpoklady k tomu, aby dítěti mohli poskytnout co nejstabilnější a nejklidnější prostředí. Tito pěstouni jsou povinni spolupracovat s biologickou rodinou dítěte či budoucí náhradní rodinou, a zároveň se podílet na práci odborného týmu, který poskytuje podporu dítěti a jeho rodině.“ Krajský úřad proto důkladně prověřuje osobnostní předpoklady žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu a jejich schopnosti zastávat takto náročnou činnost. Výčet kritérií v oblastech rodinné situace žadatele se v zásadě shoduje se situací ve výše popsanych regionech (mimo jiné „stabilní partnerský svazek, samožadatelé – osoby, které v danou chvíli partnerský vztah nehledají, zpravidla max. 1x rozvedení žadatelé“, věk dětí v rodině

umožňující, aby pochopily smysl pěstounské péče na přechodnou dobu, tj. minimálně 8 až 10 let), životního zabezpečení a bydlení žadatele, osobnostní charakteristicky a zdravotního stavu žadatele. Středočeský kraj definuje navíc požadavky ve vztahu k **podpůrné síti žadatele**:

- možnost pěstouna opřít se ve své nelehké roli o své přátele a příbuzné, podpora širší rodiny,
- dostupnost odborné péče pro pěstouny i přijaté dítě,
- ochota pěstouna přijmout odbornou pomoc a podporu.

4.4. Význam jednotlivých kritérií odborného posuzování žadatelů

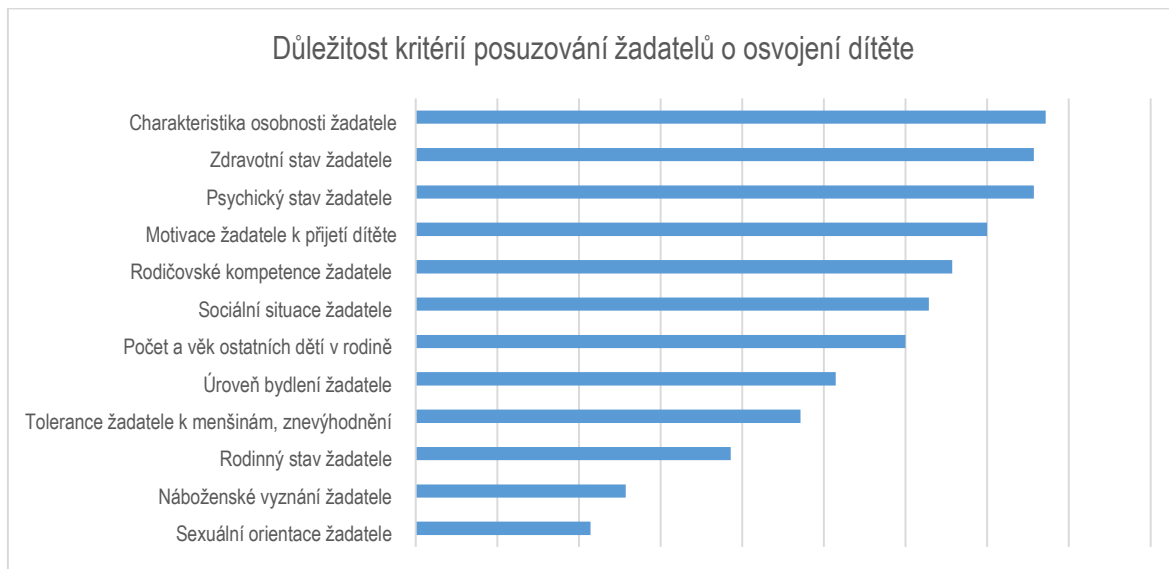
Předchozí text 4. části Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zabýval obsahovou stránkou kritérií hodnocení. Dalším významným faktorem je skutečnost, která z výše uvedených kritérií jsou ze strany krajských úřadů vnímaná v rozhodovacích procesech jako významnější a které faktory jsou považovány za méně významné. Při stanovování okruhu kritérií, která byla vzájemně porovnávána zpracovatel vycházel ze tří zdrojů: současná právní a metodická úprava odborného posuzování, obecných požadavků na náhradní rodiče kladené především občanským zákoníkem a z definice oblastí určujících pro hodnocení a stanovení zájmu dítěte (Obecný komentář č. 14 k Úmluvě o právech dítěte). Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči zjišťovala význam jednotlivých kritérií pro odborné posouzení žadatele prostřednictvím škálových metod, a to v rozdělení podle typu péče.

4.4.1. Význam kritérií posuzování u žadatelů o osvojení dítěte

U žadatelů o zprostředkování osvojení jsou krajskými úřady za klíčová považována kritéria vypovídající o osobnosti žadatele, jeho zdravotním a psychickém stavu. Za důležitý faktor je rovněž považována motivace k přijetí dítěte. Vzhledem k tomu, že řada žadatelů dosud nemá vlastní děti, je logický nižší význam kritéria počtu a věku dalších dětí vyrůstajících v rodině žadatele. Za méně významná kritéria je u osvojitelů považována rovněž tolerance žadatele k menšinám, případnému zdravotnímu či mentálnímu znevýhodnění dítěte. Nejmenší význam je přikládán náboženskému vyznání žadatele (k této problematice viz podkapitolu 4.4.4. této analýzy) a sexuální orientace žadatele (toto kritérium má být podle *Metodického doporučení č. 7/2009* rovněž sledováno, pokud „ovlivňuje výkon rodičovské funkce nebo ohrožuje práva a vývoj dítěte“.) Zpracovatel analýzy zařadil toto kritérium do škálového souboru především z důvodu velmi intenzivních debat o tomto faktoru v rámci legislativních procesů, ale také

v případech, kdy dochází k praktickému zprostředkování náhradní rodinné péče osobám stejného pohlaví.

Graf č. 19: Porovnání významu jednotlivých kritérií posuzování žadatelů osvojení dítěte.

Tabulka č. 28: Význam kritérií posuzování u žadatelů o osvojení dítěte pro rozhodnutí o jejich zařazení/nezařazení do příslušné evidence krajského úřadu (1 vysoce důležité – 5 nedůležité).¹⁰⁴

Kritérium	HM	JČ	JM	KA	KV	KH	LB	MS	OL ¹⁰⁵	PK	PL	ST	US	ZL
Charakteristika osobnosti	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Psychický stav žadatele	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Zdravotní stav žadatele	1	1	1	1	3	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Rodičovské kompetence	2	1	2	5	3	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Motivace k přijetí dítěte	2	2	2	3	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Rodinný stav	4	4	3	5	3	3	3	5	1	2	2	2	3	3
Počet a věk ostatních dětí	1	2	3	3	2	2	1	1	1	3	3	2	3	1
Sexuální orientace žadatele	5	5	4	5	3	5	3	5	1	3	4	4	5	3
Sociální situace žadatele	2	1	3	3	3	2	2	1	1	2	1	2	2	1
Úroveň bydlení žadatele	2	2	3	3	3	3	3	3	1	3	2	2	2	2
Náboženské vyznání žadatele	5	2	4	4	4	5	3	5	1	4	4	4	4	3

¹⁰⁴ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

¹⁰⁵ Olomoucký kraj uvedl, že uvedená kritéria nejsou na krajském úřadě obecně dělena dle důležitosti. Každé kritérium je vyhodnocováno individuálně dle konkrétního případu (každé z uvedených kritérií je v procesu odborného posuzování žadatelů důležité). To platí i pro kritéria uvedená u žadatelů o pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Vzhledem k tomu, že účelem využití metody škály nebylo získání absolutních údajů, ale vzájemných poměrů (korelací) mezi jednotlivými kritérii a skupinami žadatelů, zahrnutí výsledků Olomouckého kraje do celkových součtů tyto poměry neovlivňuje.

Tolerance žadatele	1	4	4	5	3	3	3	2	1	2	4	1	3	1
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

4.4.2. Význam kritérií posuzování u žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče

U žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče bylo (oproti žadatelům o osvojení) zařazeno kritérium „posouzení schopnosti spolupracovat s vlastní rodinou dítěte“. Vychází se přitom ze skutečnosti, že vzhledem k odlišnému charakteru osvojení a pěstounské péče má pěstoun specifickou povinnost „udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak“ (§ 957 občanského zákoníku). Při porovnání se žadateli o osvojení jsou na zájemce o pěstounskou péči kladeny při hodnocení předpoklady ze strany krajských úřadů vyšší nároky. Za nejdůležitější jsou považovány osobnostní předpoklady žadatele, jeho psychický a zdravotní stav a rovněž rodičovské kompetence a motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče. Za spíše významná kritéria jsou považovány sociální situace žadatele a počet a věk dětí, které již vyrůstají v rodině žadatele. S ohledem na charakteristiku dětí umisťovaných do pěstounské péče je poněkud překvapující menší význam faktoru tolerance žadatele k menšinám nebo znevýhodnění dítěte. Malou roli hraje rovněž rodinný stav žadatele (zda žije v manželství nebo jde o tzv. samožadatele) a stejně jako v případě osvojitelů náboženské vyznání a sexuální orientace žadatele.

Graf č. 20: Porovnání významu jednotlivých kritérií posuzování žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče.

Tabulka č. 29: Význam kritérií posuzování u žadatelů o svěřeni dítěte do pěstounské péče pro rozhodnutí o jejich zařazení/nezařazení do příslušné evidence krajského úřadu (1 vysoce důležité – 5 nedůležité).¹⁰⁶

Kritérium	HM	JČ	JM	KA	KV	KH	LB	MS	OL	PK	PL	ST	US	ZL
Charakteristika osobnosti	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Psychický stav žadatele	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zdravotní stav žadatele	1	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1
Rodičovské kompetence	1	2	1	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Motivace k přijetí dítěte	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rodinný stav	5	4	3	4	2	3	2	3	1	4	2	2	3	2
Počet a věk ostatních dětí	1	3	1	3	1	2	1	1	1	2	3	2	3	1
Sexuální orientace žadatele	5	5	4	4	4	5	3	5	1	5	4	5	4	2
Spolupráce s rodinou dítěte	2	2	1	2	2	2	1	1	1	2	1	1	2	1
Sociální situace žadatele	2	1	3	3	2	2	1	1	1	2	2	2	2	1
Úroveň bydlení žadatele	2	2	3	3	2	3	3	3	1	3	2	2	2	2
Náboženské vyznání žadatele	5	3	4	3	3	5	3	5	1	4	4	3	4	3
Tolerance žadatele.	1	4	4	3	2	2	2	1	1	3	3	1	3	1

4.4.3. Význam kritérií posuzování u žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu

Na základě zjištění Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči lze uvést, že na zájemce o pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou při odborném posuzování kladeny výrazně vyšší nároky, než na žadatele o osvojení dítěte nebo svěřeni dítěte do pěstounské péče. Průměrná „známka“ důležitosti všech uvedených kritérií je v případě této péče 1,61 (u osvojení dítěte 2,20 a u žadatelů o svěřeni dítěte do pěstounské péče 1,99). Vyplývá to nejenom z dotazníkového šetření (viz graf č. 21 a tabulku č. 30), ale rovněž z kvalitativních rozhovorů se zástupci krajských úřadů a pověřených osob. Jde o reakci na specifika tohoto typu péče, která je vnímána jako druh profesionální činnosti (přestože její charakter je stejně jako v případě „klasické“ pěstounské péče soukromoprávní). U pěstounů na přechodnou dobu se vyžaduje „vyšší adaptabilita a schopnost se vyrovnávat se ztrátou“, kterou představuje opakované předávání dítěte do péče jiných osob (vlastních rodičů dítěte, osvojitelů, jiných pěstounů atd.). Mezi nejdůležitějšími kritérii hodnocení se (vedle „obligátní“ charakteristiky osobnosti, zdravotního a psychického stavu) tak objevuje schopnost žadatele spolupracovat s vlastní

¹⁰⁶ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

rodinou dítěte. Vyšší důraz, než u ostatních žadatelů je kladen na toleranci žadatele k menšinám a zdravotnímu znevýhodnění dítěte.

Graf č. 21: Porovnání významu jednotlivých kritérií posuzování žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Tabulka č.30: Význam kritérií posuzování u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu pro rozhodnutí krajského úřadu (1 vysoce důležité – 5 nedůležité).¹⁰⁷

Kritérium	HM	JČ	JM	KA	KV	KK	LB	MS	OL	PK	PL	ST	US	ZL
Charakteristika osobnosti	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Psychický stav žadatele	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zdravotní stav žadatele	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rodičovské kompetence	1	2	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Motivace k přijetí dítěte	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rodinný stav žadatele	4	1	2	3	1	2	2	3	1	3	1	4	3	1
Počet a věk ostatních dětí	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Sexuální orientace žadatele	5	4	4	4	3	5	3	5	1	4	2	5	4	3
Spolupráce s rodinou dítěte	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Sociální situace žadatele	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1
Úroveň bydlení žadatele	2	3	1	2	1	2	2	1	1	3	1	2	1	1
Náboženské vyznání žadatele	5	3	4	2	3	5	3	5	1	4	2	4	4	2

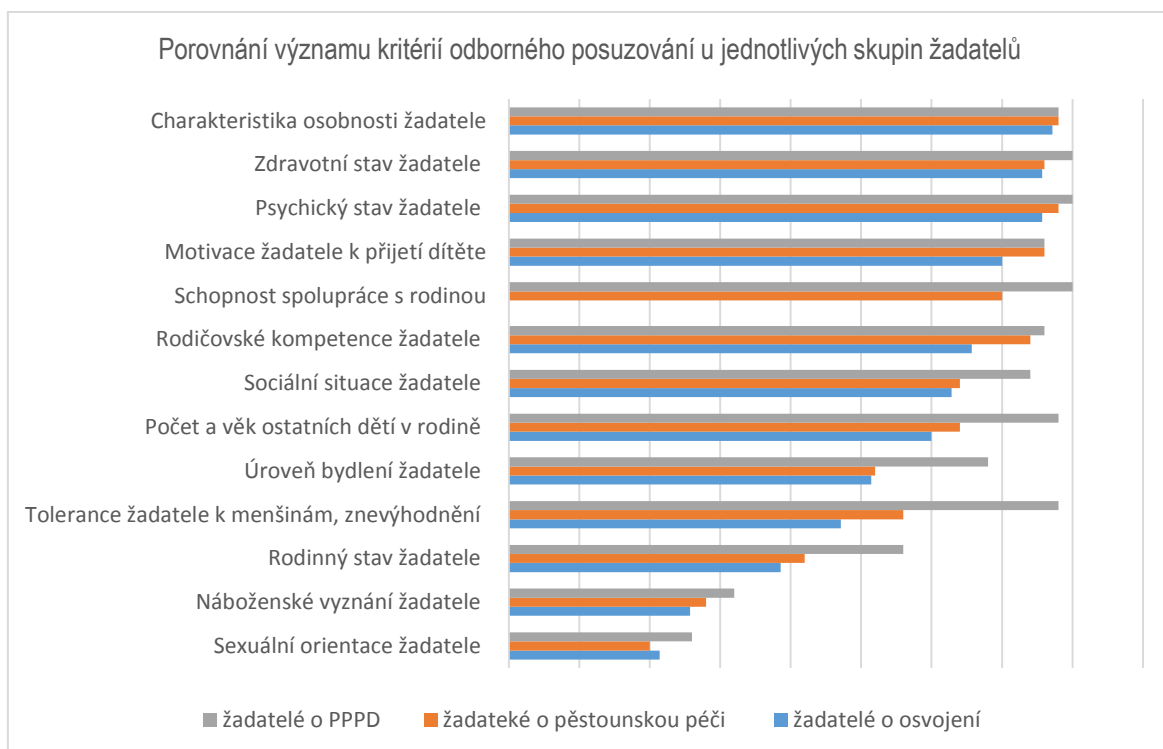
¹⁰⁷ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

Tolerance žadatele	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

4.4.4. Shrnutí

Graf č. 22: Porovnání významu kritérií odborného posuzování u jednotlivých skupin žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Jak vyplývá ze shrnujícího grafu, shodně jsou u všech kategorií žadatelů za nejvýznamnější kritéria pro odborné posouzení považovány **charakteristika osobnosti, zdravotní stav žadatele a psychický stav žadatele**. Důležitou roli hraje rovněž motivace k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Zejména u pěstounů na přechodnou dobu je pak považována za klíčovou **schopnost spolupracovat s vlastní rodinou dítěte**.

Za kritérium s průměrným významem je **považována sociální situace žadatele, úroveň jeho bydlení a rovněž počet dětí žijících v rodině žadatele**. To je sledováno především v případě, že v rodině již je větší počet dětí (tři a více včetně vlastních dětí žadatele). Současná právní úprava (na rozdíl do řady jiných evropských zemí) počet dětí v rodině neomezuje. Některé kraje však v reakci na případy odebrání většího počtu dětí z jedné pěstounské rodiny (například Pardubický kraj) zavedly vnitřní pravidlo, že žadatele se čtyřmi a více dětmi již do evidence žadatelů nezařazují. Věk vlastních dětí žadatele je

významně zohledňován u pěstounské péče na přechodnou dobu. V řadě krajů (například Jihočeský kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj) je stanoveno „pravidlo“, že pro zařazení žadatele do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, by děti žadatele měly minimálně být ve věku od 8 či 10 let.

Zajímavý je postoj k otázce **náboženského vyznání žadatele**, které se ve významu kritérií umístilo na předposledním místě ve všech kategoriích žadatelů. Z kvalitativních rozhovorů s krajskými úřady vyplynulo, že náboženské vyznání dítěte, jemuž je vyhledávána náhradní rodinná péče se zpravidla nezjišťuje. Na rozdíl od zahraničních právních úprav není otázka tohoto vyznání uvedena mezi podstatnými záležitostmi v životě dítěte (§ 877, odst. 2 občanského zákoníku), o nichž rozhoduje rodič nebo (v souladu s koncepcí částečné svéprávnosti nezletilých) samo dítě. Výčet podstatných záležitostí upravený občanským zákoníkem není uzavřen, subjektivně se může stát touto záležitostí jakýkoliv faktor života. Podle § 2 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), „právo nezletilých dětí na svobodu náboženského vyznání nebo být bez vyznání je zaručeno. Zákonní zástupci nezletilých dětí mohou výkon tohoto práva usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí.“ Údaj o náboženském vyznání se sice uvádí do žádosti o zařazení do evidence žadatelů (resp. do přílohy „Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli/pěstouny/pěstouny na přechodnou dobu“), v praxi je však tomuto kritériu věnována pozornost v případě příslušnosti žadatele k neregistrované náboženské společnosti (či sektě). V kvalitativních rozhovorech přitom zazníval názor, že náboženské přesvědčení je častou motivací k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče (zejména u péče pěstounské, u zájemců o osvojení ojedinele). Možné ovlivňování dítěte směrem k přijetí náboženského přesvědčení pěstounů přitom nelze vyloučit (v jednom z rozhovorů byl zmíněn i případ, kdy pěstouni na přechodnou dobu „systematicky“ křtí děti, které jsou jim svěřovány do přechodné péče). Je logické, že zejména v dlouhodobých formách péče přejímá dítě určité vzory náhradních rodičů. Náhradní rodiče by měli být vedeni k určitému respektu k náboženské svobodě svěřeného dítěte (viz citovaný zákon o církvích a náboženských společnostech). Velmi výstižně komentoval možnou argumentaci ve vztahu k žadatelům jeden z respondentů kvalitativních rozhovorů: „pěstoun má právo rozhodovat v případě dítěte o běžných záležitostech; žadatelům je třeba sdělovat, že pokud považují ve svém životě náboženství za záležitost podstatnou, mají podle toho s dítětem jednat, zejména, jde-li o péči krátkodobou, kdy je předpoklad, že se dítě vrátí do své rodiny“.

Zajímavý je rovněž postoj k otázce **tolerance žadatele k menšinám nebo případnému zdravotnímu znevýhodnění**, která je považována za více důležitou pouze v případě žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Kvalitativní rozhovory se zástupci krajských úřadů a pověřených osob se dotkly ještě jedné otázky, která nebyla zohledňována v dotaznících, a to je otázka **etnicity žadatele**. V České republice jde především o romské žadatele a romské děti. V obecné rovině bylo zpravidla konstatováno, že shodná etnicita mezi náhradním rodičem a svěřeným dítětem je výhodou. Objevil se však i názor, že větší význam než hledání „etnické shody“ mezi náhradním rodičem a svěřeným dítětem má překonávání předsudků většinové populace: „romské dítě není jiné než ostatní; každé dítě umístěné do náhradní rodinné péče musí řešit tolik „odlišností“ a problémů s vlastní identitou, že jedna navíc již nemusí znamenat zvláštní zátěž“. V praxi se postupy „párování“ romských rodičů a dětí u zprostředkované náhradní rodinné péče objevují výjimečně. Důvodem je především relativně nízký počet romských žadatelů vůči počtu dětí, které vykazují znaky příslušnosti k romskému etniku. Respondenti uváděli zkušenosti z praxe, kdy sami romští žadatelé usilovali o dítě z většinové populace, případně upozorňovali na určité kulturní rozdíly mezi různými větvemi či skupinami romského národa.

4.5. Kontraindikace k výkonu náhradní rodinné péče

V rámci Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči bylo rovněž zkoumáno, co jednotlivé krajské úřady považují za **kontraindikaci k výkonu náhradní rodinné péče**, opět v rozlišení podle jednotlivých typů péče. Krajské úřady byly dotazovány na skutečnost vážného tělesného handicapu, smyslového handicapu a psychiatrického onemocnění jako potenciální kontraindikace k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Tato otázka byla zpracovatelem výzkumu zařazena především v souvislosti s medializovaným případem nevidomých žadatelů o osvojení dítěte, jejichž žádost o zařazení do evidence žadatelů byla zamítnuta nejprve příslušným krajským úřadem a následně (v rámci odvolacího řízení) i Ministerstvem práce a sociálních věcí.

Podobně jako v případě významu kritérií, i zde byly shledány významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami žadatelů. Za největší překážku jsou uvedené handicapy považovány v případě pěstounské péče na přechodnou dobu. Většina krajů považuje obecně za překážku zprostředkování náhradní rodinné péče psychiatrické onemocnění žadatele (viz tabulku č. 31). I některé kraje, které odpověděly, že uvedené handicapy nejsou překážkou, upozorňují na nutnost individuálního posouzení podle závažnosti znevýhodnění, doporučení lékaře a dopadu na výkon náhradní rodinné péče. Zástupci

pověřených osob, které zajišťují přípravy, v kvalitativních rozhovorech zpravidla uváděli, že nepovažují tělesný handicap za kontraindikaci k výkonu náhradní rodinné péče u žádné ze skupin žadatelů. Podobně je tomu i v případě smyslového postižení. Zde však upozorňovali na komplikace při zprostředkování náhradní rodinné péče (výběr dítěte, pro něhož by mohl být smyslově postižený člověk vhodným náhradní rodičem). Oproti stanovisku krajských úřadů se pověřené osoby nestaví ani proti zprostředkování náhradní rodinné péče osobám s psychiatrickým onemocněním. Nepovažují psychiatrické onemocnění a priori za překážku výkonu náhradní rodinné péče, je však nutno posoudit o jaké onemocnění jde a jaká je jeho prognóza. Posouzení by měl provádět příslušný odborný lékař spolu s psychologem (případně konzultací s psychiatrem).

Tabulka č. 31: Postoje krajských úřadů k závažnému tělesnému handicapu, smyslovému handicapu a psychiatrickému onemocnění jako kontraindikace k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče (odpověď, zda je či není kontraindikací).¹⁰⁸

Region	Žádost o osvojení			Žádost o svěření dítěte do péčovské péče			Žádost o zařazení do evidence PPPD		
	Tělesný handicap	Smyslový handicap	Psychiatr. nemoc	Tělesný handicap	Smyslový handicap	Psychiatr. nemoc	Tělesný handicap	Smyslový handicap	Psychiatr. nemoc
HM	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
JČ	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
JM	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
KA	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
KV	NE	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
KH	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
LB	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
MS	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
OL ¹⁰⁹	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PK	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	NE
PL	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO
ST	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
US	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	ANO

¹⁰⁸ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

¹⁰⁹ Olomoucký kraj v odpovědi na tuto otázku uvedl, že není možné bez dalšího posouzení rozhodnout o kontraindikacích k přijetí dítěte do rodiny. Tuto odpověď je možno interpretovat i tak, že uvedené faktory neznamenají a priori kontraindikaci ke zprostředkování náhradní rodinné péče. Uvedení této odpovědi by však znamenalo určitý významový posun ve formulaci odpovědi respondenta výzkumu.

ZL	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Σ ano	3	5	10	4	6	10	12	11	11

5. Odborné posouzení a další průběh náhradní rodinné péče

Další otázkou, kterou sledovala Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči, byla otázka vztahu mezi procesem odborného posouzení a další „úspěšností“ péče. Vzhledem k neexistenci standardů kvality výkonu náhradní rodinné péče jsou možnosti sledování vztahů mezi kvalitou odborného posouzení (stejně jako příprav) poměrně omezené. Bylo by nutno sledovat kvalitativními parametry „úroveň“ poskytované náhradní rodinné péče a hodnotit je v korelaci s přínosy přípravy a podmínkami posouzení (jako příklad tohoto postupu je uvedeno Dánsko, viz kapitolu č. 6.4. této analýzy). Zpracovatel se proto v souladu se zadáním ze strany zadavatele orientoval na skutečnost, zda náhradní rodinná péče probíhá, resp. zda není předčasně ukončována z důvodů na straně „prověřeného“ žadatele. V České republice dochází k předčasnému ukončení tzv. zprostředkované náhradní rodinné péče (tj. případům, kdy je dítě nutno neplánovaně „odejmout“ z náhradní rodiny osobám, které prošly přípravami a odborným posouzením) v cca 50 případech ročně (viz tabulku č. 33). Pro porovnání je možno uvést počet evidovaných případů, kdy dochází k přechodu dítěte z pěstounské péče nebo osobní péče poručníka do ústavního zařízení. Nejen u péče zprostředkované, ale rovněž u péče příbuzenské jsou v současné době tyto případy velmi výjimečné, jde o cca 1 % všech dětí, které vyrůstají v příslušných typech náhradní rodinné péče, byť v roce 2016 byl zaznamenán mírný nárůst těchto případů, jak z hlediska absolutních údajů, tak poměru (viz tabulka č. 32).

Tabulka č. 32: Počet dětí, které v letech 2014 až 2016 odešly z náhradní rodinné péče do ústavu (včetně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) a jejich podíl na celkovém počtu dětí vyrůstajících v těchto letech v náhradní rodinné péči.¹¹⁰

Typ péče	Počet dětí			Podíl %		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Pěstounská péče	83	91	120	0,84	0,87	1,10
Pěstounská péče na přechodnou dobu	3	9	17	0,99	1,66	2,46
Péče osobně pečujícího poručníka	23	30	35	0,76	0,98	1,16
CELKEM	109	130	172	0,83	0,92	1,17

¹¹⁰ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V (MPSV) 20-01 za roky 2014 a 2015.

Některé kraje uváděly, že tyto statistiky nesledují, případně, že nemají analýzu případů předčasného ukončení náhradní rodinné péče (například Moravskoslezský kraj má pro období do roku 2013 zpracovanou velmi podrobnou studii, v dalších letech se však ve sledování této problematiky bohužel nepokračovalo). Pokud totiž žadatelé nemají u krajského úřadu podanou žádost o přijetí dalšího dítěte (a nejde-li o pěstouny na přechodnou dobu), jsou z evidence krajského úřadu po zprostředkování náhradní rodinné péče vyřazeni. Krajský úřad tak ztrácí možnost sledovat další osud rodiny a informace má pouze v případě, že se na něj obrátí příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Tabulka č. 33: Odhadovaná četnost případů předčasného ukončení zprostředkovaného osvojení a pěstounské péče v jednotlivých krajích ČR (průměrný počet případů ukončení péče ročně v letech 2014 až 2016).¹¹¹

Region	Osvojení dítěte		Pěstounská péče	
	Do 2 let od přijetí dítěte	Po době delší než 2 roky od přijetí dítěte	Do 2 let od přijetí dítěte	Po době delší než 2 roky od přijetí dítěte
Hlavní město Praha	0	0	1	0
Jihočeský kraj	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje
Jihomoravský kraj	1	nemá údaje	1	5
Karlovarský kraj	3	0	5	0
Kraj Vysočina	0	1	2	2
Královéhradecký kraj	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje
Liberecký kraj ¹¹²	0	0	1	2
Moravskoslezský kraj	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje
Olomoucký kraj	0	0	1	1
Pardubický kraj	0	0	1	1
Plzeňský kraj	0	0	0	6
Středočeský kraj	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje	nemá údaje
Ústecký kraj ¹¹³	0	0	5	5
Zlínský kraj	0	0	2	1
CELKEM ČR	4	1	19	23

¹¹¹ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

¹¹² V případě osvojení zaznamenává Liberecký kraj předčasné ukončení u jednoho případu za dobu tří let.

¹¹³ U případů předčasně ukončeného osvojení Krajský úřad Ústeckého kraje uvedl, že k nim dochází jednou za 10 let.

Mezi nejčastějšími důvody těchto předčasných ukončení náhradní rodinné péče byly v jednotlivých případech uváděny:

- Po svěřením dítěte do péče vyšly najevo nové skutečnosti z doby jeho pobytu v ústavním zařízení, které nebyly ze strany náhradních rodičů akceptovány; dítě nebylo přijato rodinným systémem; neporozumění mezi přijatým dítětem a pěstouny, resp. neporozumění projevům a potřebám dítěte (tj. **jiná očekávání od dítěte**).
- Znevýhodnění dítěte (těžký mentální stav), výchovné problémy dětí (tj. **změna situace nebo chování dítěte**).
- Problémy při kontaktech s vlastní rodinou dítěte.
- Problémy při péči o větší počet dětí (čtyři a více dětí včetně vlastních dětí žadatele).

Mezi uvedenými případy se objevují i situace závažných událostí v náhradní rodině (úmrtí pěstounky atd.). U péčí, které byly ukončeny po době delší než dva roky, byly těmito příčinami výchovné problémy dítěte, trestná činnost nebo psychiatrická diagnóza dítěte (tedy **změna situace nebo chování dítěte**). Z uvedeného přehledu je zřejmé, že s výjimkou „jiných očekávání od dítěte“, jde o faktory, na které by měly reagovat systémy následné podpory výkonu náhradní rodinné péče (tzv. doprovázení). Je ke zvážení, zda by tento poradenský systém neměl být k dispozici (v indikovaných případech) rovněž osvojitelům, byť jsou případy předčasného ukončení péče před osvojením nebo osvojení samotného spíše výjimečné.

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se zabývala rovněž případy předčasného ukončení **pěstounské péče na přechodnou dobu**, tj. případů, kdy muselo dítě **neplánovaně a nuceně** odejít z této péče. Z přehledu údajů poskytnutých krajskými úřady vyplývá, že celkem korespondují s údaji vykazovanými v rámci statistických výkazů o sociálně-právní ochraně dětí (srov. tabulky č. 32 a č. 34). Jde o jednotlivé případy v krajích, z nichž vybočuje (vzhledem k celkovému počtu pěstounských rodin celkem pochopitelně) pouze Moravskoslezský kraj. V celkových údajích uvedených v tabulce č. 32 přitom mohou být zahrnuty i případy „plánovaného“ přemístění dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do ústavního zařízení, tzn., že po uplynutí zákonem stanovené maximální doby této péče (1 rok) se nepodařilo nalézt pro dítě jiné řešení. Z uvedených údajů vyplývá, že odborné posuzování pěstounů na přechodnou dobu a zvýšené nároky kladené na žadatele o výkon tohoto typu péče v zásadě plní svou úlohu. V kvalitativních rozhovorech navíc byl uváděn faktor úsilí o co nejrychlejší rozvoj tohoto typu péče po roce

2013, který mohl vést k určité „benevolenci“ při posuzování žadatelů. Nyní krajské úřady tyto podmínky revidují a zpřísňují.

Tabulka č. 34: Přehled případů předčasného ukončení pěstounské péče na přechodnou dobu v letech 2014 až 2016.¹¹⁴

Region	2014	2015	2016
Hlavní město Praha	0	0	0
Jihočeský kraj	0	0	1
Jihomoravský kraj	0	2	1
Karlovarský kraj	0	0	0
Kraj Vysočina	0	0	0
Královéhradecký kraj	0	0	1
Liberecký kraj	0	1	0
Moravskoslezský kraj	1	2	7
Olomoucký kraj	0	0	0
Pardubický kraj	0	0	0
Plzeňský kraj	0	0	1
Středočeský kraj	0	0	1
Ústecký kraj	0	1	0
Zlínský kraj	0	0	1
CELKEM ČR	1	6	13

Mezi důvody k předčasnému ukončení pěstounské péče na přechodnou dobu byly uváděny:

- a) netolerance k potřebám dítěte, jiná očekávání od dítěte (věk dítěte), pěstouni se necítili kompetentní pro péči o dítě starší 2 let;
- b) vyřazení žadatele z evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu rozhodnutím krajského úřadu (na základě závažných důvodů podle § 24c odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí);
- c) zjištění informací o závažném zdravotním stavu matky;

¹¹⁴ Zdroj: dotazníkové šetření zpracovatele analýzy.

- d) velmi komplikovaná spolupráce s vlastní rodinou dítěte (agrese rodičů dítěte vůči pěstounovi);
- e) závažné výchovné problémy dítěte spolu jeho psychickými potížemi;
- f) změna rodinné situace pěstouna na přechodnou dobu;
- g) problém s vytvořením vazby ke svěřenému dítěti po předchozím předání (fixace na předchozí dítě, které měl pěstoun na přechodnou dobu v péči).

Až na výjimky jde opět o skutečnosti, na které může efektivně reagovat systém **následné podpory**. Ten zřejmě hraje v oblasti prevence případů předčasného ukončení náhradní rodinné péče mnohem významnější roli, než systém odborného posuzování a zprostředkování. Zatímco dřívější uváděné údaje hovořili až o 8 % předčasně ukončených náhradních rodinných péčí, v současné době jde o cca 1 %. Postupy posouzení žadatelů se přitom při změnách provedených v roce 2013 zásadně nezměnily (došlo pouze k vyčlenění poradních sborů na úrovni krajů z procesu zprostředkování, jak však analýza ukázala neformálně působí v řadě krajů tyto kolektivní orgány nadále). Ukazuje se tak zásadní role **následné podpory náhradních rodičů** v době po převzetí dítěte.

Z individuálního hlediska jde samozřejmě vždy o závažný zásah do života dítěte. Přesto je nutno tyto příklady vnímat jako poměrně netypické situace. Výstupy ze studie případů „selhání“ (předčasného ukončení) zprostředkované náhradní rodinné péče proto nesměřují ani tak do oblasti realizace systémových opatření (podle zásady „*Hard cases make bad law*“), jsou spíše informací o tom, že proces odborného posouzení v současné době nepochybně hraje významnou roli při výběru vhodných uchazečů o náhradní rodinnou péči, bez následného doprovázení náhradních rodin by však případům předčasného ukončování náhradní rodinné péče předcházet nedovedl. Tyto oblasti je nutno (včetně příprav zájemců) vnímat jako ucelený systém podpory výkonu náhradní rodinné péče.

6. Popis zahraničních systémů odborného posouzení

6.1. Východiska pro výběr příslušných zahraničních systémů

Součástí Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči je rovněž studie zahraniční praxe založená na detailním rozboru tří evropských zahraničních systémů. Podle zadání objednatele se měla analýza zaměřit zvláště na sledovaná kritéria, způsob zjišťování těchto kritérií a jejich naplňování, a to jak v systému posuzování, tak následné práci se žadateli. Již bylo uvedeno, že v zahraničí jsou přípravy, průběžné vzdělávání pěstounů a jejich posuzování (hodnocení) pojímány jako komplexní a kontinuální proces založený na nepřetržitém zkoumání předem vytyčených kompetencí a hodnocení požadované kvality péče. Popis způsobu odborného posuzování uvedený v této analýze je proto doplněn informacemi o přípravách a dalším vzdělávání náhradních rodičů v *Analýze kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání*.

Při výběru zahraničních systémů náboru, příprav, posuzování a dalšího vzdělávání byl kladen důraz na ty systémy, které mají jednoznačně nastavena měřítka kvality péče, definované klíčové okruhy výkonu péče a kritéria výstupů péče. Bylo rovněž cílem, aby byly zohledněny různé přístupy k zajištění ochrany dětí. V Evropě lze (s velkou mírou zjednodušení) vysledovat dvě základní koncepce¹¹⁵:

- a) **systém ochrany dítěte**, dítě je považováno za nezávislou entitu s právy na ochranu, také před jeho vlastními rodiči. Intervence jsou zaměřeny na vztah mezi dítětem a jeho rodiči, orientují se na nápravu problémů v rodičovství. Systém spoléhá na expertní, profesionální pracovníky v systému, především na sociální pracovníky (například Velká Británie).
- b) **systém podpory rodiny**, využívající intervence zaměřené na celou rodinu. Tzv. účastný intervenční model. Klade důraz na to, aby rodiny vstupovaly do systému

---

¹¹⁵ SYCHROVÁ, Adriana. *Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti*. Aktuální otázky sociální politiky-teorie a praxe. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2012. VI, ročník, s. 8 až 19. ISSN: 1804-9095.

služeb dobrovolně a nemusely tak svou situaci řešit soudní cestou. Systém podpory rodiny existuje například v Nizozemí, Belgii, Německu, Francii, Itálii či Španělsku. Specifickou skupinu pak v tomto systému představují skandinávské země.

S ohledem na výše uvedené faktory byly pro účely zpracování analýzy vybrány Spolková republika Německo, Irsko a Dánsko. Zpracovatel zvažoval rovněž zařazení některé z postkomunistických zemích. Po provedení předběžné rámcové analýzy vývoje v těchto zemích lze konstatovat, že prochází (byť s určitým časovým náskokem) obdobnými tranzitními procesy jako Česká republika. Ve zkoumaných oblastech náhradní rodinné péče (posuzování, přípravy) dochází k přebírání programu PRIDE a jeho adaptaci (mnohdy s výraznou modifikací) na místní podmínky. Na stranu druhou jsou k dispozici velmi zajímavé modely posuzování a příprav z mimoevropských zemí (Austrálie, Nový Zéland, Spojené státy americké, Kanada), které byly v minulosti inspirací i pro některé postupy užívané v západoevropských zemích. Vzhledem k tomu, že zadání výzkumu hovoří o evropských zahraničních systémech, zpracovatel využije získané informace (včetně údajů z dalších evropských systémů) v obecném teoretickém rámci při formulaci doporučení systémových změn v České republice. Je však nutno upozornit, že některé zahraniční modely se **postupně odklánějí od obecného posuzování osobních kvalit a vlastností uchazečů** a zaměřují se na posuzování tzv. **souboru dovedností**¹¹⁶, který znamená:

- Dávání do souvislosti dovedností a vlastností uchazeče s dovednostmi a vlastnostmi, které jsou nezbytné pro kvalitní výkon pěstounské péče.
- Nahlížení na dovednosti v kontextu vývoje – např. posoudit souvztažnost vývoje aktuálních dovedností uchazeče, jaké dovednosti potřebuje rozvinout, co může být odvozeno z jeho zkušenosti z minulosti a co může být predikováno z postojů a vysvětlení.
- Zjišťování, že dovednosti potřebné k pěstounství se týkají velké šíře aspektů této role a že silné stránky v některé oblasti dovedností neznamenaají nezbytně silné stránky v ostatních oblastech. Např. dovednosti v oblasti spolupráce s doprovázející organizací se liší od dovedností v zajišťování denní péče, dovednosti být asertivní a bojovný jsou odlišné od kompetencí spojených s vedením domácnosti, sociální zdatnost (otevřenost, přátelskost, laskavost) se liší od dovedností zvládat řadu

¹¹⁶ Např. metodu „*skill set*“ doporučuje při posuzování dovedností vláda australské země Queensland. Zdroj: *Assessment of foster applicants*. Department of Child Safety. Queensland Government. 2005.

komplexních úkolů, dovednosti v sebeobsluze a sebeuvědomění jsou rozdílné od schopností komunikovat s dětmi. Hodnocení těchto dovedností v různých oblastech a soustředění se na reálné silné stránky a deficity uchazeče v těchto oblastech je významnou součástí celkového posouzení jeho kompetencí.

6.2. Příklad zahraničního systému č. 1 (Spolková republika Německo)

Pojetí práv dítěte, rodičů a náhradních rodičů je v německém systému velmi podobné základní koncepci rodinného práva v novém občanském zákoníku v České republice. Německý sociální zákoník, z něhož je pro problematiku řešenou touto analýzou klíčová především jeho VIII. kniha (*Sozialgesetzbuch, Achtes Buch, Kinder- und Jugendhilfe*, dále jen „SGB VIII“), představuje velmi propracovaný systém sociálního práva a je proto pro předpokládané legislativní změny v České republice významnou inspirací. Ve Spolkové republice Německo existuje rozvinutý systém podpory pěstounské péče založený na spolupráci veřejné správy a nestátního sektoru. Zajímavý je rovněž fakt, že východní (postkomunistické) spolkové země procházely po roce 1989 transformací systému péče o ohrožené děti, jsou však zařazeny do vyspělého sociálního systému. Vzhledem k tomu, že podrobnosti upravuje zemská legislativa a zemské systémy, pro účely analýzy byly využity informace z několika spolkových zemí (Bádensko-Württembersko za „západní“ spolkové země a Sasko-Anhaltsko a Berlín za „východní“ spolkové země).

Ve Spolkové republice Německo jsou pěstounské rodiny chápány jako partneři systému pomoci dětem a mládeži. Proto je kladen důraz na prověření způsobilosti a kompetencí pěstounů v průběhu standardizovaného procesu, který současně nabízí řadu podpůrných mechanismů. K úkolům služeb, které pracují s pěstounskými rodinami, patří zejména propagace pěstounské péče, získávání a příprava potencionálních pěstounských rodičů. Zákonný rámec příprav a posouzení „způsobilosti“ k pěstounství vymezují § 37 a § 44 SGB VIII. Zásadní skutečností je, že příbuzné pečující osoby nepotřebují dle § 44 SGB VIII žádné pečovatelské povolení pro přijetí dítěte do rodiny (za příbuzenskou péči se přitom považuje péče příbuzného nebo osoby sešvagřené do 3. stupně příbuzenství). Uchazeč o náhradní rodinnou péči nemá **žádný zákonný nárok na posouzení**. Zda a v jakém rozsahu uchazeče úřad pro péči o mládež osloví a „přezkouší“, je zcela na jeho uvážení a odvíjí se od místní potřeby (poptávky) pěstounské péče. Vítaným stavem je však rozmanitost uchazečů. Čím větší je počet pěstounských rodin připravených na přijetí dítěte a čím pestřejší jsou jejich vlastnosti a možnosti péče, tím větší je šance, najít pro určité dítě vhodnou rodinu. Úvodní část procesu náhradní rodinné péče se dělí do tří fází:

4. Fáze prvního kontaktu
5. Přípravná a kvalifikační fáze
6. Posuzovací (vyhodnocovací) a rozhodovací fáze

První kontakty se zájemci o náhradní rodinnou péči probíhají většinou telefonicky nebo při osobním rozhovoru. Zájemcům jsou následně zaslány nebo předány písemné informace k tématu pěstounské péče. Jsou rovněž pořádána pravidelná informační setkání. Následně se uchazeči rozhodují, zda vstoupí do procesu zprostředkování a podají si žádost o zprostředkování dítěte do pěstounské péče. Tato žádost zahrnuje také policejní výpis z rejstříku trestů, zdravotní osvědčení a životopisy uchazečů. Životopisy mají mít především formu popisu rodinného zázemí, vlastního dětství, aktuální situace ve vztahu k rodičům a sourozencům, školní a profesní vzdělání, partnerského života a současné životní situace a sociálního okolí, způsobu trávení volného času a koníčky. Současně je potřeba vysvětlit události předcházející rozhodnutí vedoucí k přijetí dítěte do pěstounské péče a postoj nejbližších příbuzných k této skutečnosti. Po podání žádosti absolvují žadatelé úvodní přípravný seminář, na který navazuje samotný proces posuzování a přezkušování (*Überprüfung*). Základním východiskem je, že pěstounská rodina musí být nastavena na nepřetržitý proces změn a interakcí, aby mohla svěřené dítě přijmout na delší dobu jako člena své rodiny. Zásadní je vyhodnocení rodiny ve vztahu k zvládnutí zátěže a naplňování potřeb přijímaných dětí. Mezi požadované kompetence pěstounských rodin patří:

- otevřenost rodiny ve vztahu ke spolupráci s úřadem pro mládež (*Jugendamt*) a vlastními rodiči dítěte,
- respektování původní rodiny dítěte,
- přijetí dítěte s jeho životním příběhem a jeho potřebami,
- připravenost ke změně stávajícího životního stylu rodiny.

Uchazeči procházejí systémem **dvoustupňového posouzení**. Nejprve je posouzena jejich všeobecná „způsobilost“, v následujícím druhém kroku je posouzena jejich speciální „způsobilost“, tedy již vhodnost pro přijetí konkrétního dítěte nebo mladistvého. Posouzení předpokládaných výchovných schopností uchazečů probíhá za použití odborných kritérií, s jejichž pomocí může být zjištěna a eliminována řada rizik již v přípravné fázi. Pro úspěch pěstounské péče je mimořádně důležitá skutečnost, že se pěstouni důkladně zabývají svými možnostmi a zkušenostmi a uvědomí si velkou zodpovědnost, kterou za svěřené dítě chtějí převzít. Zprostředkování dětí pro dlouhodobou péči má za cíl najít pro dítě

vhodnou rodinu, a ne v první řadě hledat „vhodné dítě“ pro uchazeče. Důležitým předpokladem pro úspěch pomoci dětem je dodržování práv dětí. Ve středu celého zprostředkování stojí blaho dítěte. Potřeby dětí jsou východiskem a cílem veškerého úsilí odborného zprostředkování. Zprostředkování předpokládá pečlivé a kvalifikované posouzení za účelem co nejlepšího párování dětí s pěstounskými rodinami. Pro posouzení potenciálních pěstounů musí pěstounské služby získat a vyhodnotit údaje k řadě tematických oblastí (viz tabulku č. 35).

Tabulka č. 35: Souhrn kritérií pro hodnocení vhodnosti zájemce o náhradní rodinnou péči ve Spolkové republice Německou (příklad ze spolkové země Bádensko-Württembersko).

Téma (kritérium)	Obsah kritéria
Obecná kritéria	
Objektivní údaje o věku žadatele a jeho dětí	Mezi pěstouny a dítětem svěřeným do péče by měl být „přirozený“ věkový rozdíl“, zpravidla jako mezi rodiči a dítětem. Je důležité zohlednit životní fázi, ve které se pěstouni nacházejí. Svěřené dítě a vlastní děti v rodině by neměly být (pokud možno) stejně staré, aby situace nedospěla v konkurování si dětí navzájem. Toto by mělo být vyhodnoceno jako jedno z rizik.
Počet dětí	Počet dětí žijících v domácnosti je důležitý pro rozhodnutí, pro skutečnost, pro jaké dítě bude tato rodina vhodná. Nemá se ale vycházet z toho, že svěřené dítě s více sourozenci by mělo být zprostředkováno do rodiny s více dětmi, popřípadě jedináček bezdětným uchazečům. Uchazeči s dětmi mají výhodu, že již mají zkušenosti s výchovou dětí a je tedy možné pozorovat a posoudit jejich výchovné schopnosti. Bezdětní uchazeči jsou vhodní pro takové děti, které se například umí málo prosazovat v jejich emocionálních potřebách, mají sklony se stahovat do ústraní nebo dosud žily na pokraji zájmu. Zpravidla má žít nejvýše pět dětí (včetně vlastních) a maximálně dvě svěřené děti v jedné pěstounské rodině (výjimku tvoří sourozenecké skupiny).
Bytové poměry, bydliště	Bytová situace nemá být stísněující. Vlastní pokoj pro svěřené dítě není bezpodmínečně nutný. Kromě místa na spaní by ale mělo mít dítě k dispozici vlastní hrací, popřípadě pracovní kout. Pro děti od 12 let je vlastní pokoj žádoucí. Zařízení bytu (např. design bytového zařízení, drahé ozdobné předměty, hodnotné přístroje) je řešeno z důvodu, nakolik žadatelé zvážili praktické dopady související s přijetím dítěte do rodiny. Bydliště a místo bytu má odpovídat potřebám dítěte (např. dosažitelnost školky, školy, místo dalšího vzdělávání). Dalším faktorem je zajištění dostupnosti stávajícího zázemí dítěte. Svěřené dítě by mělo mít k dispozici „své služby“ jako například, když je v pravidelné lékařské péči, potřebuje psychologickou nebo jinou terapeutickou pomoc. Bydliště by tedy nemělo být izolované od civilizace.
Blízkost původní rodiny	I při zprostředkování dětí do dlouhodobé péče má být kritériem blízkost původní rodiny. Toto kritérium se opouští v případě, že je v daném případě dítěte žádoucí, aby bylo vzdáleno od původní rodiny, nebo není možné nalézt v blízkosti jeho původního bydliště vhodnou pěstounskou rodinu.
Ekonomická situace	Běžný příjem rodiny musí být pro členy rodiny dostačující. Rozhodující je ekonomická situace (životní styl, postoje, konsumní chování) rodiny. Nízký příjem neznamená nevhodnost rodiny. Dluhy zatěžují rodinu poté, když materiální problémy a jejich následky (např. zaměstnanost obou rodičů,

	přesčasy, přetížení) se dostávají do popředí a tím ovlivňují výchovné klima.
--	--

Téma (kritérium)	Obsah kritéria
Profesní situace	Pěstouni nemusí být sociálně-pedagogičtí pracovníci. Vychovatelské nebo pečovatelské vzdělání účastníků je hodnoceno pozitivně, neznámá ale automaticky vhodnost pěstounů. Významné profesní zatížení se může nevhodně projevovat na pěstounské péči a ve vztahu ke svěřeným dětem. Způsob a časový rozměr zaměstnání musí umožňovat dostatek času pro rodinný život. Od uchazečů je očekáváno, že svoje činnosti přizpůsobí potřebám dítěte.
Zdraví	Členové pěstounské rodiny by pokud možno neměli mít žádná závažná postižení nebo chronická onemocnění, jejichž následky zatěžují a významně ovlivňují rodinný život (psychicky nebo při vyřizování praktických věcí) nebo zaopatření nebo výchovu svěřeného dítěte dlouhodobě ztěžují.
Rodinné uspořádání	
Sourozenci	Stávající rozložení dětí co do věku a pohlaví v rodině nemá být narušeno. Žadatelům musí být pečlivě vysvětlen dopad přijetí dítěte do pěstounské péče na vlastní děti. Existuje nebezpečí, že rodiče podceňují reakci vlastních dětí na svěřené dítě a jeho potřeby a nároky na všechny členy rodiny. Děti uchazečů musí mít bezprostředně možnost vyjádřit svůj názor. Jsou proto zapojeny do poradenského a rozhodovacího procesu.
Další příslušníci rodiny	Další příslušníci rodiny se mají na rozhodnutí o přijetí dítěte do rodiny také podílet. Mají totiž za určitých okolností rozhodující vliv na život rodiny. Zda je jejich role vyhodnocována kladně nebo záporně souvisí mimo jiné s tím, zda příslušníci domácnosti znamenají pro rodinu a výchovu dětí pomoc (např. poskytují čas a porozumění pro děti, pomoc v domácnosti, hlídání) nebo zátěž (narušené osobní vztahy, potřeba péče, citlivost na hluk a stížitosti na rušení klidu).
Vztahová struktura, životní styl	Sociální situace rodiny a vztahy členů rodiny by měly být stabilní. Průběh dne rodiny by měl probíhat tak, aby umožňoval členům rodiny věnovat se svým individuálním potřebám a zvyklostem, ale současně sloužil dětem jako rámec a orientační vodítko (pravidelné opakující se postupy např. při vstávání a chození do postele, při jídle, při rozdělování různých úloh, pořádání oslav). Vztahy a způsoby chování mezi členy rodiny, jakož i vztahy rodiny navenek (sousedé, přátelé, členové spolků atd.) nabízí vhodné momenty pro posouzení. Je možné sledovat, zda je životní styl rodiny flexibilní a otevřený. Významný je postoj rodičů k vlastním dětem, popřípadě u bezdětných uchazečů postoj k jejich bezdětnosti. Žadatelé by měli mít svoji bezdětnost zpracovanou, aby mohli přijmout dítě kvůli jemu samotnému.
Partnerství	Doba trvání manželství nebo partnerství v době žádosti o svěřením dítěte do pěstounské péče může být brána jako důkaz stability vztahu, neboť stabilita a spokojenost rodičovského partnerství jsou podstatnými faktory pro rodinné klima.
Osobní vlastnosti pěstounů	

Zvládání zátěžových situací a chování při řešení konfliktů	Opěrné body pro zvládání zátěže mohou poskytovat vyprávění žadatelů o tom, jak zacházeli v minulosti s kritickými situacemi nebo problémy. I vyjádření o dosavadním průběhu jejich života, s jakou výdrží sledují cíle a zvládají překonávat překážky, mohou poskytnout cenné informace o způsobech zvládání obtížných životních situací.
Sebedůvěra, nezávislost na okamžitém úspěchu	Žadatelé by měli vykazovat určitou dávku sebedůvěry a mít hodně trpělivosti. Musí počítat s tím, že zvykaní dítěte na novou rodinu může trvat delší dobu a že v pěstounském vztahu existují fáze, ve kterých chování a vývoj dítěte neukazují žádné viditelné pokroky, popřípadě může dojít k regresi nebo agresivnímu chování.
Téma (kritérium)	Obsah kritéria
Schopnost vyhodnocení situace	Žadatelé musí být připraveni a schopni rozpoznat otázky a problémy, které vyvstanou při péči o děti a kontaktech s jeho původní rodinou a popřípadě být schopni vyhledat včasné poradenství a podporu.
Empatie	Žadatelé by se měli umět vcítit do situace ohrožených dětí. Měli by umět vyjadřovat pocity náklonnosti a projevovat svoje nálady jak verbálně, tak gesty, tak aby umožnili dát dítěti pocit přijetí.
Tolerance a otevřenost	Žadatel musí umět tolerovat odlišné přístupy a postoje. Musí si být vědom, že nemůže přenášet vlastní představy o normách a hodnotách, například náboženského charakteru, na dítě a jeho původní rodinu. Otevřenost pro nové vjemy, podněty a požadavky z okolního světa a připravenost a schopnost členů rodiny přizpůsobit jejich chování změněné situaci, jsou podstatnými předpoklady pro přijetí a výchovu svěřeného dítěte.
Motivace, postoje	Uchazeč musí projevit pozitivní postoj k životu a pozitivní nastavení. Problematická je motivace účastníků, kteří spojují přijetí dítěte s nadějí, že se tím změní jejich vlastní neuspokojivě vnímaná situace (např. dojde ke stabilizaci partnerství rodičů, získání statutu přijetím dítěte, řešení osamělosti vlastního dítěte). Proti vhodnosti účastníků nemluví bezpodmínečně situace, kdy jsou jako motivace zmíněny i finanční důvody pro přijetí dítěte. Při kvalitním vysvětlení pochopí žadatelé, že výše peněžní odměny za pěstounskou péči neznamena vyšší finanční výhody.
Chování ve volné čase	Chování ve volném čase žadatelů především o víkendech by mělo mít aktivní ráz (společné trávení času) a nejen probíhat pasivní formu (např. potřeba klidu, sledování televize). Výrazné osobní zájmy a koníčky (např. nadšení pro sport) nesmí být v rozporu se zájmy a schopnostmi svěřeného dítěte.
Výchovný styl	
Reflexe, flexibilita	Žadatelé by měli ve výchovných situacích jednat uvážlivě. Zda tuto schopnost mají, může být zřejmé z úvahy, jak vlastní výchovné chování na dítě působí a jak jsou si vědomi vlastních záměrů, volnosti, kterou dítěti při jeho projevování ponechají, a schopnosti vcítit se do situaci dítěte. Důležitá je schopnost „držet krok“ s vývojem dítěte (např. ve vztahu k samostatnosti), rozeznat jeho potřeby, zohlednit a hledat způsob, jak situaci s ohledem na ostatní členy rodiny uspokojivě přizpůsobit.
Potvrzování	Pěstouni musí být konstruktivně kritičtí. To znamená, že musí být schopni dítěti vysvětlovat pozitivní podněty a při nutném usměrňujícím chování mu ukazovat odpovídající cesty a alternativy.
Zacházení s hranicemi, výchovné představy	Protože svěřené děti pocházejí často z poměrů, které jsou spojeny se zanedbáváním a traumatizováním, je pro jejich pozitivní vývoj důležité jasné strukturování všedního dne, nacvičování a dodržování pravidel a možnost spolehnout se. Bezdětní žadatelé si mají na základě ukázek praktických příkladů výchovných situací uvědomit své výchovné představy. V tomto případě mohou být velice nápomocné kontakty s pěstouny, kteří už jedno

	svěřené dítě mají (např. podpůrné skupiny pěstounů).
Postoj vůči původu dítěte	Velký význam má postoj uchazečů vůči původní rodině dítěte a její situaci. Žadatelé se mají již v průběhu procesu posuzování důkladně zabývat tím, jaké dítě chtějí přijmout a jaké vlastnosti dítěte by pro ně byly problematické (např. jiná národnost, jiná barva pleti, specifické výchovné výzvy, zdravotní omezení, specifické vzdělávací potřeby, duševní poruchy, tělesné postižení.) Žadatelé si musí hned na začátku uvědomit, jaké rodinné zázemí dítěte by pro ně bylo problematické, a to obzvláště ve vztahu k vlastním obavám a předsudkům (např. trestní minulost rodičů, týrání/sexuální zneužívání, těžké onemocnění/postižení rodičů). Nezpracované obavy žadatelů, které se týkají původní rodiny svěřeného dítěte, by později mohly vést k podceňování dítěte a připisování negativních vlastností jeho původu, což jsou skutečnosti, které ovlivňují úspěšnou integraci dítěte do nové rodiny a jeho zdárný vývoj v oblasti identity. Od žadatelů se očekává, že mají pozitivní nastavení vůči původní rodině dítěte, popřípadě si ho vyvinou a jsou schopni se situací původní rodiny dítěte zabývat. Při dlouhodobé péči má pěstounská rodina a rodiče dítěte spolupracovat v nejlepším zájmu dítěte nebo mladistvého. Při rozdílných představách rodičů a pečujících osob ohledně práv k zastupování při rozhodování v záležitostech běžného života a při ostatních názorových odlišnostech musí úřad pro péči o mládež plnit roli zprostředkovatele péče a činit kroky ke zlepšení spolupráce.

Se žadateli se dále projednává a hodnotí i okamžik přijetí svěřeného dítěte. Žadatelům by mělo být jasné, že okamžik přijetí svěřeného dítěte do rodiny musí být zvolen tak, aby nezatěžovalo život rodiny několik faktorů současně (například změna povolání nebo pracovního místa, stěhování, narození vlastního dítěte).

Kritéria pro zamítnutí žadatelů na úrovni posuzování všeobecné způsobilosti zahrnují indicie:

- **pochybnosti v oblasti schopnosti vychovávat**, například déle trvající výchovné problémy s vlastními dětmi a delší využívání pomoci při výchově;
- **zdravotní stav žadatelů** (pečovatelská schopnost žadatelů je ovlivněna dlouhodobým onemocněním);
- **bytové poměry**, není k dispozici dostatečný prostor a existuje podezření, že by toto mohlo vést k omezením a stresovým situacím pro dítě;
- **ekonomická situace**, nedostatečný příjem, nedostatečná profesní kontinuita, časté změny v zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost;
- **osobní konflikty a zátěžové situace**, vlastní nezpracované traumatické zážitky, odpor manžela či manželky, popřípadě jiného člena rodiny ohledně přijetí dítěte do rodiny, dřívější tresty, které by mohly představovat ohrožení dítěte (např. násilnické delikty, sexuální zneužívání, majetkové delikty), členství, popřípadě příslušnost k ideologickému uskupení, které by mohlo mít vliv na blaho dítěte.

Existují však i tzv. **předběžná vylučovací kritéria**, která mají „odkladný“ účinek v procesu posuzování žadatele: nevyřešený párový nebo jiný rodinný konflikt, těžká nemoc některého ze členů rodiny, aktuální předvídatelné změny v životě rodiny (např. stěhování), ztráta rodinného příslušníka, která ještě nemohla být zpracována.

Na základě výše uvedených kritérií dochází k posouzení všeobecné vhodnosti a vypracování profilu. Základem pro posouzení všeobecné způsobilosti a vypracování profilu rodiny žadatelů jsou:

- v žádosti uvedené údaje rodiny,
- doplňující podklady (životopis, výpis z rejstříku trestů, zdravotní osvědčení),
- účast na semináři,
- motivace účastníků,
- sebehodnocení účastníků,
- hodnocení odborníků.

V rozhovoru s úřadem pro mládež a při návštěvách u žadatelů v jejich domácnosti je jim na závěr vysvětleno posouzení jejich základní vhodnosti, které zahrnuje a zohledňuje výsledky celého procesu a zpracování jejich **profilu pro pěstounskou péči** (tzn. pro jaký typ péče jsou vhodní). Jsou informováni o dalším postupu. Žadatelé, kteří jsou posouzeni jako vhodní, jsou zařazeni do systému (**registru**) **volných pěstounských rodin**. O volné pěstounské rodiny se „po dobu jejich čekání“ stará odborná služba, která může zahrnovat nabídky dalšího vzdělávání pro pěstounské rodiny, jakož i pravidelné telefonáty a návštěvy odborníků v rodině. Při delší čekací době je nutné vždy znovu aktualizovat profil dané rodiny.

6.3. Příklad zahraničního systému č. 2 (Irsko)

Zařazení irského systému do analýzy je přínosné především z důvodu existence propracovaných **standardů pěstounské péče**.¹¹⁷ V České republice existují standardy pouze pro pověřené osoby a orgány sociálně-právní ochrany. Pro nastavení transparentních procesů výběru vhodných osob pro náhradní rodinnou péči

---

¹¹⁷ *National Standards for Foster care*. Standard jsou dostupné například z webových stránek: http://www.dcy.gov.ie/documents/publications/National_Standards_for_Foster_Care.pdf [cit. 2017-01-25].

a hodnocení kvality jimi zajišťované péče je však vhodné stanovit **objektivní kritéria** (standarty). Na rozdíl od Velké Británie, jejíž systém odborného posuzování byl podrobně popsán v rámci adaptace modelu příprav a posuzování *British Association for Adoption and Fostering*¹¹⁸, nejsou detailnější informace o irském systému k dispozici.

Irský systém ochrany dětí, náhradní rodinné péče a souvisejících služeb a podpůrných systémů prošel v nedávné době zásadními změnami. Od ledna 2014 vznikla nezávislá státní Agentura pro dítě a rodinu (*Tusla, Child and Family Agency*) která sjednotila systém ochrany dětí, služby pro rodiny a další podpůrné služby, dále také Národní vzdělávací radu (*National Educational Welfare Board*), některé psychologické služby a radu služeb, které intervnují v případech domácího násilí, sexuálního a genderového násilí. Agentura odpovídá rovněž za kvalitu systému a jeho rozvoj. Náhradní rodinná péče je tedy funkčně spojena s dalšími systémy podpory ohrožených dětí a rodin. Systémovou změnou provedenou v roce 2014 došlo k propojení a jednotnému řízení celkem 4000 pracovníků a možnosti uceleně a systémově hospodařit s rozpočtem přibližně 600 mil. Eur ročně.

Základní právní úpravou pro činnost agentury *Tusla* (a tím i profesionální podpory náhradní rodinné péče) je *Child and Family Agency Act, 2013*¹¹⁹. Samotná náhradní rodinná péče je regulována Zákonem o péči o dítě *Child Care Act 1991*¹²⁰. Další související normou je *Children Act, 2001*.¹²¹ Tyto tři právní normy obsahují celý systém péče o ohrožené děti v Irsku. Klíčovým procesem pro efektivní systém je potom nastavená spolupráce služeb pro děti a rodiny. Služby agentury zahrnují:

- a) sociální a právní ochranu dětí a služby na podporu blaha (*welfare*) dítěte,
- b) vzdělávací služby,
- c) psychologické služby,
- d) alternativní (náhradní) formy péče (včetně péče pěstounské),
- e) služby na podporu rodin komunitního charakteru,
- f) služby rané péče,
- g) služby v oblasti domácího násilí, sexuálního násilí a genderově podmíněného násilí.

---

¹¹⁸ Tomuto modelu příprav, který byla adaptován nestátní neziskovou organizací Amalthea, se věnuje *Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání*.

¹¹⁹ Platné znění zákona je v anglické verzi k dispozici například na odkazu: Dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2013/act/40/enacted/en/html> [cit. 2017-02-05].

¹²⁰ Dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1991/act/17/enacted/en/html> [cit. 2017-02-05].

¹²¹ Dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2001/act/24/enacted/en/html> [cit. 2017-02-05].

Agentura rovněž zabezpečuje systém následných služeb. Dalšími službami jsou pak služby pro děti bez domova a nezletilé žadatele o azyl bez doprovodu. Agentura také odpovídá za proces osvojení dětí. Činnost agentury je založena na principu, že pouze rodina dokáže poskytnout nejlepší prostředí pro výchovu dětí. Cílem každého vnějšího zásahu nebo intervence do života rodiny musí být podpora rodin v jejich přirozeném komunitním životě.

Náhradní rodinná péče je v Irsku součástí tzv. alternativní péče, kam spadá pěstounská péče, péče příbuzných a rezidenční formy péče. Pokud dítě musí vyrůstat mimo vlastní rodinu, je umisťováno do rodiny náhradní (přes 92 % dětí v alternativní péči žije v pěstounských rodinách). Jednou z priorit agentury je zajištění bezpečných, spolehlivých a efektivních služeb pro děti, které se ocitají v systému péče a rozvoj spektra možností, které by co nejvíce odpovídaly specifickým potřebám některých dětí. Procesy odborného posuzování budoucích náhradních rodičů vycházejí z těchto principů.

Pěstounem se v Irsku rozumí osoba, která prošla **hodnocením**, absolvovala odbornou přípravu a následně byla zařazena do databáze schválených pěstounů pro potřeby péče o děti v péči státu. Zájemce musí splňovat následující minimální kritéria:

- f) být ve věku starším než 25 let,
- g) mít dostatečný prostor v bytě či domě pro přijetí dítěte,
- h) disponovat řidičskou licenci,
- i) být připraven vykonávat pěstounství na „plný úvazek“,
- j) pokud žije v manželství nebo partnerství, musí tento svazek trvat více než 5 let.

Pěstouni poskytují služby výše zmíněné vládní agentuře *Tusla* nebo soukromým pěstounským agenturám. Pečující blízkou osobou je osoba, která je přítelem, sousedem nebo příbuzným dítěte, nebo osoba, s níž dítě nebo jeho rodina navázali vztah před tím, než bylo dítě přijato do péče, a která o dítě pečuje na základě dohody s agenturou. Tato osoba prošla hodnocením nebo souhlasí s tím, že hodnocením projde, a to do 16 týdnů od chvíle, kdy je dítě umístěno do její péče a kdy byla schválena jako pečující blízká osoba.

Zájemci o pěstounství se před tím, než je do jejich péče umístěno první dítě účastní komplexního hodnocení své schopnosti plnit roli pěstounů a jsou oficiálně schváleni

výborem pro pěstounskou péči Agentury pro dítě a rodinu (*Foster Care Committee*). V rámci hodnocení jsou vyžadovány následující podklady:

- a) Potvrzení o bezúhonnosti (prověření národní policejní službou *An Garda Síochána*).
- b) Lékařská zpráva o fyzickém a duševním stavu, v některých případech rovněž zpráva veřejné zdravotní sestry (*Public Health Nurse*, jde o bezplatnou návštěvní zdravotní službu, která je k dispozici všem dětem v předškolním věku a v době základní školní docházky).
- c) Jména dvou osob, které nejsou v příbuzenském poměru k žadateli a které poskytnou doporučení. Pokud žadatelé již v minulosti pracovali s dětmi nebo s nimi aktuálně pracují, vyžaduje si sociální pracovník od jejich zaměstnavatele jméno třetí osoby pro získání referencí a názoru na to, zda jsou žadatelé vhodní pro roli pěstounů. S osobami, které jsou uvedeny pro účely poskytnutí doporučení, vede krátký rozhovor sociální pracovník.
- d) Osobní doklady (rodný list, oddací list nebo potvrzení o odloučení či rozvodu).
- e) Potvrzení o příjmech od zaměstnavatele nebo číslo sociálního pojištění.

Analýza výše získaných podkladů a z nich získaných informací je uvedena ve standardizované zprávě, v níž jsou rovněž popsána doporučení ve vztahu ke schopnostem potenciálního pěstouna naplňovat zjištěné potřeby dítěte (dětí) a plnit kritéria vztahující se na pěstounství. Tuto zprávu sestavuje **sociální pracovník** a za její kvalitu ručí vedoucí týmu sociálních pracovníků, případně vedoucí sociální pracovník. Zpráva je předána výboru pro pěstounskou péči. Zájemci o pěstounství mají možnost zprávu prostudovat, okomentovat ji před tím, než je zaslána výboru pro pěstounskou péči. Zájemci se mohou rozhodnout, zda se osobně setkají se členy výboru pro pěstounskou péči, kteří budou posuzovat jejich žádost. Zájemci o pěstounství jsou v předstihu informováni o tom, že po předložení zprávy o jejich hodnocení mohou nastat tři situace:

- a) žádost může být doporučena,
- b) žádost může být zamítnuta,
- c) sociální pracovník, který provedl hodnocení, může být výborem požádán o doplňující informace.

Jakékoli hodnocení smí být zahájeno teprve poté, co je provedeno prověření potenciálních pěstounů národní policejní službou a potenciální pěstouni jsou posouzeni vedoucím pěstounského týmu. V rámci procesu hodnocení jsou posuzovány všechny

osoby, které žijí v domácnosti potenciálního pěstouna, včetně vlastních dětí do 18 let věku i nad 18 let. Vhodní zájemci musejí prokázat splnění následujících **kritérií**:

- k) zdravý respekt a lásku k dětem nebo mladým lidem,
- l) flexibilní postoje a nesoudící přístup k životu,
- m) schopnost vyjednávat a dělat kompromisy v situaci, kdy se mají vyrovnat se změnou, stresem nebo problémem,
- n) schopnost chápat a přijmout dítě, které bylo týráno nebo zanedbáváno,
- o) schopnost chápat a přijmout situaci rodičů dítěte,
- p) schopnost brát chování dítěte jako vyjádření jeho pocitů,
- q) schopnost bez předsudků pomoci dítěti pochopit důvod jeho odloučení od biologických rodičů,
- r) připravenost a ochotu absolvovat školení s cílem prohloubit své dovednosti a znalosti týkající se pěstounské péče, jakmile bude k zájemcům umístěno dítě,
- s) ochotu spolupracovat se sociálními pracovníky, kteří dohlíží na poskytování pěstounské péče a poskytují pěstounům podporu,
- t) ochotu a připravenost podporovat pravidelný kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou.

Urychlené schválení žádosti o pěstounskou péči je dovoleno pouze v případě péče ze strany příbuzného a je k němu potřebné následující:

- a) vyplnění formuláře pro potřeby prověření národní policejní službou,
- b) absolvování „prověrek“ týkajících se ochrany dětí,
- c) úvodní šetření v domácnosti a ověření, zda vyhovuje určitým minimálním standardům vhodnosti, tzn. z pohledu bezpečnosti a životních podmínek (prostor, hygiena atd.);
- d) rozhovor se všemi dospělými žijícími v domácnosti;
- e) rozhovor s nejméně jednou osobou poskytující doporučení;
- f) doložení schopnosti poskytovat péči a zajistit školní docházku dítěte.

Již bylo řečeno, že všechna hodnocení probíhají na bázi **standardů pěstounské péče**. „Úvodním“ posouzením pěstouna však jeho hodnocení nekončí. Prochází totiž dalšími způsoby hodnocení: (následným) hodnocením pěstouna, hodnocením dítěte a hodnocením v případě ukončení pobytu dítěte (hodnocení pobytu). **Hodnocení pěstouna** probíhá rok po umístění prvního dítěte a následně každé tři roky. Hlavním účelem

hodnocení je posoudit, zda jsou pěstouni a jejich rodina i nadále vhodní k poskytování pěstounské péče. Hodnocení je rovněž prováděno pokaždé, když dojde k zásadní změně v situaci pěstouna (nebo pokud se objeví jakékoli obavy týkající se pěstouna nebo jeho situace). Hodnocení se provádí v domácnosti pěstouna, realizuje ho klíčový („styčný“) sociální pracovník. Hodnocení pěstouna je příležitostí k tomu, aby pěstoun probral všechny případné problémy, které ho trápí, nebo se podělil o úspěchy, kterých za uplynulý rok dosáhl. Pěstouni si mají pečlivě rozmyslet, o jakých problémech si přejí mluvit. Hodnocení také nabízí možnost vyjádřit se k podpoře, kterou pěstoun dostává od subjektu zajišťujícího pěstounskou péči a od sociálního pracovníka dítěte. Tyto připomínky a vyjádření mohou být při hodnocení předloženy v písemné formě. Pěstouni dále mohou probrat stav jejich schvalování a případné změny v typu poskytované péče nebo v rozpětí věku u dětí, o které si přejí pečovat. Formálně jde tedy o jakousi obdobu „osobního kontaktu“ doprovázejícího subjektu s pěstouny v České republice, který je realizován minimálně jednou za dva měsíce (§ 47b odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Na rozdíl od českého systému jde však o proces standardizovaný, s mnohem hlubšími dopady do oblasti posuzování situace pěstouna. To dokládá i skutečnost, že obsah hodnocení je nahráván a pěstouni jsou písemně informováni o výsledku hodnocení a o případných přijatých rozhodnutích.

Pokud došlo k přerušení pobytu dítěte u pěstouna nebo byla vznesena určitá obvinění proti pěstounovi, provádí se znovu hodnocení, během něhož je posouzeno, jaký dopad má na pěstouna daná událost. Může být také provedeno tzv. následné šetření, jímž se ověřuje, zda je pěstoun nadále schopen poskytovat náhradní rodinnou péči. I v tomto případě jsou pěstouni do procesu hodnocení plně zapojeni a v závěrečné zprávě, která je zasílána výboru pro pěstounskou péči, jsou zaznamenány jejich názory. Je-li rozhodnuto, že pěstouni již nejsou nadále způsobilí poskytovat pěstounskou péči, je toto rozhodnutí s nimi prodiskutováno a jsou jim objasněny důvody zrušení smlouvy. V případě nesouhlasu ze strany pěstounů je k dispozici institut odvolání.

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že odborné posuzování pěstounů v Irsku není jednorázovým, ale **kontinuálním procesem**. Hodnocení nekončí jednorázovým aktem „zařazení pěstouna“ (v Irském systému uzavřením smlouvy). Je prováděno na bázi sociální práce, a jsou do něho zapojováni podle potřeby nejenom odborníci (např. z oblasti zdravotnictví), ale také lidé žijící v přirozeném sociálním prostředí pěstouna (přátelé, kolegové z práce, učitelé dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči atd.).

6.4. Příklad zahraničního systému č. 3 (Dánsko)

Dánský systém stojí na pomezí skandinávských systémů, které byly v minulosti zkoumány v rámci jiných projektů (např. Norsko)¹²² a tzv. kontinentálních systémů (Spolková republika Německo). Dánsko je zajímavé širokým spektrem forem pěstounské péče (například síťová pěstounská péče, společné umístění dospělého rodiče a dítěte do pěstounské rodiny atd.). Na dánském systému lze demonstrovat odlišný přístup k fázi „posouzení vhodnosti“ pěstouna a jeho následné podpory. Jde o velmi vyspělý systém, jehož prvky jsou přejímány jako inspirace do dalších evropských zemí. Za systém pěstounské péče a péče o ohrožené děti zodpovídá v Dánsku Ministerstvo pro děti a sociální vztahy¹²³. Přímým výkonem agendy (zejména za poskytování preventivních služeb a opatření a poskytování další podpory rodinám a dětem) je dále zodpovědností pěti dánských regionů¹²⁴. Regionální nebo místní správa může implementovat mnoho typů podpůrných opatření, jedním z nich jsou i různé formy pěstounské péče. Mezi tyto formy patří (profesionální) pěstounské rodiny, místní (komunální) péče pěstounské rodiny a síťová forma pěstounské péče. Profesionální pěstounské rodiny jsou činností na plný úvazek. Plat pěstounů se pohybuje na průměrné výši (odpovídá zhruba platu učitele). Místní péči pěstounské rodiny lze přirovnat k české dlouhodobé pěstounské péči. „Síťová forma“ je náhradní rodinná péče o dítě v rámci širší rodiny nebo sociálního prostředí. Síťové pěstounské rodiny mají částečně nebo plně pokryty náklady spojené s péčí o dítě.

Legislativní rámec úpravy pěstounské péče tvoří zákon o sociálních službách z roku 2005 (*Lov om social service, resp. Serviceloven*)¹²⁵, který pokrývá všechny typy služeb pro ohrožené rodiny a děti včetně možností finanční podpory a rovněž otázky náhradní rodinné péče a pobytové péče o děti. Všechny služby pro rodiny s dětmi jsou v Dánsku financovány z veřejných rozpočtů. Pro oblast **odborného posuzování náhradních**

¹²² Jde o studie zpracovávané norskými experty v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Kodifikace právní úpravy podpory rodin, náhradní rodinné péče a systému péče o ohrožené děti“.

¹²³ *Børne- og Socialministeriet* (Ministry for Children and Social Affairs).

¹²⁴ Jde o regiony Midtjylland (Střední Jutsko), Nordjylland (Severní Jutsko), Syddanmark (Jižní Dánsko), Sjælland a region Nordsjælland.

¹²⁵ *Bekendtgørelse af lov om social service*. Konsolidovaná verze č. 1284 ze dne 17. listopadu 2015. Dostupné z: <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=183958> [cit. 2017-01-31].

rodičů je klíčovou právní normou Zákon o sociální supervizi¹²⁶, který upravuje systém zřizování a dohledu u veřejných a soukromých sociálních služeb. V oblasti pěstounské péče se týká pěstounské péče a komunální pěstounské péče. Tento zákon stanoví, že v rámci každého regionu existuje pověřený místní orgán (úřad pro sociální supervizi), který je zodpovědný za schvalování a supervizi těchto pěstounských rodin. Mezi činnost úřadů pro sociální supervizi v oblasti pěstounské péče dále patří výběr pěstounské rodiny nebo komunální pěstounské rodiny, která nejlépe zabezpečí péči o dítě, na základě vyhodnocených potřeb místním úřadem.

Specifické podmínky a kritéria pro schvalování a supervizi pěstounských rodin, komunálních pěstounských rodin a síťových pěstounských rodin stanovuje ministerstvo svým nařízením. Tato norma upravuje rovněž specifická pravidla pro základní tréninky a supervize a doplňující tréninky pro všechny typy náhradní rodinné péče. Dále může blíže určit pravidla pro profesionální podporu pro síťové pěstounské rodiny a osvojitelské rodiny, které osvojily dítě, jež jim bylo před tím svěřeno do pěstounské péče.

Pěstounské rodiny a komunální pěstounské rodiny pro děti a mladé lidi jsou prověřovány a schvalovány pro účely tzv. „všeobecné péče“ a případně i pro zprostředkování speciální péče o děti nebo mladé lidi se specifickými potřebami. Síťové pěstounské rodiny posuzují lokální úřady (v Dánsku je cca 90 místních samospráv, které svou velikostí odpovídají českým okresům), které zprostředkovávají konkrétní specifickou péči ve vztahu k určitému dítěti nebo mladému člověku. Schvalující úřad má povinnost v případech specifických forem pěstounské péče (zejména síťové a komunální) nabídnout v souvislosti se schválením pěstounské rodině kurz pěstounských a rodičovských dovedností.

Při posuzování vhodnosti pěstounských rodin je postupováno podle určující struktury ukotvené v zákoně o sociální supervizi (§ 6, odst. 1 a 2 tohoto zákona). Mezi posuzované, vyhodnocované a následně kontrolované oblasti patří:

8. Vzdělávání a zaměstnání
9. Autonomie a vztahy
10. Cílové skupiny, metody a výstupy
11. Organizace a management
12. Dovednosti a kompetence

---

¹²⁶ *Lov om Socialtilsyn*. Dostupné z: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=152291> [cit. 2017-01-31].

13. Finance

14. Prostředí a zázemí

Tento metodologický rámec je určujícím konceptem pro zajištění kvality nejen výkonu pěstounské péče, ale i ostatních podpůrných opatření, které místní správy zřizují, financují a využívají pro podporu ohrožených dětí a rodin. Na specifika oblasti pěstounské péče je pak reagováno v rámci metodik, které se zaměřují na posuzování a přípravu pěstounských rodin. Je také v kompetenci příslušného ministerstva řídit vyhodnocování kvality podpůrných opatření, včetně určení kritérií a indikátorů kvality pro oblasti vyjmenované výše. **Kvalitativní model**¹²⁷ je postaven na struktuře kvalitativních témat, která jsou implementována prostřednictvím několika kvalitativních kritérií. Kritéria se specificky zaměřují na děje a aktivity v pěstounské rodině. Každé kritérium je určeno jedním nebo více indikátory kvality. Indikátory jsou nositeli informace, že kvalita, která je vyjádřena prostřednictvím určitého kritéria, se objevuje v praktickém výkonu. Všechny indikátory a kritéria jsou uplatňovány pro posuzování všech pěstounských rodin.

Posouzení, zda naplňuje pěstounská rodina nezbytnou kvalitu, je založeno na komplexním a profesionálním vyhodnocení. Vyhodnocení je založeno na posouzení podmínek rodiny a schopnostech naplnit kvalitativní indikátory a kritéria. Předmětem posouzení jsou všechny indikátory vyhodnocované ve dvou úrovních:

3. Pěstounská rodina je schopna naplnit indikátor.
4. Neočekává se, že by pěstounská rodina byla schopna naplnit význam indikátoru.

Vyhodnocení indikátorů je oporou pro zhodnocení kritérií a následně základem písemného vyhodnocení každého tématu. Posouzení je zaznamenáváno do systému *Services Gateway*, pokud je pěstounská rodina schválena jako vhodná. Na úrovni kontroly kvality výkonu náhradní rodinné péče je posuzováno, zda má rodina stále dostatečné pečovatelské kompetence pro výkon pěstounské péče. **Proces hodnocení „zájemců“ před příchodem dítěte do rodiny tedy kontinuálně přechází do hodnocení samotné náhradní rodinné péče.** Indikátory jsou evaluovány za pomoci pětistupňové škály v úrovních:

---

¹²⁷ Podrobné informace o těchto tématech a kritériích jsou dostupné například z: <https://centerforfamiliepleje.kk.dk/>

5 - kompetence jsou přítomny ve velké míře

4 - vysoká míra spokojenosti

3 - středně dostačující kompetence

2 - kompetence na nízké úrovni

1 - kompetence na velmi nízké úrovni

Vyhodnocení indikátorů podporuje zhodnocení kritérií. Každý indikátor má přiřazenou hodnotu. Na základě ohodnocení indikátorů je vygenerována celková hodnota výkonu, respektive ohodnocení každého kritéria a tématu. Hodnota je počítána jako průměr výsledků indikátorů a hodnot kritérií. Celkový výsledek číselného hodnocení je graficky vyjádřen. Písemné kvalitativní posouzení na úrovni témat je rovněž zaznamenáno do systému *Services Gateway*. Hodnocení tedy představuje vysoce **strukturovaný proces**, jehož cílem je zjistit, zda budoucí pěstouni mají předpoklady a kompetence naplňovat kritéria výkonu náhradní rodinné péče (a následná kontrola tohoto stavu). Co se týče obsahu témat, kritérií a indikátorů, lze uvést pro ilustraci několik příkladů (viz tabulku č. 36).

Tabulka č. 36: Vybrané příklady témat, kritérií a indikátorů pro hodnocení vhodnosti zájemce o náhradní rodinnou péči v Dánsku a následné hodnocení kvality výkonu náhradní rodinné péče.

Téma	Vzdělání a zaměstnanost
Kritérium 1	Pěstounská rodina podporuje svěřené dítě v dosažení svého plného potenciálu ve vztahu ke vzdělání, rekvalifikaci a zaměstnání.
Indikátor 1.a	Dítě (mladý člověk) je přihlášen ve školce, ve vzdělávací instituci nebo v zaměstnání.
Indikátor 1.b	Dítě má pravidelnou docházku do vzdělávací instituce. Mladý člověk chodí pravidelně do zaměstnání.
Téma	Nezávislost a vztahy
Kritérium 2	Pěstounská rodina posiluje dovednosti pro navazování sociálních vztahů a dosahování nezávislosti.
Indikátor 2.a	Dítě je zapojeno do aktivit v komunitě.
Indikátor 2.d	Dítě má důvěrný vztah s jedním nebo více dospělými, kteří mají pozitivní vliv na jeho život.
Kritérium 3	Pěstounská rodina pomáhá každému dítěti vytvářet a udržovat stabilní a přínosné vztahy s rodinou a dalšími lidmi.
Indikátor 3.a	Dítě má kontakt a komunikaci s rodinou, sourozenci a s dalšími osobami dle plánu péče.
Indikátor 3.b	Pěstounská rodina spolupracuje s vlastními rodiči dítěte podle odsouhlaseného plánu péče.
Téma	Cíle, metody a výsledky

Kritérium 4	Pěstounská rodina aktivně přispívá k dosažení stanovených cílů pro pobyt dítěte v pěstounské rodině.
Indikátor 4.a	Pěstounská rodina zná cíle stanovené v plánu péče při umístění nebo respitní péči.
Téma	Zdraví a prosperita
Kritérium 5	Pěstounská péče podporuje účast dítěte a jeho vliv na vlastní život a život pěstounské rodiny.
Indikátor 5.a	Dítě je slyšeno, respektováno a má viditelné místo v rámci pěstounské rodiny.
Kritérium 6	Pěstounská rodina podporuje fyzické a duševní zdraví dítěte a jeho prosperitu.
Indikátor 6.a	Dítě prospívá v pěstounské rodině.
Téma	Strukturovanost rodiny a rodinná dynamika (organizace a management)
Kritérium 7	Pěstounská rodina zabezpečuje pro dítě bezpečné a stabilní prostředí.
Indikátor 7.c	Dynamika pěstounské rodiny je odpovídající ve vztahu k bezpečí dítěte a stabilitě prostředí.
Téma	Kompetence
Kritérium 8	Pěstounská rodina má odpovídající kompetence ve vztahu k předpokládané roli pěstounské péče.
Indikátor 8.b	Pěstounská rodina dokáže reagovat na specifické potřeby dítěte a zabezpečit jeho vývoj a výchovu.
Téma	Materiální zázemí
Kritérium 10	Materiální zázemí podporuje rozvoj dítěte a jeho blaho.
Indikátor 10.a	Děti prospívají v rámci uspořádání náhradního domova.
Indikátor 10.c	Materiální zázemí a vybavení reflektuje skutečnost, že je to i domov dítěte.

7. Závěry a systémová doporučení

7.1. Závěry Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči

Závěr č. 1: Proces odborného posuzování je sám o sobě relativně funkční, chybí však návaznost na další procesy v oblasti výkonu náhradní rodinné péče

Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči došla na základě zjištěných skutečností k závěru, že současný systém odborného posuzování zájemců reprezentuje relativně funkční systém, který až na výjimky dokáže předcházet (u zprostředkované náhradní rodinné péče) případům předčasného ukončení této péče. Jde však o proces jednorázový, který v několika krajích není provázán s procesem příprav zájemců o náhradní rodinnou péči a ve většině krajů s následným „doprovázením“ náhradních rodin. Od poslední plošné analýzy, která byla provedena v roce 2013, nedošlo v procesech odborného posouzení k významnějším změnám. Přesto se zásadně liší údaje o počtu „selhávajících“ pěstounských péčí, a to i v případě příbuzenské péče. To svědčí o skutečnosti, že následná podpora náhradních rodičů je ještě významnější, než předběžné posouzení jejich kompetencí a předpokladů.

Závěr č. 2: Odborné posuzování je systémem, který nemá k dispozici standardizovaný obsah kritérií, spoléhá především na kompetence odpovědných pracovníků.

Systém odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči je vysoce závislý na kompetencích úzkého okruhu (několika desítek) pracovníků, který ho zajišťují. Platná právní úprava popisuje kritéria, která mají být v procesu odborného posuzování hodnocena, ale nikoliv jejich obsah. Také metodická úprava se zaměřuje více na procesní

pravidla oproti jednoznačnému nastavení a zohledňování kvalitativním parametrům. Neexistuje standard předpokladů a dovedností náhradního rodiče. Ten je vytvářen cestou praxe, na bázi zkušeností klíčových pracovníků. Tento systém je však poměrně konzistentní na různých úrovních veřejné správy. Jak bylo demonstrováno v kapitole 3.16. této analýzy, dochází prostřednictvím odvolacího řízení k novému posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči (tzv. „přeposouzení“) jen zcela výjimečně. Proces odborného posuzování tedy vyžaduje určitou standardizaci za současného prohlubování kompetencí osob, které se na tomto systému podílejí. Již výstupy *Analýzy implementace programu PRIDE v ČR* upozornily na zásadní skutečnost charakterizující proces odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v České republice. Svědčí o potřebě kompetentních pracovníků mít pro posouzení žadatele „exaktní“ data či vyjádření ve formě psychologických, zdravotnických či jiných odborných posudků. Chybí schopnost hodnotit žadatele na základě posouzení „měkkých“, pro výkon náhradní rodinné péče však zásadních, dovedností. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči potvrdila, že ačkoliv dochází na úrovni krajských úřadů k určitému posunu v této záležitosti, je nadále uplatňován tradiční „pozitivistický“ přístup.

Závěr č. 3: Proces odborného posouzení je jednotný pouze do fáze postoupení žádosti na krajský úřad

Jak bylo uvedeno v kapitole 2.2. této analýzy, počátek procesu odborného posouzení je formalizován na bázi jednotného formuláře žádosti a také taxativním výčtem úkolů, které musí obecní úřad učinit, než žádost postoupí nadřízenému správnímu orgánu. Ve fázi od předání žádosti krajskému úřadu po vydání rozhodnutí existuje několika variant postupů. Tyto varianty se liší především v otázce zařazení psychologického posouzení a posouzení zdravotního stavu žadatele před, během a po přípravách zájemců. Rozdílené je také vnímání role příprav v procesu odborného posuzování.

Závěr č. 4: Klíčovým aspektem posuzování je osobnost žadatele, ta je posuzována často za využití psychologických metod

Jak Ministerstvo práce a sociálních věcí v metodické úpravě obsahu kritérií odborného posouzení, tak krajské úřady, které písemně zpracovaly vlastní souhrn kritérií, jež má naplňovat vhodný náhradní rodič (tato kritéria jsou zpracována především pro účel pěstounské péče na přechodnou dobu), zdůrazňují kritéria osobnostního, sociálního či socioekonomického charakteru (věk, rodičovské zkušenosti, věk dětí v rodině, úroveň

bydlení, ekonomická stabilita atd.). Z hodnocení významu kritérií však vyplývá, že klíčovou roli hrají osobnostní předpoklad žadatele, méně pak již jeho sociální situace a rodinný stav. Z výsledků výzkumu také vyplývá, že naprosto klíčovou roli hraje psychologické posouzení žadatele prováděné testy, rozhovory, pozorováním atd., které se na otázku osobnostních předpokladů (vedle hodnocení psychického stavu) často zaměřuje. Většina krajů přitom vychází z jediného upřesňujícího metodického dokumentu, jímž jsou metodická doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009. Tato doporučení však využívají jako klíčový nástroj hodnocení psychologické vyšetření zájemce, jeho manžela (partnera). Také odborné posouzení dětí žijících v rodině provádějí zejména psychologové. Zajímavý je v této souvislosti postoj organizací, které kromě příprav zajišťují rovněž psychologické posouzení k roli psychologických vyšetření. Podle pověřených osob je role těchto posudků přeceňována. Mohou nepochybně eliminovat případné patologie, v oblasti hodnocení dalších faktorů náhradního rodičovství je jejich role omezená. Sjednocení procesu odborného posouzení (a celému systému sledování kvality výkonu náhradní rodinné péče) by významně pomohlo zavedení obecných standardů pro náhradní rodinnou péči včetně požadavků, které má zájemce o náhradní rodinnou péči naplňovat, a jednotná stanoviska k posuzování otázek trestní bezúhonnosti, ekonomickým poměrům, podmínkám bytovým. Platná právní úprava v tomto ohledu nabízí jen obecná vodítka, standardy by mohly přispět k vyšší objektivizaci procesu a zvýšení jeho transparentnosti pro samotné žadatele.

Závěr č. 5: Procesem odborného posuzování náhradní rodinné péče prochází pouze polovina všech osob, které požádají o svěřeni dítěte

Vzhledem k zásadní převaze příbuzenské péče v českém systému náhradní rodinné péče se proces odborného posuzování týká jen poloviny žadatelů. Pokud jsou tyto údaje zohledněny z perspektivy dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči, pouze třetina těchto dětí je v péči osob, které prošly odborným posouzením.

Závěr č. 6: Klíčové rozhodovací procesy probíhají i po „zrušení“ poradních sborů kolektivní formou

Odborné posuzování je ze správního hlediska završeno (v případě úspěšného ukončení) vydáním rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny (§ 22 zákona o sociálně-právní ochraně dětí) nebo do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (§ 27a zákona o sociálně-

právní ochraně dětí). Žadatel i dítě jsou však znovu „posuzování“ a to v závěrečné fázi procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, kdy je dítěti vyhledáván vhodný náhradní rodič (slangový výraz označuje tento akt jako tzv. „párování“¹²⁸). Krajský úřad se znovu vrací k podkladům, které shromáždil v době odborného posuzování a znovu hodnotí předpoklady žadatele. Analýza posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči se proto zaměřila i na tuto závěrečnou fázi a zjistila, ačkoliv oficiálně rozhoduje o odborném posouzení a následném zprostředkování náhradní rodinné péče krajský úřad, více či méně oficiálně se však tohoto procesu účastní ve všech krajích různé poradní orgány (odpovídající dřívější formě poradních sborů), aniž by byla stanovena jejich jednoznačná odpovědnost a role. Zpracovatel analýzy přitom považuje tuto část procesu zprostředkování náhradní rodinné péče za významnější, než samotný fakt „administrativního“ zařazení žadatele do evidence vedené krajským úřadem.

Závěr č. 7: Negativem současného systému je jeho nízká transparentnost a pochopitelnost pro zájemce.

Zájemce, který vstupuje do procesu odborného posouzení, je zcela závislý na jediném orgánu veřejné správy, kterým je krajský úřad (resp. poměrně úzký tým jeho pracovníků). Standardní opravné prostředky, které nabízí správní řízení, jsou využívány jen zřídka (zájemci jsou vedeni k tomu, aby sami přehodnotili svou žádost). Úroveň informací poskytovaných žadatelům ze strany krajských úřadů (i prostřednictvím veřejně dostupných zdrojů) se významně liší. Lepší informovanost je v případě žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Pouze polovina respondentů uvádí, že byla seznámena s kritérii hodnocení.

7.2. Systémová doporučení

Na základě závěrů Analýzy posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči učiněných v předchozí kapitole předkládá zpracovatel analýzy toto **doporučení k postupu a kritériím posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči**. Doporučení využívá pozitivních prvků v současném systému odborného posuzování a zahraničních zkušeností. Vychází z předpokladu, že primárním cílem je zajištění zájmu dítěte. Z hlediska zájemců o náhradní rodinnou péči je pak klíčovým faktorem transparentnost celého procesu.

---

¹²⁸ Z anglického výrazu „matching“.

1. Zpracovatel doporučuje zcela nahradit metodická doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2009 novými **standardy postupu hodnocení žadatelů** o náhradní rodinnou péči spojenými se **standardem předpokladů** vhodného zájemce o tuto péči.
2. Doporučuje se rovněž provést novelizaci § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, případně zpracování upravených postupů hodnocení zájemců o náhradní rodinnou péči do **nové právní úpravy ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti**. Tato právní úprava může být relativně jednoduchá, pokud zakotví právní závaznost výše uvedených standardů a níže popsaná procesní pravidla (kompetence jednotlivých orgánů sociálně-právní ochrany).
3. V rámci standardů se doporučuje stanovit rovněž **okruh práv a povinností zájemce** a přístupy veřejné správy k této cílové skupině. Hodnocení musí být vnímáno jako podpůrný proces, se žadateli musí být transparentně pracováno i v případě negativního hodnocení (zjištění nesplnění předpokladů).
4. V této souvislosti se doporučuje nahradit terminologii „žadatel“ pojmem „zájemce“ nebo „uchazeč“ o náhradní rodinnou péči. Změna terminologie mimo jiné zdůrazní odlišný přístup orgánů veřejné správy k osobám, které projeví zájem pečovat o dítě formou náhradní rodinné péče.
5. **Proces hodnocení žadatelů** o náhradní rodinnou péči by měl představovat třístupňový systém. V prvním stupni hodnocení by mělo být provedeno hodnocení **základních požadavků** na zájemce. Po jejich splnění by probíhalo hodnocení **obecných předpokladů zájemce** ve vztahu vykonávat náhradní rodinnou péči. Ve třetím stupni hodnocení by pak byly posuzovány **předpoklady zájemce pečovat o konkrétní dítě**. Všechny tři stupně hodnocení by měly být realizovány na bázi sociální práce se zájemcem (kromě posouzení zdravotního stavu, které provádí lékař) a hodnocení rodičovských kompetencí.
6. Zavedení principu průběžného hodnocení výkonu pěstounské péče směřujícího ke specializovaným formám pěstounské péče. Součástí doprovázení a kontroly výkonu pěstounské péče by mělo být cílené doplňování kompetencí pěstounů a jejich posuzování ve vztahu možné specializace na určité specifické potřeby či situace ohrožených dětí.
7. Základní požadavky na zájemce mohou do jisté míry kopírovat současnou právní úpravu. Jde o souhrn minimálních předpokladů, který musí splňovat každý člověk uvažující o náhradní rodinné péči (hodnotí je prvostupňový orgán). Jde o tyto požadavky:

- a) Úplná bezúhonnost. Současný český systém se vyznačuje určitou benevolencí, když je za kontraindikaci pro výkon náhradní rodinné péče považováno bezúhonnost v oblasti trestných činů „proti životu, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo jiných trestných činů, jejichž spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte“. V zahraničí je jakékoliv protiprávní jednání vnímáno jako rizikový faktor. Nejde přitom jen o oblast trestní, ale i oblast přestupkovou. Například ztráta řidičského průkazu může být indikací pro agresivní a ohrožující jednání.
- b) Minimální věk zájemce. Tento věk by měl být stanoven na hranici, kdy lze předpokládat určité rodičovské kompetence, životní zkušenosti a vyzrálost, ovšem s určitou mírou flexibility s ohledem na zájemce o osvojení dítěte. Doporučuje se minimální věk 25 let.
- c) Zajištěné bydlení, umožňující přijetí dítěte do náhradní rodinné péče.
- d) Základní ekonomické předpoklady (nepřítomnost exekucí, žadatel není závislý na dávkách hmotné nouze atd.).
- e) Zdravotní stav, umožňující výkon rodičovství.
- f) Závazek účastnit se přípravných kurzů.

Ke zvážení je také zařazení podmínky stability partnerského vztahu (stanovení minimální doby trvání tohoto svazku). Tyto základní požadavky mohou být hodnoceny na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou působností. S využitím příkladu německé praxe se rovněž doporučuje zakotvit možnost stanovení „odkladné lhůty“ v případech, kdy v rodině zájemce existují například následující skutečnosti:

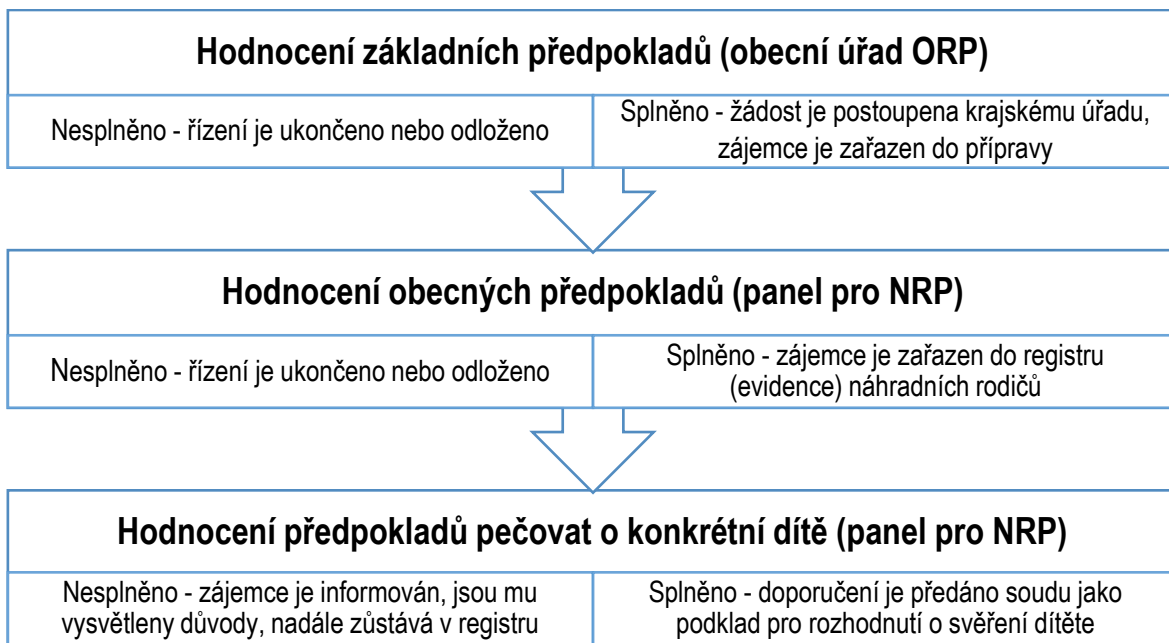
- a) Nevyřešený rodinný konflikt.
  - b) Vážné onemocnění některého ze členů rodiny.
  - c) Probíhající zásadní změny v životě rodiny (stěhování, očekávání nebo narození vlastního dítěte).
  - d) Ztráta rodinného příslušníka, která ještě nemohla být zpracována.
8. Vzhledem k tomu, že přes změny provedené v právní úpravě v roce 2013 i nadále na úrovni krajů existují kolektivní poradní orgány odborníků, kteří se účastí různých fází procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, doporučuje se využít tohoto potenciálu a zároveň vnést do celého rozhodovacího procesu větší míru transparentnosti a jednoznačné odpovědnosti. Doporučuje se (jako součást

standardů nebo právní úpravy) ustanovit na úrovni krajů **panely pro náhradní rodinnou péči**, které budou odpovídat za druhý a třetí stupeň hodnocení. Návrh složení panelu je uveden v tabulce č. 37.

Tabulka č. 37: Návrh složení panelu pro náhradní rodinnou péči

Účastníci panelu pro 1. fázi hodnocení	Účastníci panelu pro 2. fázi hodnocení
Stálí účastníci panelu	Stálí účastníci panelu
Sociální pracovník krajského úřadu odpovědný za proces hodnocení (klíčový pracovník zájemce)	Sociální pracovník krajského úřadu odpovědný za proces hodnocení (klíčový pracovník zájemce)
Sociální pracovník obecního úřadu ORP místně příslušného k žadateli	Sociální pracovník obecního úřadu ORP místně příslušného k žadateli
Lékař odpovědný za posouzení zdravotního stavu žadatele	Sociální pracovník obecního úřadu ORP místně příslušného k dítěti (klíčový pracovník dítěte)
Psycholog	Lékař odpovědný za posouzení zdravotního stavu žadatele a dítěte
Zástupce subjektu zajišťujícího přípravu zájemce	Psycholog
	Zástupce subjektu zajišťujícího přípravu zájemce
Fakultativní účastníci panelu	Fakultativní účastníci panelu
Další odborníci přizvaní dle potřeby (specialisté podle potřeb zájemce)	Pěstouni na přechodnou dobu, pokud dítě vyrůstá v této formě péče
	Zástupci doprovázející organizace pěstounů, pokud dítě vyrůstá v náhradní rodinné péči
	Zástupce ústavního zařízení, pokud dítě vyrůstá v ústavní výchově
	Další odborníci přizvaní podle potřeby (například psycholog, specialisté podle potřeb dítěte a zájemce)

9. Tyto panely mohou být (ve zjednodušeném formě řízení) využívány i pro hodnocení osob, které v současné době procesu odborného posuzování neúčastní, tj. **osoby s příbuzenským vztahem k dítěti nebo osoby blízké**. Příslušné obecní úřady obcí s rozšířenou působností nebo soudy by se mohly obracet na tyto panely pro účel vyhodnocení obecných předpokladů náhradního rodiče stanovených občanským zákoníkem. Zavedení této kompetence by však vyžadovalo změnu platné právní úpravy.
10. Složení panelu je navrženo i s ohledem na skutečnost, že musí jít o velmi flexibilní orgán, jehož činnost bude v zásadě kontinuální (nepůjde o ad hoc jednání jednou za několik měsíců, jako je tomu u současných neoficiálních poradních orgánů). Zřejmě nejdiskutovanější otázkou návrhu se může stát otázka **zapojení psychologů**. V současné době jsou psychologové (vedle sociálních pracovníků) klíčovými účastníky procesu odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči. Kritéria navržená pro posouzení vhodnosti zájemce o náhradní rodinnou péči se však oboru psychologie dotýkají jen zčásti. Psycholog by měl i nadále být k dispozici v případě určitých pochybností o předpokladech uchazeče, není však zřejmě nutné, aby psychologickým vyšetřením (které navíc není z hlediska metod dle vyjádření samotných psychologů standardizováno) procházeli všichni zájemci, děti zájemců a děti, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče. Psycholog může být konzultován, psychologické vyšetření by však nemělo být samo o sobě určujícím faktorem odborného posouzení žadatele. Zpracovatel analýzy s vědomím zmíněné zásadní (personální i procesní) role psychologů (zaměstnanců krajských úřadů nebo organizací zřízených krajem) doporučuje realizovat k tomuto tématu samostatnou odbornou diskusi za účasti širší odborné obce psychologů (zejména psychologů klinických), sociálních pracovníků, případně i dalších odborností.
11. Každý zájemce o náhradní rodinnou péči, který projde první fází hodnocení (splnění základních předpokladů) by měl mít určeného svého **klíčového sociálního pracovníka**, který ho bude doprovázet celým procesem hodnocení a zprostředkování náhradní rodinné péče (tj. až do doby přijetí dítěte do rodiny) a bude spolupracovat s klíčovým pracovníkem náhradní rodiny v úvodních fázích po přijetí dítěte do rodiny.
12. Z hlediska **posloupnosti procesu** se doporučuje následující řazení jednotlivých fází hodnocení:

13. Hodnocení obecných předpokladů by probíhalo za **současně probíhající přípravy**. Tato otázka může být ještě podrobena diskusi. Nastavení těchto fází procesu hodnocení totiž závisí na pojetí (metodice) příprav, resp. zda využívaná metodika reprezentuje koncept podle něhož je součástí přípravy i hodnocení zájemce.
14. V případě splnění obecných předpokladů by došlo k zařazení zájemce do **registru náhradních rodičů** (případně „zájemců o náhradní rodinnou péči“). Tento registr by měl existovat na národní úrovni, vstupem do registru by bylo rozhodnutí příslušného krajského úřadu. Jednotný registr o zájemcích o náhradní rodinnou péči by měl zajistit informační propojení mezi kraji, větší flexibilitu při vyhledávání vhodných náhradních rodičů pro konkrétní dítě a podobně.
15. **U zájemců, kteří žádají o zprostředkování náhradní rodinné péče opakovaně**, by probíhalo zpravidla pouze hodnocení předpokladů pečovat o konkrétní dítě. V případě pochybností (problémy v péči o dítě, stížnosti svěřeného dítěte, předčasné ukončení náhradní rodinné péče atd.) by však byl zájemce vždy znovu posuzován z hlediska splnění obecných předpokladů.
16. Panely by zájemce posuzovaly na základě předem **stanovených (standardizovaných) kritérií**. Pro standardizaci procesu posuzování je potřebné jasné legislativní nebo metodické ukotvení kritérií posuzování, ke kterým bude vztažen celý posuzovací proces. Jako vhodné se pro české podmínky jeví nastavení kompetenčního vymezení kritérií, tedy určení oblastí, dovedností a kompetencí, jimiž musí pěstoun disponovat, být si jich vědom a prakticky a prokazatelně je

ovládat při výkonu pěstounské péče. Zařazení do evidence (registru) pěstounů má být garantováno uchazečům, kteří splňují následující kritéria vhodnosti:

- Uchazeč je posouzen jako vhodný pěstoun společně s ostatními členy domácnosti, kteří budou v denním kontaktu se svěřeným dítětem.
- Uchazeč je schopen splňovat standard výkonu pěstounské péče (pokud bude takový určen a implementován v legislativě).
- Uchazeč je schopen aktivně napomáhat naplňování cílů individuálního plánu ochrany dítěte.
- Uchazeč nepředstavuje žádné riziko pro svěřené dítě.
- Rozumí principům a smyslu poskytované péče a s ní souvisejícími povinnostmi.
- Uchazeč úspěšně prošel přípravou a je připraven aktivně se účastnit dalšího potřebného vzdělávání.
- Uchazeč se orientuje ve svých právech a povinnostech a rozumí právům dítěte a jeho vlastní rodiny.
- Uchazeč musí být schopen vlastní reflexe ve vztahu ke svým osobním zkušenostem zázemí, stávající rodinné dynamice a životnímu stylu a posoudit, jak se slučují s péčí o svěřené dítě.
- Uchazeč musí být schopen zajistit bezpečné a stabilní prostředí pro život dítěte (bez rizik).
- Uchazeč je schopen zabezpečit podnětné a „vyživující“ prostředí, které přispívá k pozitivnímu sebehodnocení dítěte.
- Uchazeč je schopen pracovat jako součást týmu, který tvoří dítě, jeho rodina, orgán sociálně-právní ochrany dětí, doprovázející služba a případně další služby.

17. Důležitou součástí procesu kritériálního posuzování je **schopnost efektivního sběru informací** a jejich vyhodnocování. Součástí podrobné metodiky posuzování by proto měla být část věnována hodnocení získaných informací a dovedností uchazečů. Ve většině případů dochází v rámci posuzování k popisu potřeb než k prokázání dovedností. Odborné posouzení má povahu predikujícího materiálu, který by měl na základě zjištění ze zkoumaných informací vyvodit závěry, jak získaný profil uchazeče ovlivňuje (ovlivní) jeho schopnost vykonávat pěstounskou péči; a to jak v pozitivním slova smyslu, tak v negativním. Doporučené způsoby sběru dat:

- Používání ekomap a životních cest
- Pozorování
- Rozhovory
- Pracovní listy a dotazníky
- Reference
- Posouzení bezpečnosti domácnosti
- Lékařské zprávy
- Výstupy z příprav
- Materiály vztahující se k osobní historii

18. V této souvislosti se doporučuje zavedení **závazného posuzovacího rámce** formou legislativní úpravy. Doporučená témata posuzovacího rámce:

- Motivace
- Sociální podpůrná síť
- Vztahy
- Rodičovství
- Rodinná historie
- Zvládání stresu
- Bezpečnost domácnosti
- Zdravotní stav
- Reference
- Porozumění potřebám dětí
- Povědomí o kulturním zázemí
- Týmová spolupráce

19. Dále se doporučuje zavést **legislativní definici nového přístupu odborného posouzení, které je založeno na partnerské spolupráci**: „Odborné posouzení spočívá ve vzájemné spolupráci zájemce a sociálního pracovníka, kteří společně podstupují proces posouzení tak, aby bylo možné rozpoznat pečovatelské kompetence uchazeče a jak je využít v nejlepším zájmu svěřeného dítěte. Finální rozhodnutí o zařazení či nezařazení uchazeče mezi budoucí pěstouny je zodpovědností úřadu (resp. panelu). Posouzení uchazečů o pěstounskou péči je procesem sběru informací o schopnostech uchazeče a jeho potenciálu pro výkon

pěstounské péče a následně rozhodování o jeho vhodnosti založeném na vyhodnocení sebraných informací a posouzených dovedností.“

20. Součástí navrhovaných změn v právní úpravě je **legislativní ukotvení dalších zdrojů, které mají být využívány pro odborné posouzení:**

- Výstupy z prověřování osobní historie uchazeče a jeho členů rodiny
- Pozorování uchazečovy rodiny, interakcí v ní a fyzického zázemí rodiny (zjišťovat též při rozhovorech s uchazečem)
- Účast uchazeče v přípravách – informace z pracovních listů a ze zpráv od vedoucích příprav.

21. Je rovněž vhodné legislativní ukotvit **účel posouzení:** „účelem posouzení uchazečů o pěstounskou péči je jejich zhodnocení a prověření tak, aby bylo zajištěno, že budou poskytovat bezpečnou a odpovídající péči dětem a mladým lidem, kteří potřebují náhradní rodinnou péči“; a **principy posouzení:** „posouzení uchazečů o pěstounskou péči se provádí způsobem:

- Aby bylo zajištěno bezpečí pro všechny děti, které jsou umisťovány k prověřeným pěstounům.
- Zajištění odpovídajících a aktuálních informací.
- Sběrem odpovídajících a užitečných informací.
- Vedení odpovídajících záznamů zjišťovaných informací (potřeba vyhnout se duplikování informací).
- Zachování soukromí uchazečů o pěstounskou péči.

22. Legislativní úpravu se doporučuje doplnit **metodickým ukotvením podpůrných principů pro proces posuzování.** Dobrá praxe posuzování by měla zahrnovat:

- Etické kodexy odborností, které se podílejí na posuzování
- Objektivní a nehodnotící přístup a postoje
- Vědomí si skutečnosti, že jak pracovník, tak uchazeč jsou ovlivňováni kulturním prostředím a hodnotami, které si do procesu přinášejí
- Vyjasnění rolí, očekávání a respektování soukromí
- Flexibilní reagování na individuální rozdíly
- Otevřenost a respekt
- Zjišťování a sdílení informací

- Transparentní proces
- Čestnost a upřímnost (je potřebné probírat obtížná témata a sdílet výstupy z pozorování a učiněné závěry, a to i v případě, že jsou pro uchazeče konfrontační)
- Mlčenlivost
- Udržení hranic a smyslu a účelu posuzování (posuzovací proces je vedený s jasným cílem a nestává se v průběhu poradenstvím a podporou pro uchazeče)
- Zpětná vazba a případné odkazování na příslušné služby nebo informace.

V této souvislosti se doporučuje zpracování podrobného manuálu k procesu posuzování, který bude základním přístupovým a hodnotovým materiálem pro práci s uchazeči o náhradní rodinnou péči. V žádném případě nemá být manuál implementován z úrovně ústředního orgánu státní správy metodologickým materiálem, který bude popisovat metody sociální práce, terapeutické postupy apod.

23. Součástí metodiky by měla být i **doporučení ve vztahu k závěrečné zprávě z posouzení**. Závěrečná zpráva z posouzení by měla vést k jasnému doporučujícímu závěru. Deklarování doporučení je cílem zprávy. Bylo by vhodné vytvořit doporučený formát zprávy a jejího vyplnění ve smyslu, že pracovník, který zprávu zpracovává:

- Provádí shrnutí ke každému zkoumanému tématu v procesu posuzování,
- Systematicky využívá kritéria pro doporučující závěr,
- Používá diagramy (např. genogramy, čáry života), pokud je to užitečné,
- cituje z podpůrných materiálů, pokud je to nezbytné,
- odkazuje na výzkumy a další odkazy, pokud je to nezbytné.

24. Pro hodnocení obecných předpokladů může být stanoveno několik kategorií kritérií podle „**specializace**“ **náhradní rodinné péče**. V případě dnešní pěstounské péče na přechodnou dobu nebo dalších typů náhradní rodinné péče (budou-li zavedeny), lze využít rozšířené „sady“ kritérií v závislosti na potřebách dětí, které budou těmto náhradní rodičům svěřovány.¹²⁹ Pro krizové a profesionální typy péče mohou být zároveň stanovena i odlišná procesní pravidla (v případě krizové náhradní rodinné

---

¹²⁹ Viz Analýzu potřeb pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami.

péče by se například 3. stupeň hodnocení neprováděl nebo prováděl jako následné opatření).

25. Účastníky „odborného posuzování“ jsou v současné době i **děti, jimž má být zprostředkována náhradní rodinná péče**. V jejich případě se doporučuje nahradit současné „posuzování“ nastavením standardu (okruhu) informací, které by měly být o dítěti k dispozici:

- c) panelu pro náhradní rodinnou péči pro fázi hodnocení předpokladů zájemce pečovat o konkrétní dítě;
- d) následně vybranému zájemci, který přebírá dítě do péče.

Zatímco panel pro náhradní rodinnou péči by se měl zaměřovat na informace o potřebách dítěte (zdravotních, vzdělávacích, sociálních atd.) za účelem hodnocení dispozic zájemce pečovat o dítě vzhledem k těmto potřebám, zájemce, který prošel třetím stupněm hodnocení a bude přebírat dítě do péče, by měl obdržet ještě podrobnější údaje, týkající se denního režimu dítěte, jeho zálib, zvyků, rodiny, kamarádů atd. Jako inspiraci lze využít například okruh údajů, které standardně dostávají náhradní rodiče při převzetí dítěte v Irsku. Tyto údaje lze shromažďovat na bázi již existujících metod sociální práce, tj. hodnocení situace dítěte a rodiny a individuálního plánu ochrany dítěte. Za věcnou správnost a kompletnost informací by měl ručit klíčový sociální pracovník dítěte (obecní úřad obce s rozšířenou působností), který by v případě potřeby kontaktoval rodiče dítěte, pěstouny na přechodnou dobu, ústavní zařízení atd. Důležitou součástí těchto údajů jsou informace o zdravotním stavu dítěte. Psychologické vyšetření dítěte by se provádělo jen v přesně indikovaných případech (nikoliv plošně).

26. Veškerá výše navržená opatření je nutno provázat s opatřeními v oblasti příprav zájemců o náhradní rodinnou péči (viz samostatná Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání). Vzhledem k tomu, že jde o poměrně závažné změny (které však využívají pozitiv a potenciálu současných kapacit), doporučuje se před realizací potřebných legislativních změn provést pilotní ověření nového systému ve vybraných regionech a vytvořit **strategii implementace změn**, jejíž součástí bude cílený trénink všech aktérů systému odborného posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči v České republice (pracovníci ministerstva, krajských úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, pověřených osob poradenských pracovišť atd.). S ohledem na to, že jedním z cílů navržených opatření je zvýšení transparentnosti procesu pro zájemce o náhradní

rodinné péči, doporučuje se vytvoření jednotných informačních nosičů pro tuto cílovou skupinu.

8. Zdroje informací a použitá literatura

- Analýza fungování institutu dohod o výkonu pěstounské péče.* Ostrava: Sociofactor. 2015. 151 s.
- Analýza implementace programu PRIDE v ČR.* Ostrava: SocioFactor, 2015. 144 s.
- Analýza náhradní rodinné péče v České republice.* Hradec Králové: Institut projektového řízení. 2013, 97 s.
- Analýza současného stavu v náhradní rodinné péči v Moravskoslezském kraji.* Ostrava: SocioFactor, 2015. 351 s.
- Assessment of foster applicants.* Department of Child Safety. Queensland Government. 2005.
- BLAHUTOVÁ, Michaela – ZEZULOVÁ, Dagmar. *Hostitelská péče a příprava k ní.* Odborná metodika. Zlín: Tigris. 2011, 107 s.
- Evropská úmluva o osvojení dětí. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.
- General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). URL:
http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf [cit. 2017-08-03]
- Children Act, 2001 (irský Zákon o dítěti)
- Child and Family Agency Act (irský Zákon o Agentuře pro děti a rodiny)
- Child Care Act 1991 (irský Zákon o péči o dítě)
- MACELA, Miloslav [et al]. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.* Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s.

Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Metodické doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči

Metodika odborných služeb v náhradní rodinné péči. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 1979. 259 s.

Monitoring současných příprav pro náhradní rodinnou péči v ČR. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. 120 s. ISBN 978-80-87455-00-5.

National Standards for Foster care (irské standardy pěstounské péče).

Quality4Children. Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček; Člověk hledá člověka o. s. 2011. 74 s.

Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č.j. 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013, o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.

Směrnice o náhradní péči o děti. Rámec Organizace spojených národů. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček. 2011. 31 s.

Sozialgesetzbuch, Ahtes Buch, Kinder- und Jugendhilfe (SGB VIII)

SYCHROVÁ, Adriana. *Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti*. Aktuální otázky sociální politiky-teorie a praxe. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2012. VI, ročník, s. 8 až 19. ISSN: 1804-9095.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.

Vyhláška č. 437/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech),

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání. Praha: Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0065-9

Zmapování ekonomické situace pěstounských rodin a zařízení pro výkon pěstounské péče. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 2010. 241 s.

9. Seznam zkratk

CEPP	Centrum psychologické pomoci
DD	dětský domov
HM	Hlavní město Praha
JČ	Jihočeský kraj
JM	Jihomoravský kraj
KA	Karlovarský kraj
KH	Královéhradecký kraj
KV	Kraj Vysočina
LB	Liberecký kraj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Moravskoslezský kraj
NRP	náhradní rodinná péče
OL	Olomoucký kraj
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany; v této analýze je zkratka používána pro označení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, příp. úřadů městských obvodů a částí s obdobnými kompetencemi
PK	Pardubický kraj

PL	Plzeňský kraj
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
PRIDE	Parent Resources for Information, Development and Education
SGB	Sozialgesetzbuch (Německý spolkový zákoník)
ST	Středočeský kraj
ÚS	Ústecký kraj
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZL	Zlínský kraj

10. Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník pro krajské úřady (šetření v oblasti posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči)

Příloha č. 2: Podklady pro rozhovory s pověřenými osobami